

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

GÜLSEVİN KIRAL' IN ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUK
EDEBİYATININ TEMEL İLKELERİNE GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Celalettin ÇOLAKÇA

Danışman: Doç. Dr. Esra MERT

Malatya- 2019

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Esra MERT' in danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **Gülsevin Kırıl'ın Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkelerine Göre İncelenmesi** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

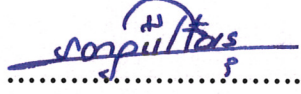
Celalettin ÇOLAKÇA

T.C.
İnönü Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Celalettin Çolakça tarafından hazırlanan **Gülsevin Kırıl'ın Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkelerine Göre İncelenmesi** başlıklı bu çalışma, 20.06.2019 tarihinde yapılan sınav sonucunda **[Oybirliği/Oyçokluğu]** ile BAŞARILI bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : Prof. Dr. Songül TAŞ

.....

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Esra MERT

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Bekir KAYABAŞI

.....

O N A Y

...../...../2019

Doç. Dr. Niyazi ÖZER
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Gülsevin Kıral'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi amacıyla hazırlanan bu tez beş ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm giriş bölümüdür. Bu bölümde; araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları ve araştırma ile ilgili tanımlar yer almaktadır.

İkinci bölümde çocuk edebiyatının temel ilkeleriyle ilgil kavramsal çerçeveye ve ilgili araştırmalar bulunmaktadır. Bu bölümde kavramsal çerçeveyi oluşturmak amacıyla çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatının temel ilkeleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölüm yöntem bölümüdür. Bu bölümde; araştırmanın deseni ve yöntemi, araştırma verilerinin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Dördüncü bölümde araştırmanın problem durumuna ait bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Beşinci bölümde ise; araştırmanın bulgularına dayalı olarak elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Belirlenen sonuçlara yönelik bir takım öneriler de bu bölümde yer almaktadır.

Tez konumun belirlenmesinden tamamlanmasına kadarki süreçte tezin her aşamasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Esra MERT'e sonsuz teşekkür eder, saygılarımı sunarım. Bütün çalışmalarım boyunca yanımda olan ve desteğini benden esirgemeyen kıymetli eşim Bilge ÇOLAKÇA'ya, varlıkları ile bana güç veren kızlarım Elif Nisa ve Elvin Ela'ya, ve eğitime verdiği önem sayesinde bugünlere gelmemi sağlayam merhum babam Şevket ÇOLAKÇA'ya ve annem Havva ÇOLAKÇA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Celalettin ÇOLAKÇA

ÖZET

GÜLSEVİN KIRAL'IN ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL İLKELERİNE GÖRE İNCELENMESİ

ÇOLAKÇA, Celalettin

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Esra MERT

Mayıs 2019, 113 Sayfa

Bu araştırmada, Gülsevin Kırıl'ın yapıtlarının çocuk edebiyatının temel ilkelerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi (belge inceleme) yöntemi ile yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini; Gülsevin Kırıl'ın ilköğretim çağındaki çocuklar için yazdığı 6 yapıttan oluşmaktadır. Belirlenen materyal, tasarım ve resim, konu- kurgu, izlek, dil ve anlatım, kahramanlar, çevre, ileti, eğitsel ve yazınsal ilkeler gibi çocuk edebiyatının temel ilkelerine göre incelenmiştir.

Gülsevin Kırıl'ın çocuk edebiyatı alanındaki yapıtları çocuk edebiyatının temel ilkeleri çerçevesinde incelediğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Yapıtlardaki tasarım ve resim özelliklerinde, resimlemeler ilk başta klişe çizimlerden oluşmuş gibi görünse de çocukların ilgilerini çekebilecek niteliktedir. Seçilen konu ve izlekler birbirleriyle uyumlu, çocuk okurun yaş ve anlama seviyesine uygundur. Yapıtlardaki baş kişilerin çocuklardan seçilmesi ve göstermiş oldukları özellikler ile çocuk okurun özdeşim kurmak isteyebileceği karakterlerdir. Yapıtlarda zengin çevre ve iletiler kullanılmıştır. Yapıtlardaki dil ve anlatım, çocuk okurun dilsel gelişimine destek olacak niteliktedir. Yapıtlar eğitsel ve yazınsal ilkeler bakımından ele alındığında ise yazarın insana, doğaya ve yaşama karşı okurda bir duyarlık oluşturma çabası içinde olduğu belirlenmiştir. Tüm bu bulgulardan hareketle incelenen yapıtlar, çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun nitelikte oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Gülsevin Kırıl, çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatının temel ilkeleri.

ABSTRACT

ANALYZING THE ARTWORKS of GÜLSEVİN KIRAL ACCORDING TO THE FUNDEMENTAL PRINCIPALS OF CHILD LITERATURE

ÇOLAKÇA, Celalettin

Master's Thesis, Turkish and Social Scienses Education

Thesis Advisor: Doc. Dr. Esra MERT

May 2019, 113 pages

In this research, it is aimed to examine the works of Gülsevin Kiral in accordance with the basic principles of children's literature. The study was carried out by document analysis (document review) method which is one of the qualitative research methods. The sample of the research; Gülsevin Kiral consists of 6 works written for children of primary school age. The sample was examined according to the basic principles of children's literature such as design and painting, subject-fiction, narration, language and expression, heroes, enviroment, communication, educational and literary principles.

Gülsevin Kiral's works in the field of children's literature in the framework of the basic principles of children's literature, the fallowing conclusions have been reached: The paintings in the design and painting features of works consisted of stereotypical drawing and attention to the reality of children. The selected topics and topics ara compatible with each other and are appropriate for the age and level of understanding of child reader. The characters chosen by the children in the works and the features they showed are the characters that the child reader might want identify with. Rich environment and messages are used in the works. Language and expression in the works will support the linguistic development of the child reader. When the works are considered in terms of educational and literary principles, it is determined that the author is trying to create a sensitivity towards the reader against human, nature and life. Based on all these results, the works examined were shaped according to the basic principles of children's literature.

Key words: Gülsevin Kiral, children's literature, basic principles of children's literature.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Problem Cümlesi	3
1.3. Araştırmanın Amacı	3
1.4. Araştırmanın Önemi	4
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar	5
BÖLÜM 2	6
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı	6
2.2. Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri	9
2.2.1. Tasarım ve Resim Özellikleri	9
2.2.2. Konu-Kurgu	14
2.2.3. İzlek	16
2.2.4. Dil ve Anlatım	17
2.2.5. Kahramanlar	18
2.2.6. Çevre	20
2.2.7. İleti	21
2.2.8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler	22
BÖLÜM 3	23
3. YÖNTEM	23
3.1. Çalışmanın Deseni	23
3.2. Çalışma Materyali	23
3.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi	23

BÖLÜM 4	25
4. BULGULAR VE YORUMLAR	25
4. 1. Umut Sokağı Çocukları	25
4. 1. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri	25
4. 1. 2. Konu- Kurgu	28
4. 1. 3. İzlek	31
4. 1. 4. Dil ve Anlatım	32
4. 1. 5. Kahramanlar	35
4. 1. 6. Çevre	37
4. 1. 7. İleti	37
4. 1. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler	39
4. 2. İstanbul' u Çalıyorlar	40
4. 2. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri	40
4. 2. 2. Konu-Kurgu	43
4. 2. 3. İzlek	45
4. 2. 4. Dil ve Anlatım	46
4. 2. 5. Kahramanlar	48
4. 2. 6. Çevre	51
4. 2. 7. İleti	52
4. 2. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler	53
4. 3. Çalınan Kent	54
4. 3. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri	54
4. 3. 2. Konu-Kurgu	57
4. 3. 3. Tema-İzlek	60
4. 3. 4. Dil ve Anlatım	60
4. 3. 5. Kahramanlar	64
4. 3. 6. Çevre	65
4. 3. 7. İleti	66
4. 3. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler	67
4. 4. Belalı Dörtlü' ye Karşı	68
4. 4. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri	68
4. 4. 2. Konu-Kurgu	72
4. 4. 3. İzlek	74

4. 4. 4. Dil ve Anlatım	75
4. 4. 5. Kahramanlar	77
4. 4. 6. Çevre.....	79
4. 4. 7. İleti.....	80
4. 4. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler	81
4. 5. Gizli Formül Hangi Zarfta	82
4. 5. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri	82
4. 5. 2. Konu-Kurgu	85
4. 5. 3. İzlek	87
4. 5. 4. Dil ve Anlatım	87
4. 5. 5. Kahramanlar	90
4. 5. 6. Çevre.....	91
4. 5. 7. İleti.....	91
4. 5. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler	92
4. 6. Berber Pire Tellal Deve	93
4. 6. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri	93
4. 6. 2. Konu-Kurgu.....	97
4. 6. 3. İzlek	100
4. 6. 4. Dil ve Anlatım	100
4. 6. 5. Kahramanlar	102
4. 6. 6. Çevre.....	103
4. 6. 7. İleti.....	104
4. 6. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler	106
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	108
Sonuçlar	108
Öneriler	111
KAYNAKÇA	113

ŞEKİLLER LİSTESİ

Resim 1 : Umut Sokağı Çocukları, Ön Kapak.....	25
Resim 2 : Umut Sokağı Çocukları, Arka Kapak.....	26
Resim 3 : Umut Sokağı Çocukları (İnci).....	27
Resim 4 : Umut Sokağı Çocukları (Mahmut).....	27
Resim 5 : Umut Sokağı Çocukları (Karabaş).....	28
Resim 6 : Umut Sokağı Çocukları (Havva).....	28
Resim 7 : İstanbul' u Çalıyorlar, Ön Kapak.....	40
Resim 8 : İstanbul' u Çalıyorlar, Arka Kapak.....	41
Resim 9 : İstanbul' u Çalıyorlar (Galata Köprüsü).....	42
Resim 10 : İstanbul' u Çalıyorlar (Yerebatan Sarayı).....	42
Resim 11 : Çalınan Kent, Ön Kapak.....	54
Resim 12 : Çalınan Kent, Arka Kapak.....	55
Resim 13 : Çalınan Kent (Rumeli Hisarı).....	56
Resim 14 : Belalı Dörtlü' ye Karşı, Ön Kapak.....	68
Resim 15 : Belalı Dörtlü' ye Karşı, Arka Kapak.....	69
Resim 16 : Belalı Dörtlü' ye Karşı (Edison'un Teleskopu).....	70
Resim 17 : Belalı Dörtlü' ye Karşı (Ege- Ne Plan Ama.....	70
Resim 18 : Gizli Formül Hangi Zarfta, Ön Kapak.....	81
Resim 19 : Gizli Formül Hangi Zarfta, Arka Kapak.....	82
Resim 20 : Gizli Formül Hangi Zarfta.....	83
Resim 21 : Berber Pire Tellal Deve, Ön Kapak.....	92

Resim 22 :Berber Pire Tellal Deve, Arka Kapak.....	93
Resim 23 : Berber Pire Tellal Deve (Nasrettin Hoca).....	94
Resim 24 : Berber Pire Tellal Deve (Keloğlan).....	94

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın yapılma gerekçesi olan problem, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın sınırlılıkları belirtilmiştir.

1. 1. Problem

Çocuk kitaplarının çocuğun yaşamında ve okuma alışkanlığını edinmesinde önemli görevi vardır. Nitelikli çocuk yapıtları çocuğun okuma kültürü edinmesinde temel unsurdur.

Bireylerin yaşamlarında bazı kritik dönemler vardır ve bazı kalıcı davranışlar bu dönemde edinilmektedir. Özellikle çocukluk yıllarında kazanılan davranışların kalıcılığının daha uzun olduğu araştırmacılar tarafından dile getirilmektedir. Okuma kültürünün ve kitap sevgisinin çocukluk yıllarında kazandırılması; onların bilişsel, kültürel ve dil gelişimi açısından daha ileride olmasını sağlamaktadır. “ Bazı psikologlara göre de ilk beş yılın önemi çok büyüktür. Bu yıllarda geçirilen yaşantıların niteliği, çocuğun ileride nasıl bir yetişkin olacağını büyük ölçüde belirler” (Erden ve Akman, 2001: 26) .

Çocukluk dönemlerinde edinilen her türlü yaşantı ilerisi için bir depo görevi görmektedir. Bu yüzden, bu dönemin en verimli şekilde zengin bir yaşantı ile geçirilmesi çok önemlidir. Bu zenginlik sayesinde çocuklar daha yaratıcı düşünebilecektirler. Bu niteliklere sahip olmanın birinci yolu okuma ve kitaplardır. Bu özelliklerin farkına varılması sonucunda çocuk edebiyatı artık daha da önem kazanmıştır.

Çocuk edebiyatının temel işlevi küçük yaşlardan itibaren çocuklara okuma sevgisini ve alışkanlığını kazandırarak onlarda okuma kültürünün oluşmasını sağlamaktır (Gültekin, 2011: 34) . Edebiyat yapıtlarının temel sorumluluğu çocuğu dilin olanaklarıyla diğer insanlara ulaştırmak ve çocuğun onlarla iletişim kurmasını sağlamaktır. Edebiyat ürünleriyle iletişime giren çocuk, yaşam ve insan gerçekliğinin sanatçı duyarlığı ile biçimlendirilmiş yeni bir gerçekliği ile tanışır. Bu süreçte çocukta demokratik kültürün içselleştirilmesini sağlar (Sever, 2015: 37) .

Çocuk yazının okuma alışkanlığı kazanılmasından yazınsal duyarlılığın gelişmesine ve bireyin kendi kimliğinin oluşmasına kadar geniş bir etki alanı bulunur. Yaşamında bir geçiş süreci yaşayan çocuk, yine bir geçiş yazını olan çocuk yazını eserlerinden yararlanarak hem bireysel hem de kültürel gelişimini tamamlayabilir. Bundan dolayı çocuğun gelişiminde çocuk yazını eserlerinin önemli işlevi vardır (Dilidüzgün, 1996: 27) .

Okuma kültürü oluşturmada da çocuk edebiyatı yapıtları önemli bir yer tutmaktadır. Çocuk edebiyatı yapıtlarından yararlanabilmenin en önemli koşulunu da çocuğa yönelik ilkesi oluşturmaktadır. Çocuklar adına yazma sorumluluğunu üstlenenlerin, çocuğun dil gelişim evrelerini, ilgi, beğeni ve gereksinimlerini iyi tanıması gerekir. Öte yandan, çocuklarla paylaşılmak istenen duygu ve düşünceler, çocukların doğasına uygun bir anlatım dili ile sunulmalı, dilimizin güzelliği ve kuralları anlatımın doğallığı içinde çocuklara duyumsatılmalıdır. Çocuk, okuduğu kitabın anlam evreninde kendi yaşantısından, yakın çevresindeki ilişkilerden örnekler bulabilmeli, bu örneklerden yola çıkarak daha özgün çıkarımlara kendisi yönelebilmelidir (Sever, 2000: 644) .

Ataseven ve İnandı (2000: 201) ' ya göre çocuksuluk ve çocuğa yönelik kavramları çocuk yazını ürünleri için önemlidir. Bu kavramları çocuk yazını yazarlarının doğru anlamlandırmaları yaratım sürecinde onlara yol gösterici olacaktır. Bu bağlamda, Ataseven ve İnandı ' ya göre; çocuğa yönelik onun ilgisini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde tutmayı, çocuksuluk ise tam tersine dilin acemice kullanımını daha doğrusu anlatımda ilkelliği getirir (2000: 201).

Sürekli bir arayış içinde olan çocuk için çocuk yazını da doğrudan bir eğlence aracıdır. Çocuğun hayal dünyasını geliştirir, onu içinde bulunduğu dünyadan alarak farklı dünyalara götürür. Her şeyden önce çocuk yazını çocuğun kendini ve etrafında olup bitenleri fark etmesini sağlar. Dilin çocukluk dönemlerinde daha çok geliştiği dikkate alınırsa çocuk yazının çocukta dil gelişimini sağlayan en önemli unsur olduğu ortaya çıkar. Çocuk yazını aracılığıyla çocuğun dil becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmakla kalınmaz aynı zamanda çocuğun kelime hazinesi de gelişmiş olur (Aytaş ve Yalçın, 2008: 17) .

Çocuğun okuma alışkanlığı kazanabilmesinde ailenin, öğretmenin, okulun ve iletişim araçlarının rolü büyüktür. Bu alışkanlığı çocuğa kazandırırken çocuğa okuma sabrı okuma zevki aşlamak, nitelikli kitabı fark ettirmek önemli noktalardır (Sınar, 2007: 29) .

Alan uzmanları zaman içinde çağdaş çocuk edebiyatının temel niteliklerini belirlemişlerdir. Çocuk edebiyatının temel niteliklerini dış yapı özellikleri ve iç yapı özellikleri oluşturmaktadır. Dış yapı özellikleri tasarım özellikleri alt başlığında; iç yapı özellikleri ise konu, izlek, ileti, kahraman, çevre, dil ve anlatım, eğitsel ve yazınsal ilkeler alt başlıklarından oluşmuş ve Gülsevin Kıral'ın yapıtları bu başlıklar ışığında incelenmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmada şu temel soruya yanıt aranmıştır:

Gülsevin Kıral' ın çocuk kitapları, çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından nasıl bir özellik göstermektedir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Gülsevin Kıral' ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkelerine göre incelenmesidir.

Bu temel problem cümlesi cümlesi çerçevesinde aşağıdaki alt sorulara yanıt aranmıştır:

1. Gülsevin Kıral'ın incelenen çocuk kitapları tasarım ve resim özellikleri bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
2. Gülsevin Kıral'ın incelenen çocuk kitapları konu-kurgu özellikleri bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
3. Gülsevin Kıral' ın incelenen çocuk kitapları izlek-tema özellikleri bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?

4. Gülsevin Kıral'ın incelenen kitaplarında yer alan dil ve anlatım özellikleri, çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
5. Gülsevin Kıral'ın incelenen kitaplarında yer alan kişiler çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
6. Gülsevin Kıral'ın incelenen kitaplarında yer alan çevre özellikleri çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
7. Gülsevin Kıral'ın incelenen kitapları taşıdığı iletiler bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?
8. Gülsevin Kıral'ın incelenen kitapları yazınsal ve eğitsel ilkeler açısından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun özellikler taşımakta mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Çocuk edebiyatı yapıtları dil edinimi sürecinde ve sonrasında çocukların dil gelişimini doğrudan etkileyecek gereçlerdir. Aile ve çevre ile başlayan dil edinimi sürecinde kitaplar başat bir görev üstlenir. Kitaplar çocuğu bilişsel, dilsel ve toplumsal yönden olumlu anlamda destekler. Bu bilincin farkına varılması ile toplumsal hayatta çocuk kitaplarının sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Fakat bu artışın altında yatan temel sebep çocukların gelişimi olmayabilir. Bazı yazar ve yayınevlerinin maddi veya ideolojik kaygıları da bu artışın sebepleri arasında sayılabilir. Onun için çocuk edebiyatının ve çocuk kitaplarının bilimsel bir bakış açısı ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

Nitelikli çocuk kitapları çocukların okuma kültürü edinmiş bireyler olmasına katkı sağlayan yapıtlardır. Çocuk okurun okuma kültürü edinmesinde bu yapıtlar ile karşılaşması gerekmektedir. Çocuklar için üretilen kitapların taşınması gereken ve çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik kavramlarına göre oluşturulmuş temel ilkeler vardır. Ailelerin ve eğitimcilerin nitelikli ve çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun eserleri bilmeleri ve bunlarla çocukları tanıştırmaları büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda çocuk edebiyatı alanında yapıtları bulunan Gülsevin Kıral'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkelerine göre incelenmesiyle hazırlanan bu çalışma da ailelere ve eğitimcilere rehberlik edebileceği düşünülmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmada, Gülsevin Kırıl'ın çocuk okurlar için hazırlanmış olan altı adet kitabı araştırma kapsamına alınmış ve araştırma bu yapıtlarla sınırlandırılmıştır. Verilerin incelenmesi ise çocuk edebiyatının temel ilkelerini oluşturan tasarım ve resim özellikleri, konu-kurgu, izlek-tema, dil ve anlatım, karakter, çevre, ileti, yazınsal ve eğitsel ilkeler ile sınırlı tutulmuştur. İncelenen yapıtlar şunlardır:

1. Umut Sokağı Çocukları
2. İstanbul'u Çalıyorlar
3. Çalınan Kent
4. Belalı Dörtlüye Karşı
5. Gizli Formül Hangi Zarfta
6. Berber Pire Tellal Deve

1.6. Tanımlar

Çocuk: Kendine özgü algıları olan, dünyayı kendi bakış açısıyla değerlendiren; sosyal, dilsel, ruhsal yetileri henüz tam olarak gelişmemiş ya da yetişkinlerin dünyasıyla bütünüyle örtüşmeyen bir varlıktır (Dilidüzgün, 2009: 39) .

Çocuk Yazını: Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliğı olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2010: 47) .

Konu: Sanatçının duygu ve düşüncelerini, tasarılarını çocuklarla paylaşmak için seçtiğı araçtır (Sever, 2015: 127) .

İzlek (Tema) : Sanatçının ele aldığı konuyla okurda uyandırmak istediğı etkidir (Sever, 2015: 129) .

Karakter: Yapıtta yazar tarafından geliştirilmiş, biçimlendirilmiş olan kahramanın bütün kişilik özelliklerini somutlayan bir addır (Sever, 2015: 129) .

İleti: Sanatçının yapıtı oluşturmasına neden olan, çocukla paylaşmak istediğı duygu ve düşüncedir (Sever, 2015: 133) .

BÖLÜM 2

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2. 1. Çocuk ve Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatının temel ilkelerinin sağlıklı bir şekilde belirlenebilmesi ve kitapların bu ilkeler doğrultusunda incelenebilmesi için çocuk ve çocuk edebiyatı kavramlarının üzerinde durulması gerekmektedir.

İnsan kişilik gelişimini tüm yaşamı boyunca sürdüren bir varlıktır. Bu yüzden çocukluk dönemi kişiliğin oluşmasında en kritik dönem olarak kabul edilmektedir. Sevgi, ilgi, güven, ait olma, kabul edilme, takdir, onaylanma gibi ruhsal ihtiyaçlarının dengeli bir biçimde karşılandığı bir ortamda yetişen çocuk, kişilik gelişimini de istenen düzeyde sürdürecektir. Bu ihtiyaçları dengeli bir şekilde karşılanmayan çocuklarda ise bazı uyum ve davranış bozuklukları ile ruhsal bunalımlar gözlenebilir. Bu gerçekler çocuk ve edebiyat kavramlarını ortak bir noktada buluşturmıştır (Temizkan, 2011: 340) .

Aytaş ve Yalçın (2008:13) ’ a göre çocuk, iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek olarak tanımlanmaktadır. Kıbrıs (2006: 3) ’ a göre ise çocuk, olgunluğa erişinceye kadar her yaştaki kız ve erkek çocuklar için yapılan bir nitelemedir. Gülerüz (2013: 25) ise, 2-18 yaş arasındaki kız ve erkeklere verilen ortak ad olarak ifade etmiştir. Çocukları “ okuma, dinleme, izleme” etkinlikleriyle özgün sanat eserleriyle buluşturarak estetik, duygu ve düşüncelerini beslemek, geliştirmek, derinleştirmek, üst düzeyli yaratıcı enerji kullanarak duygu, düşüncelerini “ sözle, yazıyla, görsellerle, müzikal oyunlarla ifade etme süreci” olarak tanımlayabiliriz (Gülerüz, 2013: 88) .

Dilidüzgün (2000: 254) çocuğu şöyle tanımlamaktadır: “ Kendine has algıları olan, dünyayı kendi bakış açısıyla değerlendiren, sosyal, dilsel ve ruhsal yetileri henüz tam olarak gelişmemiş ya da yetişkinlerin dünyasıyla tam olarak örtüşmeyen bir varlıktır. Diğer bir yandan çocuk, birçok şeyi yaşamında ilk kez öğrenir. Bu ‘ ilk kezler ’ ona özgünlük kattığı gibi ondaki çocukluğu, çocuksulluğu da belirleyen şeylerdir. ”

Çocuk edebiyatı kavramı için de pek çok tanım yapılmış ve bu tanımlarla birlikte çocukların gereksinimlerini karşılayabilecek bir çocuk edebiyatı yapıtının taşınması gereken temel özellikler belirlenmeye çalışılmıştır.

Türkçe sözlükte (TDK, 2005: 600) , edebiyat “ olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın” olarak tanımlanmaktadır. Çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuk için anlamlı olabilmesi için öncelikle söz konusu eserlerin çocuğun ihtiyaçları dikkate alınarak kaleme alınmış olması gerekir (Tıgılı, 2014: 6) .

Çocuk gerçekliğinin fark edilmesi ile birlikte genel edebiyat anlayışı ile ele alınan çocuk edebiyatının da artık farklı bir alan olduğu kabul görmeye başlamıştır. İlk başlarda yetişkinler için yazılan eserlerin uyarlanması yoluna gidilmiştir. Fakat zamanla sadece çocuklar için yazılan yapıtlara yer verilmeye başlanmıştır. Zamanla çocuk edebiyatı da edebiyat ile birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Dilidüzgün (2000: 253) bu birlikteliği şöyle açıklamaktadır: “ Çocuk yazının öncelikle, evrensel yazın bütününe farklı ve özel bir alanıdır. Yani çocuğun özel koşulları dikkate alınarak hazırlanmış bir üründür. Bu niteliği bakımından da yetişkinler için üretilen yazın kitaplarıyla arasında, nitelik açısından önemli bir fark vardır. ”

Şirin (2006: 97) , çocuk edebiyatını; ana kaynağı çocuk ve çocukluk olan, çocuğun ilgi, algı, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve gerçekliğini taşıyan; ölçü, dil, düşünce ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın bir biçimde ve içtenlikle oluşan; çocuğa okuma alışkanlığı ve sevgisi kazandırmanın yanında çocuğun edebiyat, sanat ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı bir şekilde geleceğe hazırlayan geçiş dönemi edebiyatı olarak tanımlar.

Oğuzkan (2006: 3) , ise çocuk edebiyatı kavramını, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eseleri kapsadığını belirtir.

Gültekin (2011: 97), çocuk edebiyatını erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik ve gençlik dönemini de içine alan bir yaşam evresinde çocukların ve gençlerin dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal

niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, onların beğeni düzeylerini yükselten ve geliştiren ürünlerin genel adı olarak nitelendirir.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi uzmanlar, çocuk edebiyatı kavramını çocuğun özelliklerinin biçimlendirdiği çocuk gerçekliği üzerinden kurgulamaya çalışmışlardır. Bu gerçeklikten yola çıkılarak üretilen yapıtlar çocuk edebiyatının temel ilkelerini de ortaya koymaktadır.

Çocuk edebiyatının amacı çocukluk çağında olanlara edebi eserler yoluyla okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Bu temel amacı taşıyan çocuk edebiyatı, çocukları nitelikli çocuk kitapları ile buluşturmalıdır. Bu çocuk kitaplarının türü ne olursa olsun kitaplar çocuklardaki bilişsel ve duyuşsal alanları geliştirici işlevde olmalıdır (Uslu, 2014: 6) .

Gönen (2000: 43-44) , çocuk edebiyatının aşağıdaki hedeflere sahip olması gerektiğini söylemektedir:

- “ Çocukların ruhsal ihtiyaçlarını (güven duygusu, başarma ve başarılı olma, bir gruba kabul edilme, sevme ve sevilme, öğrenme, oyun ve değişiklik, estetik duygusu) karşılamak.
- Çocukların değişik yaşlarda ilgi duydukları konuları göz önüne almak.
- Çocuğun dil gelişimine özen göstermek.
- Çocuğun algısal gelişimine yardımcı olmak.
- Sosyal-duygusal gelişimini göz önünde bulundurmak.
- Zihinsel gelişimini desteklemek.
- Çocuğa ilk kitap sevgisini aşlamak, ilk edebi ve estetik değerleri vermek.
- Olumlu kişilik gelişimine ortam hazırlamak.
- Çocukları günlük yaşantının gerçekleri konusunda bilgilendirmek.
- Çocukların yaratıcı hayal güçlerini uyandırmak.
- Çocukta dinleme yeteneğini geliştirmek.
- Kitabın eğlence ve bilgi kaynağı olduğunu öğretmek.
- ‘ İyi kitap’ kavramını verilen uygun örneklerle kazandırmak.
- Çocuk kitabı türlerini (hikaye, roman, masal, fabl, şiir, resimli kitap, çizgi roman) iyi örneklerle çocuğa tanıtmak.

- Çocuklara çeşitli konu ve kavramları yansıtan kitaplar sunmak.

Çocuk kitaplarının çocuğun ruhsal, bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine etkileri farklılık göstermektedir. Onun için hazırlanan çocuk kitapları mutlaka çocukların hangi yaş grubunda oldukları dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Bu araştırmada seçilen kitaplar ilköğretim ikinci kademe, yani 9-14 yaş arası çocuklar için yazılmış kitaplardır.

Sever (2010: 44-45) 'e göre, ilköğretim çağında olan 9-14 yaş grubundaki çocuk okurların dil gelişimi özelliğine bakıldığında bu dönemde çocuklar anlatımlarında benzetmelerden yararlanır, konuşma ve yazmalarını deyimlerle zenginleştirir. Aynı zamanda olumluluk ve olumsuzluk bildiren yan cümleleri de kullanarak anlam bakımından daha girişik cümleler oluşturur. Şimşek (2016: 36) 'e göre ise bu dönemdeki çocuklar birleşik cümle kurabilir, olumlu ve olumsuz yargılar bildiren yan cümleleri kavrayabilir, deyimleri atasözlerini anlar ve yerinde kullanır. Örtük ifadeler kullanmaktan hoşlanır, sözcüklerin yan anlamlarını ve dilin mecazlarını kavrar.

9-14 yaş grubundaki çocuklar toplumsal gelişim sürecinde ailelerine eskisi gibi bağımlı değildir. Arkadaşlarıyla zaman geçirmeye ve birlikte olmaya isteklidirler. Çevresindeki adaletsizliklere tepki göstermeye başlarlar. Cinsiyetleriyle ilgili rolleri belirginleşir. Yeni arkadaşlık kurmak, arkadaşları tarafından kabullenilmek isterler (Sever, 2010: 70-71) .

2. 2. Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri

2. 2. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri

Okuma becerisinin ilk aşamasının fiziksel beceriler oluşturmaktadır. Kitabın okuyucuyla buluştuğu anlar farklı zamanlarda ve farklı mekanlarda değişkenlikler gösterebilir. Ama kitapla tanışılan ilk yer kitabın ön veya arka yüzeyidir. Birçok kişi kitapları seçerken tasarım özelliklerini ilk süzgeç olarak görebilmektedir. Kitabın tasarımı veya arka kapak yazısı okuyucunun kitaba karşı tutumunu belirleyici olduğu için bu yapıların bazı özellikte olması gerekir. Yetişkinler kitabın içeriğini de incelemek ister azamanda bir ileti özelliği de taşımaktadır. Kitapla ilgili ipuçları resimlerde de bulunabilmektedir.

“Okuma ve algılama öncelikle yazı formları ile başlayan, gözün optik süzgecinden geçtikten sonra karmaşık biyolojik olgularla sonuçlanan bir süreçtir. Bu sürecin başlangıcındaki veriler ne denli uygunsa işleyiş ve sonuç da o denli başarılı olur” (Sönmez, 2003: 1). Okuma sürecinden verim alınabilmesi için kitabın okunabilirliğinin iyi olması zorunludur. Ülper (2010: 105) de okunabilirliğin ilk aşamasının görsel özelliklerden oluştuğunu vurgulamaktadır. Bu görsel etmenlerin de okunaklılık, kağıdın niteliği, harflerin büyüklüğü, sözcükler arasındaki boşluğun olması, satır boşluğu ve kağıt düzeninden oluştuğunu vurgulamaktadır. Metinlerin tasarım özellikleri okuma sürecine olumlu ya da olumsuz etkide bulunmaktadır. Çocuk kitapları tasarım özellikleri açısından şu alt başlıklar altında incelenmektedir: Boyutlar, Kağıt, Kapak, Sayfa Düzeni, Harfler (Sever, 2007a:41) .

2. 2. 1. 1. Boyut

Çocuklar okul öncesi dönemden başlayarak değişik biçim ve boyutlardaki kitaplarla karşılaştırılmalıdır. Farklı tasarım özellikleriyle sunulan kitaplar çocukların kitaba olan ilgisinin artmasını sağlamaktadır. Çocuk okul dönemine geldiğinde yaş özelliklerine uygun boyutlardaki kitaplar hazırlanmalıdır. Kendi okuma sürecini gerçekleştirebilen çocuklar için kitapların, çocuğun kitaplık oluşturabileceği boyutlarda (16x23) olması gerekir(Sever, 2007a: 42) .

2. 2. 1. 2. Kağıt

Kullanılan kağıdın niteliği çocuğun kitapla sağlıklı iletişim kurmasında önemli bir yere sahiptir. Kullanılan kağıdın mat ve dayanıklı olması yazıların rahatça okunabilmesine ve resimlerin kolayca takip edilebilmesine olanak sağlamalıdır.Çocuk okurun okuma alışkanlığı kazanabilmesi ve kitaba istekle yönelebilmesi için kağıt kalitesi dikkat edilmesi gereken bir özelliktir.

2. 2. 1. 3. Kapak

Kapak okurun kitaplarla iletişimini sağlayan ilk öğedir. Çocuk okurun kitabı okumaya ilişkin tutumunu kitabın kapağındaki resim, kitabın ismi ve arka taraftaki açıklama bölümleri belirleyebilmektedir. Çocuk kitaplarındaki tasarımın çocukta okuma isteği uyandıracak nitelikte olması gerekmektedir. Kapak tasarımı ve resim estetik

değerlere uygun olarak yapılandırılmalıdır. Çocukların duyu ve düşünce evrenini harekete geçirebilecek nitelikte olmalıdır. Kitapla ilgili bilgilerin verildiği arka kapak açıklamasında merak öğeleri ile çocuklarda kitaba karşı bir merak uyandırılmalıdır.

2. 2. 1. 4. Sayfa Düzeni

Yazılı iletişim araçlarında okunabilirlik en ön planda aranan bir özelliktir. Okunabilirlik kavramı içinde hızlı ve açık bir iletişim amacı yatar. Yazı karakterinin yapıları, diziliş özellikleri ve tasarımın genel durumu okunabilirliği topografik olarak azaltıp çoğaltan etkenlerdir (Sönmez, 2003: 19) . “ Çocuk kitaplarında yer alan yazı, resim, rakam, fotoğraf, karikatür gibi öğeler sayfa düzenini oluşturan temel bileşenlerdir” (Sever, 2007a: 45) .

Buna sütun genişliği, sütunlar arası boşluğun genişliği, yazının soldan blok, blok ya da ortalama olarak dizilmesi de eklenebilir. Ayrıca sayfa düzeni okur kitlesine bağlı olarak da değişiklik gösterebilir. Çocuklara yönelik bir kitapla yetişkinlere yönelik bir kitabın tavrı aynı olmaz. Kitap dizgisinde çok çeşitli yazı karakterinin kullanımı kitabın okunabilirliğini azaltıcı bir etkidir(Sönmez, 2003: 20) .

2. 2. 1. 5. Harfler

Harfler çocuk kitaplarında sayfa düzeninin niteliğini etkileyen bir değişkendir. Yaş düzeylerine uygun olarak da değişiklik göstermesi gerekmektedir (Sever, 2015: 122). Çocuğun yaş düzeyine uygun harflerin seçimi okunabilirliği etkileyen bir etken olarak mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Harflerin boyutları, çocuğun gelişim dönemi özelliklerine uygun olmalıdır. Okulöncesi dönemdeki çocuklar için hazırlanan kitaplarda 20, 22, 24 punto büyüklüğünde harflerin kullanılması gerekirken ilköğretim 1. , 2. , 3. sınıf öğrencileri için harfler 12 puntodan büyük olmalıdır. 4. ve 5. sınıflarda ise 10 puntoluk harfler kullanılmalıdır.

Okunabilirlik şifre çözmek gibidir, bu nedenle okumanın kolaylığını ve iletişimde kullanılan mesajın algılanmasını sağlamalıdır. Yazı ve sayfa düzeni programlarında uygulanabilen temel bir takım değişkenler okunabilirliği yönlendirir. Bir kitabın okunabilirlik özellikleri incelenirken yazı karakterinden karakterin

puntosuna, satır uzunluğundan harfler arasındaki boşluklara kadar birçok öge dikkate alınmalıdır (Sönmez, 2003: 19) .

2. 2. 1. 6. Resim Özellikleri

Türkçe Sözlük'te (TDK, 2005: 1653) resim “varlıkların, doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi araçlarla kağıdı bez vb. Üzerinde yapılan biçimler.” şeklinde tanımlanmıştır.

Sever'e göre (2003: 159) “ Resim sanatçının dünyasında yarattığı içeriği görünür kılan bir ögedir. Çocuk kitaplarında resim, kendi başına görsel bir öge olarak önemli bir işlevi yerine getirdiği gibi, metinle birlikte düşünüldüğünde de anlamı tamamlayan, açıklayan, genişleten, bazen de metne yeni anlamlar katan estetik bir uyaran olur.”

“Çocuk edebiyatı kavramı yalnızca metin ve pedagojik bazı özelliklere sahip olması değil; düzenleme, resimleme ve canlandırma (İllüstrasyon) gibi birçok kavramın bir araya gelmesi sonucunda oluşmaktadır. Çocuk edebiyatında bir metnin oluşturulması, hedef kitlenin algılama düzeyine, ruh dünyasına, ilgi alanına ve yaş durumuna uygun olmasına bağlıdır. Bunlar tek başına yeterli değildir. Aynı özelliklere dayalı olarak resimlenmesi, basılması da gerekmektedir. Bunu da farklı alanlardan uzmanlar bir araya gelerek gerçekleştirebilir.” (Yalçın ve Aytaş, 2011: 15-16) .

Çocuk edebiyatı yapıtları anlatım imkanları dahilinde içinde iki dili barındırmaktadır. Biri renklerle ve çizimlerle desteklenen görsel metin dili, diğeri ise insan dilinin olanaklarıyla oluşturulan yazınsal metin dilidir. Bu iki dil bir araya uyumlu bir şekilde geldiğinde çocuk okurda bir estetik ve okuma kültürü oluşmasına destek olur. “ Denk güçler olarak yazar ve çizerin becerilerinin ve duyarlılıklarının ortaklığı, ortaya çocuğa göre olan kitapların çıkmasını sağlamaktadır. İki sanatçının işbirliği sonucunda içerikle ilgili resimler, öyküyü görünür kılmakta, metnin anlamını genişletmektedir. Resimler bir yandan iletiyi görsel öğelerle desteklerken, diğeri yandan sanatçıya özgü yorumlarla öyküye yeni renkler katmakta; sözcüklerin anlatım gücüyle de resimlerdeki ayrıntılar kavranabilmektedir” (Sever, 2010: 176) .

Çocuk kitapları yalnızca yazarın seçtiği konu ile ilgili değil, çizerlerin yaptığı resimlerle de nitelikli hale getirilebilmektedir. Bu sebeple yazar ile çizer uyumu

kitaplarda mutlaka doğru orantıda olmalıdır. Çizerler resimleyecekleri kitapları mutlaka okumalı; sadece kitabın başlığına ve konusuna göre çizim yapmamalıdır. Çizimler mutlaka çocukların hayal gücünü destekleyici nitelikte olmalıdır. Aynı zamanda çocuk okurda kitaba karşı ilk etapta bir sıcaklık, yakınlık oluşturabilmelidir.

Kaya (2014: 188) resimlemenin işlevini şu şekilde sıralamaktadır:

- “ 1. Resimler çocuğun kitaptaki içeriği kavramasını,
2. Resimlerin özgün görsel dili, kavranan içeriğin akılda kalmasını,
3. İçeriğin akılda kalması çocuğun yazı dilini kolay öğrenmesini,
4. Resimlerin görsel niteliği de çocuğun estetik beğeni düzeyinin gelişmesini sağlar.”

Sever (2007a: 46) ‘e göre “ Çocuk kitaplarındaki resimlerin nesne ve varlıkları ya da bir yaşam durumunu gerçeği gibi aynen yansıtmamasından (fotoğraf gerçekliğinden) çok, çizerin öznel yorumunu da katarak çocuğa uygun yeni bir gerçeklik yaratması beklenir. Çocuğa göre kurgulanmış edebiyat metinleriyle birlikte, çok uyaranlı bir iletişim ortamının yaratılabilmesi için, kitaplardaki resimlerin bazı özellikleri taşıması gerekir.”

Yazılı metinlerde oluşturulan dil nasıl çocuğun gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanması gerekiyorsa çizimlerin de çocuğun gelişim dönemleri dikkate alınarak oluşturulmalıdır. Yoksa çocuk okurda kitabı anlamlandırma sorunsalı ortaya çıkacaktır. Çizerler çocuk gerçekliğini ve hayal dünyasını göz önünde bulundurmalıdır. Resimler sadece kitabı süslemek için oluşturulmamalıdır. Bunlara uyulmadan hazırlanan görsellerden dolayı kitaplar çocuğa görelilik ilkesine uzak düşebilmektedir.

Yukarıda yer alan açıklamalar doğrultusunda çocuk kitaplarının tasarım ve resim özellikleri bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygunluğunu değerlendirmek için Sever’ e (2007a: 47) göre şu sorular sorulabilir:

1. Çizgilerin biçemi, bilinen ya da kanıksanan bir özellikte mi yoksa özgün mü?
2. Çizgilerin yarattığı etki çocukların ilgisini çekebilecek özellikler taşıyor mu?

3. Resimler, sözlü metnin anlamını tamamlıyor mu?

4. Sözcüklerle anlatılanları ya da anlatılmayanları çizginin anlatım gücü ile tamamlayıp çocuklara sezdirebiliyor mu?

5. Resimler, sözcüklerle anlatılanları çocuğun belleğinde canlandırmasına katkı sağlıyor mu?

6. Resimler, metne, görsel dilin anlatım olanaklarıyla yeni zenginlikler katıyor mu?

7. Anlatılanlara, çizer yeni anlamlar, yorumlar katabilmiş mi?

8. Resimler birer uyaran olarak çocuğa duyma, düşünme, düş kurma sorumluluğu veriyor mu?

9. Çocukların ve düşünme yetilerini devindirebilecek özellikler taşıyor mu?

10. Resimler, çocuğu düşündürebilecek / eğlendirebilecek / güldürebilecek özellikler taşıyor mu?

11. Okulöncesi ve ilkokulun ilk yıllarındaki çocuklar için hazırlanan kitaplardaki resimler, yazılı metnin desteği olmaksızın çocukların izleyerek kendilerince öyküler oluşturmalarına olanak sağlıyor mu?

2. 2. 2. Konu-Kurgu

“Konu, üzerinde durduğumuz, hakkında yazı yazma ya da söz söyleme gereğini duyduğumuz şeydir” (Özdemir ve Binyazar, 1998: 21). “Konu bir yazıyı oluşturan öğelerin başında gelir. Yazının bir tür hammaddesi durumundadır” (Sever, 2010: 110). Bu belirlemeler ışığında konu, yazarın metni oluşturma nedeni olarak tanımlanabilir.

Bölükbaş’a (2003: 67) göre; “Çocuk kitaplarında konu seçimi de tema seçimi kadar önemlidir. Konular çocuk dünyasının yabancı olmadığı olaylardan seçilmelidir. Yazar konu seçimi yaparken, ‘belirlediğim temayı en iyi hangi konu içinde verebilirim, çocuğun ruhsal özellikleri, ilgileri, ihtiyaçları, düşünceleri, beklentileri nelerdir?’ gibi sorulara yanıt aramalıdır. Seçilen konu çocuğun dünya görüşüne olumlu etki yapmalı,

çocuğu neşelendirmeli, mutlu etmeli, üzmemeli, karamsarlığa götürmemeli ve korkutmamalıdır.”

Çocuğun anlamlandırabileceği konular, çocuğun kitapla daha sağlıklı bir etkileşim kurmasını sağlar. “Yazınsal nitelikli metinlerde; başarı, dostluk, yardımlaşma, kıskançlık, sevgi, özlem vb. konuların çocuklarla paylaşılabilmesi için, yazarlar çeşitli olay ve durumlardan yararlanırlar. Sanatçıların, yaratıcı gücüne koşut olarak kurguladıkları olaylar, çocukların gelişim özellikleri ve gereksinimlerine uygun olmalıdır” (Sever, 2007b: 50).

Konu seçimi çocuk kitapları açısından büyük önem taşımaktadır. Konular gerçek de olabilir kurgu da. Ama burada asıl önemli olan seçilen konunun çocuğun ilgisini çekebilmesi ve ona kişilik oluşturmada destek olmasıdır. Çocuk okur seçilen konu ile kendini ve çevresini iyi tanıyabilmelidir.

Konu kadar konuyu yapılandıran öğelerin de iyi kurgulanması gerekmektedir. Anlatısal türdeki metinler için en belirleyici özellik olaylar ve çatışmalardır. Kurgulanan her olay bir çatışmayı barındırmalıdır. Öyküsel alıntılar çatışmalardan oluşmaktadır. (Kıran-Kıran: 2007). Sever (2010: 128) bu çatışmaları dört bölümde ele almaktadır.

Kişi-kşi çatışması,

Kişinin kendiyle çatışması,

Kişi-doğa çatışması,

Kişi-toplum çatışması,

Çatışmalar olay boyunca konudaki heyecanı artırıcı özelliklere sahip olmalıdır. Çocuk okurun ilgisi daima diri tutulmalı ve bu da çocuk okurda okuma isteği oluşturmalıdır. Bu unsurlar konuyu güçlendiren öğelerdir. Bunun yanında konuyu zayıflatan öğeler de vardır. Bu öğeler de şu şekilde sıralanabilir: Abartılmış merak, rastlantısallık ve duygusallık.

Sever (2015: 128) konuyu yapılandıran ve zayıflatan öğeleri sınavabilmek için aşağıdaki sorulardan yararlanılabileceğini ifade etmiştir:

1. Metinde ele alınan konu, düzeye (çocuğun yaşına, gelişim özelliklerine, gereksinimlerine) uygun mudur?
2. Konunun ele alınışı ve yorumlanması özgün müdür?
3. Kurgu, anlamlı ve mantıksal bir tutarlık içinde yapılandırılmış mıdır?
4. Çatışmalar çocukların anlama ve anlamlandırma düzeyine uygun mudur?
5. Çatışmalar çocuğun sevgi ve özgürlük gereksinimlerine uygun mudur?
6. Çatışmalar çocukta okuma ilgi ve isteği uyandırabilecek nitelikte midir?
7. Çatışmalarda merak ögesi dengeli/ uygun bir şekilde kullanılmış mıdır?
8. Çatışmalar kurgulanırken aşırı duygusallığa düşülmüş müdür?
9. Çatışmalarda rastlantısallık egemen kılınmış mıdır?
10. Kitaptaki olaylar dizisi çocuğun düşünmesine, düş kurmasına, heyecanlanmasına, hoşça vakit geçirmesine olanak sağlamakta mıdır?
11. Olay dizisinin yapılandırılmasında inandırıcılık öncelenmiş midir?
12. Olay kurgusunun akışını olumsuz etkileyen ayrıntılara yer verilmiş mi?
13. Kurgunun yapılandırılmasında çocuk okur, metnin anlamının oluşturulmasına ortak edilmiş mi?
14. Kitabın adı içerikle tutarlı ve ilgi çekici midir?

2. 2. 3. İzlek

Yazınsal ürünlerde temel öğelerden biri izlektir. İzlek, kısaca yazarın okurda uyandırmak istediği etkidir. Sever (2002: 21) izleği şöyle tanımlar: “Tema (izlek), yazarın, çizerin, kitapta ele aldığı konuyla çocukta uyandırmak istediği etki, onlarla paylaşmak istediği duygu ve düşünce birikimidir.”

Çocuk edebiyatında kullanılacak izlekler, çocukta istendik duygu ve düşünceler geliştirebilmelidir. Göğüş (1998: 67)’ e göre izlek “Bir yazın ya da sanat yapıtında ele alınan konu işlenirken dayanılan ve konuyu oluşturan temel yönelim, düşünce. Örneğin; ölüm, kıskançlık, aşk, güven duygusu vb.”

Çocuk edebiyatı yapıtlarında yazınsal bir kurguyla geliştirilen izlek, insana özgü duygu durumlarını yaşatabilmeli; çocuklar kaynağını sevgiden alan konularda duyarak, gülerken, düşünerek, hüznlenerek dostluğun, barışın, çalışkanlığın, paylaşmanın yüceliğini sezebilmeli, güven duygularını geliştirebilmelidir (Sever, 2007a: 48-49).

Okur kitapla buluşma noktasında insan ve yaşam gerçeğine ilişkin ipuçlarını almak ister. Bu isteğine ise ancak nitelikli kitaplarla ulaşabilir. Bu bağlamda çocuk yazınında tema, çocuk gerçekliğine yönelik birçok uyararla, çocuğun buluşmasını sağlayan ana duygudur. Örneğin, “Anne ile çocuk ilişkisini konu alan bir edebiyat yapıtında; anne sevgisi, çocuk sevgisi, anneden ayrılışın yarattığı hüznün, çocuğun anneye duyduğu özlem gibi birçok izlekle, okura, çeşitli yaşam durumlarının insanın duygu ve düşünce dünyasındaki olası etkileri sezdirilebilir” (Sever, 2007b: 51).

Bu çalışmada, yapıtların temaları aşağıda oluşturulan soruların tanıklığında sınanmıştır:

-“ Kitaplarda konu ile izlek arasında bir denge ve uyum söz konusu mu?

-Okurda uyandırılmak istenen etki/etkiler çocuğun anlama düzeyine uygun mu?

-Uyandırılmak istenen etki/etkiler çocuğu yaşama, insana, doğaya ilişkin duyarlılık kazandırabilecek özellikte mi? ” (Sever, 2007b: 51).

2. 2. 4. Dil ve Anlatım

Okurun kitapla kurduğu ilişkilerin en başında yazınsal metin gelir. Metin bir çeşit çocuğun karşısında ona olayları anlatan kişidir. Yazınsal metnin çocuğun bilişsel ve dil gelişiminde önemli bir yeri vardır. Çocuk metinde kullanılan dilden etkilenip dilini ona göre şekillendirilebilir. Doğru, güzel ve açık kullanılan bir Türkçenin çocuğun dil gelişimine büyük bir katkısı olur. “Çocukların okuma kültürü edinmiş bireyler olarak yaşama katılmalarında, çocukluk yıllarında karşılaştıkları kitapların dilsel niteliği belirleyici bir etkidir” (Sever, 2007a: 49-50).

“Bir yazarın kişisel anlatış biçimine o yazarın üslubu diyoruz” (Kantemir, 1991: 211) . Yazarın sanatçı duyarlığı ve estetik kaygıyla oluşturduğu yazınsal metinlerle karşılaşan çocuk okur, nitelikli eserlerin olumlu yanlarıyla karşılaşma olanağı kazanır. “Çocuk edebiyatı metinlerinde kullanılan dil, yaşına ve gelişim özelliklerine koşut olarak çocuğu, metnin oluşturulmasına ortak edebildiği oranda başarılıdır” (Sever, 2007a: 50).

Çocuğa göre bir edebiyat, çocuğa göre bir dili gerektirir. Geniş bir sözcük dağarcığına sahip olmayan çocuk için anlamını bilmediği kelimelerden oluşmuş bir

kitap sıkıcı olacağı gibi okuma zevkini de köreltecek ve onu kitaplardan uzaklaştıracaktır. “ Çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran belki de en önemli özellik, anlatımın hedef kitlenin anlayacağı biçimde sunulmasıdır. Çocuk kitaplarında anlatımın sadeliğine dikkat edilmeli; gereksiz ve bayağı sözcükler yer almamalı; duruluk, akıcılık, açıklık gibi unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır. ” (Yalçın ve Aytaş, 2011: 47) .

Sever’ e (2015: 133) göre çocuk kitaplarının dilsel niteliğini sınavabilmek için aşağıdaki sorulardan yararlanılabilir:

1. Kitapta Türkçenin anlatım gücü ve olanakları çocuğun doğasına uygun kurgularla sezdirilmiş mi?
2. Anlatım kısa, duru ve içten cümlelerle yapılandırılmış mı?
3. Türkçenin yazım ve noktalama kurallarına özenle uyulmuş mu?
4. Türkçe sözcükler, genel olarak anlatımda egemen mi?
5. Kitap, Türkçenin söz varlığını, çocuğun dilsel düzeyine uygun olarak kavramsal gelişimi destekleyecek biçimde yansıtıyor mu?
6. Metnin dil örüntüsü çocukta okuma ve yazma isteği uyandırıcı özellikte mi?
7. Anlatım çocuğun beş duyusunu devindirici özellikte midir?

2. 2. 5. Kahramanlar

Günümüzde farklı disiplinlerin konu alanı içerisinde yer alan karakter kavramı kullanıldığı disiplinlerin gereksinimleri dikkate alınarak özgün tanımlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Edebiyat alanındaki tanıma göre karakter; bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse ya da yazın yapıtlarında, bir kişiyi benzerlerinden ayıran temel özelliklerin tümü (TDK, 2005: 1077) olarak tanımlanmaktadır. Edebiyat yapıtlarında kimi zaman kişi, kimi zaman nesne, kimi zaman fantastik bir yaratık, kimi zaman da kişileştirilmiş bir hayvan olarak karşımıza çıkar. Bu karakterler içerisinde “ Roman , hikaye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi” (TDK, 2005: 1035) kahraman olarak tanımlanmaktadır.

Kurgusal metinlerde yapıyı oluşturan dört temel öge vardır. Bunlar; olay, kişi, zaman ve mekandır. Bu dört temel öge birbiriyle ilintili bir şekilde oluşturulmaktadır. Fakat bunlar içerisinde diğer yapıları harekete geçiren temel unsur kişidir. Yazarın

hayal süzgeciyle oluşturulan yapı unsurlarında kişilerin çocuk geröekliğine yakın olması gerekir. Çocuk okur kitapta kendinden birşeyler bulabilmeli, kahraman ile özdeşim kurabilmelidir.

Çocuk edebiyatında karakter konusunu geniş bir biçimde ele alan Sedat Sever, Çocuk ve Edebiyat adlı eserinde karakterleri kapalı (geliştirilmemiş) , açık (geliştirilmiş) , devingen ve durağan olarak sınıflandırmıştır. Açık karakterler yazar tarafından hakkında geniş bilgiler verilen karakterdir. Metnin ana karakterini açık karakterler oluşturur. Çünkü yazar çocuğa vermek istediği iletileri ana kahramana bir sorumluluk yükleyerek verebilir. Kapalı karakterler ikincil derecede öneme sahip öğelerdir. Olay içerisinde bir değişim gösteren karakter devingen ya da dinamik, olay içerisinde herhangi bir değişim göstermeyen karakter ise durağan ya da statik karakter olarak nitelendirilir (Sever, 2010: 104-105) .

Çocuğun kitaptaki karakterle olumlu yönde özdeşim kurabilmesi için sanatçının yarattığı karakterin çocuk okurun yaş düzeyine uygun, günlük hayattaki gibi gerçekçi, güvenilir ve inandırıcı olması gerekir. Çocuklar kendilerine örnek aldıkları bu karakterlerle özdeşim kurdukları için yaratılan karakterler; evrenselve ahlaki değerlere saygılı, barış yanlısı iyinin ve doğrunun savunucusu, kültürel değerlerin ve çevrenin koruyucusu olmalıdır. Aynı zamanda adil olma, çalışkanlık, özverili ve yardımsever oma gibi olumlu kişilik özelliklerini taşımalıdır(Şimşek, 2016: 103-104) .

Kitapta yer alan kurgular bütünü okuru maddi dünyadan koparıp kitabın kendi dünyasına götürmelidir. Burda da aracı olarak kahramanlar kullanılır. Onun için seçilen kahramanlara dikkat edilmesi gerekir. “ Çocuk hangi yaş grubunda olursa olsun okuduğu kitabın kahramanlarıyla özdeşleşir. Yazar bunu bilmek, kahramanlarını seçerken de bu özdeşleşme yönünü sürekli göz önünde bulundurmak zorundadır“ (Yalçın ve Aytaş, 2011: 47).

Sever (2015, s. 131) ’ e göre olay örgüsünde farklı görevler üstlenen kahramaların niteliğini belirleyebilmek için şu sorulara yanıtlar aranabilir.

1. Metindeki kahramanlar (başkişi) kimdir? Yan kişiler kimlerdir?

2. Kahraman nasıl geliştirilmiştir (davranış ve eylemleriyle, konuşmalarıyla, fiziksel özellikleriyle, diğer kahramanların yorumlarıyla, yazarın yorumlarıyla) ?
3. Kahraman, açık (geliştirilmiş) ya da kapalı (geliştirilmemiş) özelliklerden hangisini taşıyor?
4. Kahraman, kişilik özelliği olarak devingen mi, durağan mı?
5. Kahraman devingen bir özellik gösteriyorsa, yaşadığı değişim ya da değişimler inandırıcı mı? Yazar kahraman kişiliği ve yaşadığı olaylar ile değişim olgusu arasında kabul edilebilir, inandırıcı bir ilişki kurabilmiş mi ?
6. Kahraman bir bütün olarak çocuğun özdeşim kurabileceği özellikler taşıyor mu?

2. 2. 6. Çevre

“Edebi eserlerde anlatımın oluşmasında önemli öğelerden biri olan çevre, olayların geçtiği fiziksel ve toplumsal ortamdır. Çevre, coğrafi köy, kasaba, kent vb. Bir yerleşim yeri olabileceği gibi, aile, okul, iş vb. ortamlar da olabilir” (Bolat, 2003: 37) .

Çocuk kitaplarında ele alınan çevrenin çocukları hayatta karşı karşıya kaldıkları çevreler ile uyumlu olmasına dikkat edilmelidir. Gerçeklikten çok uzak kurgulanan çevreler çocuklar tarafından zor anlamlandırılabilir. Bu sebeple çocuk kitaptaki çevre ile ilişki kurabilmelidir.

Sever (2015 : 136) 'e göre çocuk yazınında ortaya konulan yapıtlarda, kahramanının içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel çevrenin özelliklerinin ortaya konmasında ve belirlenmesinde aşağıdaki sorulardan yararlanılabilir:

1. Kahraman nasıl bir toplumda ve çevrede yaşıyor? Yapıtta olayın geçtiği toplumsal ve kültürel çevrenin özellikleri nelerdir?
2. Olaylar nerede ve ne zaman geçiyor?
3. Kahraman yaşadığı çevrenin hangi kültürel özelliklerinden etkileniyor? Varsa hangilerini değiştirmek istiyor?
4. Kahraman toplumsal çevresiyle çatışma yaşıyor mu? Varsa yaşadığı çatışmaların temel nedeni/nedenleri nelerdir? Bu çatışmalar yazınsal bir kurgu içinde sunuluyor mu?

5. Kahraman çevresiyle yaşadığı çatışmaları çözümlemede hangi yöntem ya da yöntemleri kullanıyor? Bu yöntem ya da yöntemler çatışmaları çözmeye başarılı olabiliyor mu?

2. 2. 7. İleti

“Bir yönüyle yazarın konuya yüklediği anlamdır. Yazarı yazmaya iten etkidir. Başka bir deyişle okuyucusuna vermek istediği ana düşünce, ana duygudur” (Özdemir, 1994: 22). Her eserin okura vermek istediği bir mesaj vardır. Bu mesaj olay örgüsü ve kişiler aracılığı ile okura iletmeye çalışılır. Ve bu mesajın okurun yaşamında karşılaşılabileceği ve onda olumlu duygular ve düşünceler oluşturabileceği türden olması gerekir. “Sanatçının ele aldığı konuyu işlerken, çocuklara ulaştırmak için tasarladığı, sözcüklerle metnin dokusuna işlediği, duygu ve düşünce örüntüsü olarak da adlandırabiliriz iletiyi” (Sever, 2007a: 50).

Çocuklar için yazılan kitapların basit olması demek salt bilgilendirici olması demek değildir. İleti sunulurken mutlaka yazınsallık da göz önünde bulundurulmalıdır. Kimi yazarlar tarafından iletiler bilgisel gibi okura aktarılmaktadır. Kitapların estetik yönü ikinci plana atılmakta ve ileti uğruna çocuklardaki estetik haz da yok edilmektedir.

Bu çalışmada yapıtların iletileri, aşağıda oluşturulan soruların tanıklığında sınanmıştır (Sever, 2015: 135) .

1. İncelenen metin hangi özellikleri taşıyor? Öğretici mi yazınsal mı?
2. Öğretici nitelikte bir metin ise metnin temel iletileri nedir, yan iletileri nelerdir? Yazar, metinde temel iletiyi hangi yollarla (tanımlama, örneklendirme, karşılaştırma, tanık gösterme, bilimsel verilerden yararlanma vb.) geliştirmiştir?
3. Yazınsal nitelikli bir metin ise çocukla paylaşılacak istenen iletiler yazınsal bir kurgu içinde sunulmuş mu? Çocuğun duymasına, düşünmesine, düş kurmasına olanak sağlıyor mu?
4. Yazınsal iletiler kitabın seslendiği yaş grubunun anlam evrenine (çocuğun yaşamı ve insanı anlama yetisine ve duyarlılığına) uygun mu?

5. Yazınsal ileti ya da iletiler çocuklarda insana ve yaşama ilişkin duyarlık oluşturabilecek nitelikte mi?
6. Yazınsal iletiler, kurgulanan olayın içine sindirilmiş mi? Okura sezdiriliyor mu? Yoksa birer yargı ya da önerme biçiminde mi aktarılıyor?
7. İletiler, yazarın kendi düşüncesini ya da ideolojisini, çocuğa kabul ettirme amacı taşıyor mu?

2. 2. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler

Günümüz ve geçmişteki çocuk edebiyatı kitapları incelemelerinde genellikle çocuğa görelilik ilkeleri yerine; ya ideolojik ya da ekonomik kaygıların öne çıktığı görülmektedir. İdeolojik kaygılar ile yazan yazarlar, çocuklara telkinler yolu ile bir görüş aşılama çalışmakta, onları kendi fikirlerinin bir temsilcisi yapmak istemektedirler. Halbuki çocuk kitaplarının barındırması gereken bazı eğitsel ilkeler vardır. Pedagojik açıdan birtakım özellikler dikkate alınmalıdır.

Çocuğun biçimlendirilebilecek bir malzeme olarak görülmemesi için taşıması gereken eğitsel ve yazınsal ilkeler Sever (2007a: 52) 'e göre aşağıdaki sorular eşliğinde değerlendirilmesi gerekmektedir?

1. Kitapta öğretici, öğüt veren bir yaklaşımdan uzak durulmuş mudur?
2. Çocuğun yaratıcı, girişimci araştırmacı bir kimlik oluşturması desteklenmiş mi?
3. Cinsel roller, çağdaş yaşamın gereklerine uygun olarak kurgulanmış, kadına ve erkeğe yüklenen anlam arasında ayırım yapılmış mıdır?
4. Çocuğun kendi cinsel kimliği içinde kişiliğini geliştirmesine olanak sağlanmış mıdır?
5. Yaşamda sorunların çözümü için iletişim kurulması gerektiği özendirilmiş, şiddet ve kaba gücün bir sorun çözme yöntemi olmadığı sezdirilmiş midir?
6. Siyasal ve dinsel telkinden uzak durulmuş mudur?
7. Yazgıcı ve boş inançların telkininden uzak durulmuş mudur?
8. Çocuğa belli değerler, düşünceler benimsetilmeye çalışılmış mıdır?
9. Denetimci ve baskıcı anlayışları onaylayan yaklaşımdan uzak durulmuş mudur?

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

3. 1. Çalışmanın Deseni

Gülsevin Kıral'ın yapıtlarının çocuk edebiyatının temel ilkelerine göre incelenmesini amaçlayan bu araştırma, var olan bir durumun belirlenmesi bağlamında tarama modelinde yapılmış betimsel bir çalışmadır. Araştırma yazılı metinlerin incelenip belirlilikler çerçevesinde çözümlenmesini gerektirdiğinden bir nitel araştırma olarak belge inceleme (doküman inceleme) yöntemi ile yürütülmüştür. Doküman incelemede çalışma ile ilgili kayıtların ve belgelerin toplanarak belirli bir sistem içinde sınıflandırılıp çözümlenmesi işlemi yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187) .

3. 2. Çalışma Materyali

Araştırmanın evrenini Gülsevin Kıral' ın çocuklar için yazmış olduğu kitaplar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Gülsevin Kıral' ın eserlerinden rastlantısal olarak seçilen aşağıdaki 6 çocuk yapıtı oluşturmaktadır.

1. Umut Sokağı Çocukları
2. İstanbul' u Çalıyorlar
3. Çalınan Kent
4. Belalı Dörtlüye Karşı
5. Çalınan Formül Hangi Zarfta
6. Berber Pire Tellal Deve

3. 3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Gülsevin Kıral' ın çocuk okurlara yönelik incelemeye alınan 6 kitabı basılı olarak elde edilmiştir. Çalışmaya katkı sağlayacak literatür taraması yapılmıştır. Konu üzerine yetkinleşmiş akademisyen ya da yazarlar tarafından yazılmış çocuk gelişimi ve çocuk edebiyatı ile ilgili kaynaklar okunmuştur. Yapıt incelemeleri çocuk edebiyatına uygunluğu bağlamında çeşitli çocuk edebiyatı kaynak kitapları ve çocuk edebiyatı yayınlarından yararlanılarak çocuk edebiyatının temel ilkeleri göz önüne alınarak yapılmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesinde belge inceleme yöntemi kullanılarak Gülsevin Kırıl' ın çocuk okurlara yönelik 6 tane kitabı, Sedat Sever' in (2013) “ Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır? ” adlı makalesinde, çocuk edebiyatının temel niteliklerini belirlediği aşağıdaki temalara göre incelenmiştir.

- Tasarım ve resim
- Konu-kurgu
- İzlek-tema
- Dil ve anlatım
- Kahramanlar
- Çevre
- İleti
- Yazınsal ve eğitsel ilkeler

BÖLÜM 4

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4. 1. Umut Sokağı Çocukları

4. 1. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri

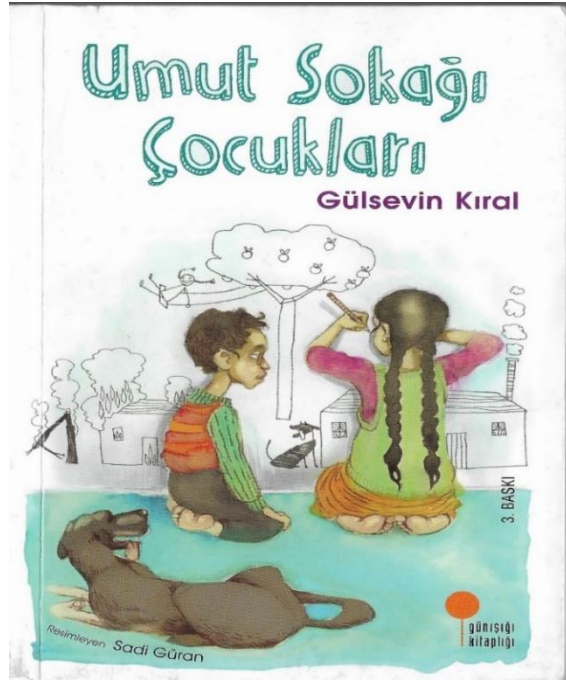
4. 1. 1. 1. Boyut

Kitap, 12 x 19 cm boyutlarındadır. İlköğretim ikinci kademesinde olan öğrenciler için çocukların kitaplık oluşturma anlayışına katkı sağlayabilecek nitelikte bir kitaptır.

4. 1. 1. 2. Kağıt

Kullanılan kağıdın niteliği çocuğun kitapla sağlıklı iletişim kurmasına olanak sağlayacak niteliktedir. Kullanılan kağıt, mat ve dayanıklı bir kağıttır. Yazılar rahatça okunabilmekte resimler kolayca takip edilebilmektedir. Kullanılan kağıt gözü yormayacak özelliktedir.

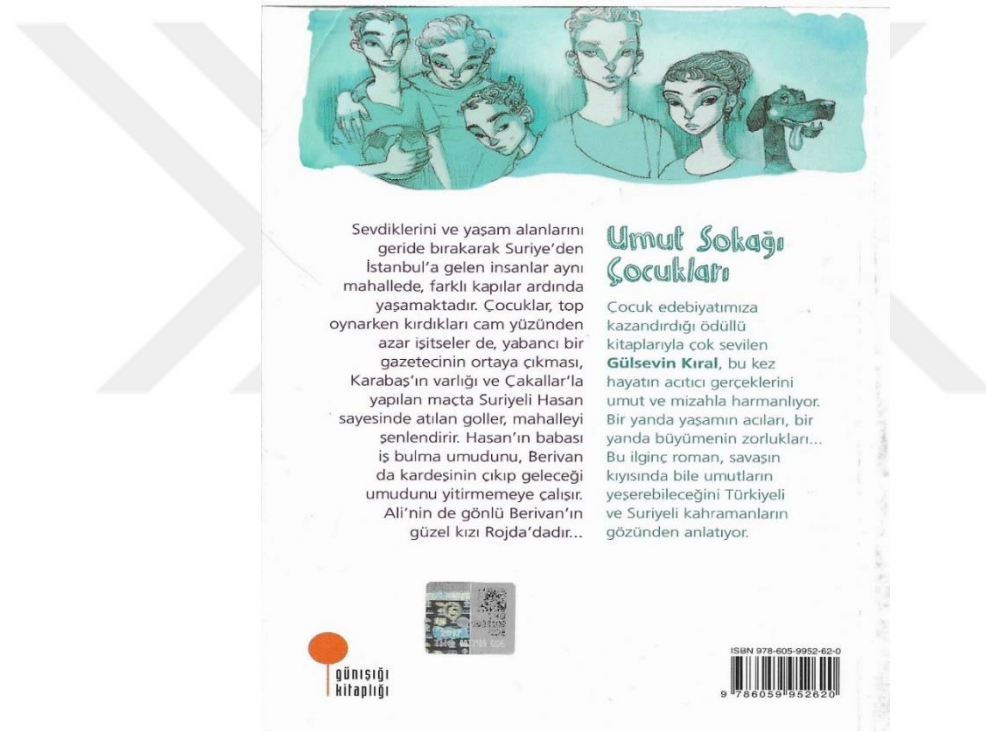
4. 1. 1. 3. Kapak-Cilt

Resim 1. (Umut Sokağı Çocukları, Ön Kapak)

Ön kapakta öykünün kahramanlarından olan Suriyeli iki kardeş Hasan ve Havva'nın ülkelerine duydukları özlemi anlatan bir resimleme vardır. Havva, duvara Suriye'deki hayatlarını anlatan bir resim çizmektedir. Resimde bir salıncağa binen kız çocuğu, bacası tüten bir ev, köpekleri Karabaş vardır. Bunun hemen yanında ise savaş sonucu harap olmuş yanan bir ev vardır.

Kapağın en üst kısmında kitabın ismi, hemen altında ise yazarın adı yer almaktadır. Sağ alt köşede yayınevinin adı, sol alt köşede ise resimleyenin adı vardır. Kitabın sırt kısmına da kitabın ve yazarın adı yazılmıştır. Kitap bu özelliği ile herhangi bir kitaplıkta çocuk okur tarafından rahatlıkla bulunabilir.

Resim 2. (Umut Sokağı Çocukları, Arka Kapak)

Kitabın arka kapağında mahalledeki çocukların bir arada olduğu bir resim vardır. Resimdeki çocukların birbirine yakınlığı ile çocuklara arkadaşlık ile ilgili bir olumlama yapılmıştır. Yine arka kapakta kitapla ilgili bir tanıtım yazısı vardır. Kitaptaki kahramanlara kısaca değinilmiştir.

Kitabın ön ve arka kapak tasarım rengi birbiriyle uyumlu olup, beyaz ve turkuaz resimler ile bir bütünlük ve estetik oluşturulmuştur. Ön ve arka kapak birbiriyle

bütünlük oluşturacak şekilde görsel öğelerle süslenmiş, çocuk okurda bir merak uyandırabilecek tarzda resmedilmiştir. Arka kapaktaki yazı ile çocukta kitabın içeriğine ilişkin bir sezdirici ön bildirim sunulmuştur.

4. 1. 1. 4. Sayfa Düzeni

Umut Sokağı Çocukları adlı yapıtta harf, kelime, satır arası, alt-üst ve kenar boşlukları ile görsel bir bütünlük sağlanmıştır. Resim metin uyumu iyi kurgulanmıştır. Kitaptaki resimlemeler kişilere göre yapılmıştır. Çocuklara okuma rahatlığı sağlaması için satır aralığı boşluğuna dikkat edilmiştir. Yazı karakteri olarak Times New Roman ve 10 puntoluk bir büyüklük seçilmiştir.

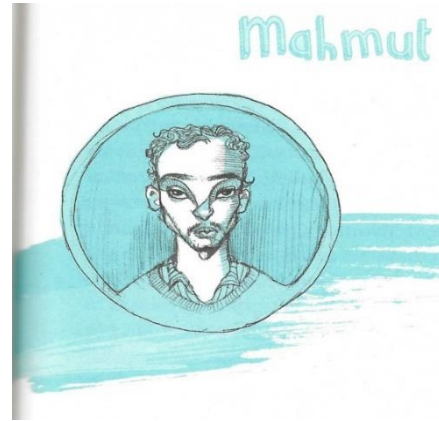
4. 1. 1. 5. Harfler

Harf seçimi çocukların kitabı rahat okumaları ve anlamlandırmaları için onların yaş düzeyine uygun olmalıdır. Uygun büyüklükteki harfler, harfler arasındaki boşluklar ve satır uzunluğu okunabilirliği kolaylaştırmaktadır. Yapıt bu özellikleri bakımından 9- 14 yaş arası çocuklar(5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) için uygun özellikler taşımaktadır.

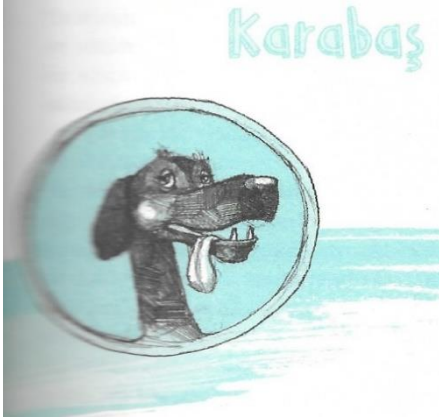
4. 1. 1. 6. Resimler

Resim 3 (Umut Sokağı Çocukları)

Resim 4: (Umut Sokağı Çocukları)

Resim 5. (Umut Sokağı Çocukları)

Resim 6. (Umut Sokağı Çocukları)

Kitaptaki resimlemeler Sadi Güven tarafından çizilmiştir. Kitabın ön kapağındaki resimlemede birçok renkten faydalanılmıştır. Fakat kitabın içindeki resimlemeler genelde turkuaz rengin üzerine karakalem çalışması şeklinde çizilmiştir. Resim 3, 4, 5 ve 6' da görüldüğü üzere resimde tasvir edilen kahramanların hepsi birbirine benzemektedir. Fakat çizimlerde çocuk gerçekliği ve çocuk bakış açısı kullanılarak çocukların ilgisini çekebilecek başarılı çizimler oluşturulmuştur.

İyi bir eserde yazar ile çizer arasında bir uyumun olması gerekmektedir. Bu eserde bu uyum görülebilmektedir. Kitabın ön ve arka kapak resimlemelerine bakıldığında çizerin eserin konusuna hakim olduğu, eseri okumuş olabileceği izlenimi uyandırmaktadır.

4. 1. 2. Konu- Kurgu

Kitap toplamda on yedi bölümden oluşmaktadır. Her bölüm kişiler üzerinden, onların diliyle onların bakış açısıyla anlatılmaktadır. Kitapta Suriye'deki savaştan kaçan bir ailenin İstanbul'daki yaşam mücadelesi anlatılmaktadır. Mahalledeki kişiler zamanla ailenin farkına varmışlar ve onları kabullenip ellrinden gelen yardımı göstermeye çalışmışlardır. Kitabın temel konusunu savaş, göç ve yardımlaşma oluşturmaktadır.

Ali evde ders çalışırken çok sıkılmaktadır. Bir yandan ders çalışırken bir yandan akli Fenerbahçe ve futboldadır. Birden mahalle arkadaşlarının sokaktan kendisine seslendiklerini işitir ve el işareti ile onu otelin önünde top oynamaya çağırdıklarını anlar. Ali bunu çok istemektedir. Annesine görünmeden evden bir yolunu bulup çıkar ve otelin önünde arkadaşları ile buluşup futbol oynamaya başlar. Fakat maç esnasında

bir şut sonucu otelin camlarından biri kırılır. Çocuklar çok endişelenirler. Çünkü otelin sahibi orada top oynanmasına izin vermemekte ve çocuklara kızmaktadır. Otelin sahibi bir elinde bıçak ve bir elinde top ile otelin giriş kapısında görünür. Çocukları toplarını kesmekle tehdit ederken bir anda bu kararından vazgeçer. Çünkü tam o esnada otelin önünde bir yabancı turist görmüş ve onu oteline çağırmaya çalışır. Bu sırada çocukları ve kırılan camı unuttur. Mahalledeki çocuklar topu nasıl oradan alacaklarını düşünürken otelin kapısından bir çocuk çıkar. Çocuktan topu kendilerine atmasını istemektedirler fakat çocuk ne söylendiğini anlamamaktadır. O çocuk otelde kalan Suriyeli ailenin oğlu Hasan' dır. Hasan en sonunda el işaretlerinden birşeyler anlar ve topu mahalleli çocuklara doğru atar.

İlk bölümde otel önünde yapılan futbol maçı ile başlayan kurgu Suriyeli ailenin durumu ile devam etmektedir. Aile reisi Mahmut, Suriye' deki savaştan eşi, çocukları Havva ve Hasan ile kaçmış ve taşı toprağı altın olarak bilinen İstanbul'a yerleşmiştir. Baba Mahmut uzun süre iş bulamadığı için otelin ücretini ödemekte zorlanır ve otelci tarafından odadan atılmakla tehdit edilir. Mahmut hergün iş bulma ümidiyle dışarı çıkarken ailenin diğer fertleri kaybolma korkusuyla kolay kolay dışarı çıkmamaktadır. Zamanlarını sürekli odalarında geçiren Hasan ve Havva odanın duvarına Suriye' deki güzel günlerini anlatan resim çizmektedirler. Resmi babaları ve otelcinin görmesinden korktukları için kanepenin arkasına yaparlar. Çocuklar uzun süredir iyi beslenememişlerdir. Bunu kabullenemeyen anne en sonunda çocukları da alıp bir sokakta mendil açmış ve insanlardan yardım dilenmiştir. Verilen paralar sayesinde çocukları bir lokantaya götürür ve çocuklar doyasıya yemek yerler. O lokantada çalışan çocuklardan biri de Ali' nin takım arkadaşlarından biri olan Murat' tır. Murat zeki bir çocuk olmasına rağmen derslerindeki başarı düşüklüğü öğretmenin dikkatini çekmiş ve bu durumu ailesi ile konuşmaya karar vermiştir. Murat' ın annesi ile konuşan öğretmeni, Murat'ın babasının işten çıkarıldığını ve Murat' ın da lokantada çalışmaya başladığını öğrenir. Buna üzülen öğretmeni ona daha kolay bir kırtasiye işi bulur. Murat' tan boşalan lokantadaki işe ise Suriyeli Mahmut girmiştir.

İlk bölümde otelcinin karşılaştığı yabancı turist Danny'dir. Danny savaştan kaçan Suriyeli ailelerin durumunu anlatan bir yazı kaleme almak istemektedir. Bunun için internetten tanıştığı Ali' nin ablası İnci ile araştırma yapmak üzere mahalleye

gelmiştir. Suriyeli aile ile röportaj yapmak için yine aynı mahallede Suriye'den göç eden Berivan abladan yardım almak istemektedirler. Berivan teyzenin kardeşi Eje de savaştan yeni kaçmış ve ablasının yanına yerleşmek üzere İstanbul' a gelmiştir.

Bu ilişkiler ağı ile roman devam etmekte ve mahalleli ile Suriyeli aile arasında yakınlaşma olmaktadır. Hasan mahalledeki çocukların futbol takımına katılmıştır. Ali, Berivan Teyze'nin kızı Rojda'ya gönlünü kaptırmıştır. Havva, Berivan teyzenin kızı Besna ile oynamaya başlamıştır. Danny ve İnci mülteci aileler için yaptıkları araştırmaları sonlandırmışlardır. Danny artık ülkesine dönmeye karar vermiştir. Fakat posta kutusuna gelen bir mesaj vardır. Yayın yönetmeni yazı dizisini beğenmiş ve araştırmasına devam etmesi için Danny' i Güneydoğu' ya Suriyeli mülteci kamplarına göndermiştir.

Yapıtın konusu 9-14 yaş arası çocukların ilgi ve gereksinimlerine uygundur. Özellikle Suriye Savaşı' ndan sonra ülkemize birçok Suriyeli aile gelmiş ve artık toplum ile birlikte yaşamaya başlamışlardır. Konunun güncel olması da çocuk okurun ilgisini çekebilecek niteliktedir. Çocuk okur konunun güncelliği sayesinde kendisini ve çevresini daha iyi tanıyabilecektir. Yapıtta aşırı bir merak ögesi ve rastlantısallık yoktur. Eserde okurun merakı canlı tutulmaktadır. Sürekli değişen kahramanların ağzından olayların gelişmesi heyecanın kaybolmasını önlemektedir. Kurgu, anlamsal ve mantıksal bir tutarlılık göstermektedir. Konu yapılandırılırken çeşitli çatışmalardan yararlanılmıştır. Çatışmalar çocukların anlama ve anlamlandırma düzeylerine uygundur.

“İkiye böldüğümüz duvarın bana ait olan tarafına geçiyor, resmime kaldığım yerden devam ediyorum. Babam görse terslenir. Otelci Amca duvarını kirlettiğimiz için kızar, hatta belki fazladan para ister bizden. Annem ses etmiyor. Bir keresinde babam resim yapalım diye bize kağıt getirmişti, ama duvara çizmek daha güzel oluyor. Kağıda çizdiğim resim buruştu, üstüne çay damladı, değişti. Oysa duvara çizdiğim resim ilk yaptığım gibi kalıyor. Ben hiçbir şeyin değişmesini istemiyor, herşeyin aynı kalmasını istiyorum.

Hasan evimizi bıraktığımız günkü gibi resmediyor; duvarlar yıkılmış, sokak kapısı yok, pencereler kırık. “Unutmayalım diye,” diyor. Ah abim! Nasıl unutabiliriz ki? Ben evimizin eski halini çiziyorum. Savaş başlamadan önceki halini. Kapının

yumruklanmasıyla yerimden sıçıyorum. Elim kayıyor, resmimin üstüne koca bir çizgi geliyor; evimiz ikiye bölünüyor. Annem daralıyor, bana bir bakış atıyor. Hemen yatağı yerine itiyorum. Resim artık görünmüyor, ama annem yastıkla biraz daha saklıyor, sonra kapıya gidiyor. Otelci Amca! İçeri bir göz atıyor ve sonra bağırmağa başlıyor.” (s. 18-19).

Kitaptan alıntılanan yukarıdaki bölümde Havva'nın kendisi ve kişiler ile çatışmasını örnek olarak verebiliriz. Havva kağıt yerine duvara resim yaparkenki düşüncesi ile kişinin kendisi ile çatışmasını; abisi ile arasındaki resim fikri farkı ile de kişi-kişi çatışmasını örneklendirmektedir. Bir anda kapının yumruklanması ile bir heyecan oluşturulmuş ve okurun ilgi düzeyi yükseltilmiştir.

Çatışmalarda aşırı duygusallığa düşülmemiştir. Suriyeli ailenin durumu anlatılırken çektikleri sıkıntılar çok uzun anlatılmamış okurun kitaptan sıkılması önlenmiştir. Olaylar dizisi çocuğun düş kurabilmesine ve hoşça vakit geçirebilmesine imkan tanıyabilecek özelliktedir. Olay dizisinin yapılandırılmasında inandırıcılığı etkileyecek herhangi bir olağanüstülük yoktur. Akışı etkileyebilecek ayrıntılara yer verilmemiştir. Kitabın adı ise olaylar ve çatışmalar ile yakından ilgilidir. Umut, sokak ve çocuk kelimeleri kitabın genel bir özeti gibidir. Umut Sokağı Çocukları ismi konu ile tutarlı ve ilgi çekici özelliktedir.

4. 1. 3. İzlek

Yapıtta savaşın çocuklar ve büyüklerde yarattığı sosyal ve psikolojik travmalar, mülteci hayatın zorluğu anlatılırken verilmek istenen ana mesaj barış ve yardımseverliktir. Savaşın hüküm sürdüğü Suriye' den yaşama tutunmak için kaçmak zorunda kalan ailenin İstanbul' da yaşamış olduğu zorluklar ile okura savaşın yıkıcılığı hissettirilmeye çalışılmıştır. Bu zorluklar içinde onların sesini duyan ve onların farkına varan mahalleli ile de yardımlaşmanın önemi gösterilmiştir. İzlek ile konu arasında yakın bir ilişki olduğu görülmektedir. Konu ve izlek bir denge oluşturacak şekilde kurgulanmıştır. Okurda uyandırılmak istenen barış ve yardımlaşma gibi konular çocukları anlamlandırma düzeylerine uygundur. Yapıt ile çocukta insana, doğaya ve yaşama ilişkin etkiler uyandırılabilir. İnsan sevgisi, barışın güzelliği, savaşın çevreye verdiği zararlar bu duyarlılıklara örnek olarak verilebilir.

4. 1. 4. Dil ve Anlatım

Umut Sokağı Çocuklar adlı yapıt kişilere ayrılan bölümlerden oluşmaktadır ve her bölüm o kişinin ağzından anlatılmaktadır. Anlatıcı birinci kişili anlatımdır. Olaylar kahraman bakış açısı ile kurgulanmıştır. Bölümlerdeki kişiler diğer kişilerle ilgili duygu, düşünce ve hayalleri bilmeyip sadece olayları anlatmaktadırlar.

“Annem bir süre sessiz kalıyor, gözleri dalıp gidiyor; belli ki, yaşadıklarımızı bunca acıyı nasıl anlatacağını düşünüyor.” (s. 72) .

“Salona geçiyoruz; Ali başka bir koltuğa oturuyor. Annem bardakları topluyor, koltuğub üstüne bir örtü yayıyor, mutfağa geçip yeni koyduğu çaylarla dönüyor. Ben de kurabiyeleri dağıtıyorum.” (s. 59) .

Yapıtta betimleyici ve öyküleyici anlatım tekniği kullanılmıştır. Ama ağırlıklı olarak öyküleyici anlatıma yer verilmiştir. Çevre tasvirleri ve kişilerin ruhsal durumları anlatılırken de betimleyici anlatımdan yararlanılmıştır.

“ Sıra bende! Çok güzel bir şut çekeceğim. Öyle güzel olacak ki, bunu Tolga bile kurtaramayacak. Geriliyorum, geriliyorum ve hızla topa vuruyorum. Nefis bir şut! Belkim de şimdiye kadar attıklarımın en iyisi. Selo kurtaramıyor, ama gol de olmuyor! Top m ermi gibi otele doğru uçuyor ve alt kattaki odalardan birinin camını büyük bir şingirtıyla aşağı indiriyor! ” (s. 11) .Kitaptan alıntılanan bu bölüm öyküleyici anlatım için örneklendirilebilir.

“ Hasan’ ın bölümüne taşmamaya özen göstererek evimizin çatısını tamamlamaya başlıyorum; bacanın üstüne tüten dumanı koyuyorum, bahçeye de kayısı ağacımızı. ” (s. 18). Kitaptan alıntılanan bu bölüm de betimleyici anlatım için örneklendirilebilir.

Yapıtta çocuk okurun anlama düzeyine uygun çok sayıda deyim varken atasözleri sınırlı sayıda örneklendirilmiştir. Kullanılan deyim ve atasözleri sayesinde

çocuk okurda zengin bir kelime dağarcığı oluşturulmaya çalışılmıştır. Kitapta yer alan atasözleri ve deyimler şunlardır:

“ Yüreğim ağızıma geliyor. ” (s. 12).

“ O da korkudan dili tutulmuş gibi, büyümüş gözlerle bıçağa bakıyor. ” (s. 14) .

“ Annem derin bir iç çekiyor ” (s. 19) .

“Şaşkınlıktan nerdeyse küçük dilimi yutacağım. ” (s. 21) .

“ Korkudan yine buz kesiyorum, sırtımdan aşağı soğuk terler boşalıyor. ” (s. 23)

“ Burnumun direği sızlıyor. ” (s. 25) .

“ Yanından geçerken vitrindeki yemekleri görünce ağızımın suyu akıyor. ” (s. 26).

“ O böyle dır dır konuştuğunda içimi hafakanlar basıyor. ” (s. 34) .

“ Şimdi ayıkla pirincin taşını. ” (s. 44).

“ Ama nedense bücürüğün suratı sirke satıyor. ” (s. 47) .

“ Havva’ nın ağızında bakla ıslanmaz. ” (s. 61) .

“ Aklını peynir ekmekle mi yedin kızım? ” (s. 76) .

“ Murat’ ın suratından düşen bin parça, ” (s. 80) .

“ Ali’ nin bu durumdayken bile renk vermemesine hayran kalıyorum. ” (s. 85) .

“ Şimdi seni bir kaşık suda boğarım. ” (s. 92) .

“ Kirpi Kafa’ nın yüzüne bakıyorum, suratından düşen bin parça. ” (s. 93) .

“ Ali’ nin ağız kulaklarına varıyor. ” (s. 94) .

“ Eteklerim zil çala çala Alilere koşuyorum. ” (s. 118).

Umut Sokağı Çocukları adlı yapıtta çok sayıda ikilemeler, pekiştirmeler ve eksilteli cümleler kullanılmıştır. İkilemeler şunlardır:

“ allak bullak” (s.9) , “ çakmak çakmak” (s. 19) , “hayran hayran” (s.23) , “ aksi aksi” (s. 37) , “ sarmaş dolaş” (s. 43) , “ kıkır kıkır” (s. 47) , “ geri geri” (s.47) , “ sıkı sıkı” (s. 53) , “ şaşkın şaşkın” (s. 54) , “dalgın dalgın” (s. 64) , “ saf saf” (s. 80.) , “ uzun uzun” (s. 81) , “ ters ters” (s. 83) , “ nefes nefese” (s. 85) , “ kara kara” (s. 85) , “utangaç utangaç” (s. 88) , “ uzun uzun” (s. 93) , “ usul usul” (s. 97) , “ ışıl ışıl” (s. 97) , “ süklüm püklüm” (s. 98) , “ hüpürdete hüpürdete” (s. 100)

Kullanılan pekiştirmeler şunlardır:

“ Murat kıpkırmızı kesiliyor, başını sallıyor. ” (s. 81)

“ Çabucak birini bulmak gerek, ama kimi? ” (s. 85)

Eksilteli cümle örnekleri şunlardır:

“ Dün de gitti iş aramay, önceki gün de... ” (s. 19)

“ Elimdeki limonu atıpi bir telaş kapıya fırlıyorum ki ... ” (s. 101)

“ Konuşmaya daldık, çocuklardan da ses gelmeyince ... ” (s. 107)

“ Bir de kendinden üçüncü şahıs olarak söz etmeyi bıraksa ... ” (s. 122)

Yapıtın anlatımı akıcı, duru ve yalındır. Bilinmeyen ve eskimiş kelimelere rastlanmamıştır. Noktalama ve yazım kurallarına büyük ölçüde dikkat edilmeye çalışılmıştır. Örneğin özel isimler ve takma adlar büyük harfle başlamış ve herhangi bir ek almaları halinde kesme işareti ile ayrılmış. Noktalama işaretleri yapıtta doğru bir şekilde kullanılmış. Bu özellikleri ile yapıt, çocuk okurun anlam evrenine uygun olarak sunulmuştur. Yapıtta özel isimlerin kullanımı ile ilgili bazı yazım ve noktalama örnekleri şunlardır:

“ Aklıma Fenerbahçe’ nin yeni transferi geliyor. ” (s. 9)

“ Annem Hasan’ a kızgın bir bakış atıyor. ‘ Ama elbet bulacak! ’ diyor. ” (s. 19).

“ Birden Otelci amcanın elindeki bıçağı görüyorum. ” (s. 22)

“ Acaba Ayla Hanım kağıtları okudu mu? ” (s. 39)

“ Hayrola Berivan teyze, n’oldu? ” (s. 54)

Yapıtta çocuk okurun hayal dünyasına seslenecek benzetmelerden ve dil hazinesini geliştirecek mecazlı ifadelerden de faydalanılmıştır.

“ Yüreğim sıkışıyor, kırık dökük bir sesle... ” (s. 39)

“ Murat çok zeki, zehir gibi bir çocuk.” (s. 40)

“ Bizim ev bugünlerde karabasan gibi, ” (s. 52)

“ Sonra da kırçıl bıyıklarının altından inci gibi dişleriyle ” (s. 62)

“ Fırtına gibi esip, bomba gibi goller atıyor. ” (s. 82)

Metnin dil ve anlatım özellikleri çocukta okuma yazma isteği uyandırabilecek özellikler göstermektedir. Anlatım, çocuğun beş duyusunu devindirici özellikler taşımaktadır.

4. 1. 5. Kahramanlar

Metinde olaylar tek bir kahramanın üzerinden anlatılmamıştır. Olay örgüsü bölümlere ayrılmış ve her bölüm o kahraman konuşturularak anlatılmıştır. Onun için eserde başkışı olarak bölümler içinde en fazla yere sahip olan Ali kabul edilebilir. Ayrıca kahraman olarak sadece insanlar değil hayvanlar da seçilmiştir. Mahalledeki köpek Karabaş’ a da bir bölüm ayrılmış ve olaylar onun dilinden ve onun düşünceleri ile aktarılmıştır. Yapıtta birçok yan kişi vardır: Ali’ nin arkadaşları Selo, Yusuf, Murat; Ali’ nin Ablası İnci ve onun gazeteci arkadaşı Danny; Suriyeli Hasan, babası Mahmut ve ablası Havva; Berivan teyze , kızkardeşi Eje ve Berivan teyzenin kızı Rojda.

Ali: Romanın başkışisidir. Ders çalışmayı çok sevmeyen Ali arkadaşlarıyla mahallede top oynamaktan büyük zevk almaktadır. Olayların başında mahalledeki Suriyeli aile ile ilgili olumlu veya olumsuz bir düşüncesi olmamakla birlikte olayların sonuna doğru onlara yardım etmek istemektedir. Ali arkadaşlarına düşkün bir çocuktur. Metinde Ali ile ilgili bilgiler anlatı içinde geliştirilerek verilmiştir. Ali davranışlarıyla, eylemleriyle ve konuşmalarıyla geliştirilmiştir. Ali, Suriyeli Hasan ve ailesine yardım etmesi, arkadaşları ile kurduğu dostluklar ile çocukların özdeşim kurabileceği bir

karakter özelliği göstermektedir. Ali ahlaki değerlere saygılı ve yardımsever bir kişidir. Suriye’ den ablasının yanına gelen Eje isimli kahramanın eşyalarını kadın yorgun olduğu için taşımış, çok sevdiği maçı Eje’ ye yardım etmek için yarım bırakmıştır. Ali birçok yönden okuyucuya tanıtılan bir karakter olduğu için açık karakter özelliği göstermektedir.

Mahmut: Suriyeli ailenin reisidir. Savaştan kaçarak İstanbul’a getirdiği ailesinin geçimini sağlamak için sürekli iş aramaktadır. Her sabah iş bulma ümidiyle otelden çıkar fakat akşam umutsuz ve sinirli bir şekilde otele dönmektedir. “ İçimden bir ses bugün iş bulacağımı söylüyor. Adımlarımı hızlandırıyorum. Bugün daha uzaktaki inşaatlara gideceğim. Elbet birinden birinin işçiye ihtiyacı vardır. ” Belirli bir süre sonra bir lokantada iş bulur ve o akşam elinde poşetlerle eve dönerken mutluluktan havalara uçacaktır. İlk başlarda umutsuz, gergin ve sinirli olan Mahmut iş bulduktan sonra mutlu, huzurlu bir kişilik özelliği gösterdiğinden devingen bir karakter olarak ele alınabilir. Mahmut, yapıtta davranış ve konuşmalarıyla geliştirilmiştir.

Murat: Ali’ nin mahalleden ve takımından arkadaşıdır. Dersleri ilk başlarda çok iyi giderken babasının işten çıkarılması ile Murat bir lokantada çalışmaya başlamıştır. Bu sebepten de derslerinde bir gerileme olmuş, öğretmenin verdiği ödevleri yapamaz hale gelmiştir. Bunun farkına varan sınıf öğretmeni Murat’ın annesi ile konuşmuş ve ona kırtasiyede daha kolay bir iş ayarlamıştır. Murat lokantada çalışırken lokantadaki fazla yemekleri Karabaş isimli sokak köpeğine vermektedir. Murat da eserde devingen bir karakter özelliği göstermektedir. Ayrıca ailesinin zor durumda olmasından kaynaklı çalışmaya başlaması, bir sokak köpeğine yardım etmesi ile çocuk okurların özdeşim kurabileceği bir karakterdir. Murat da birçok yönden okuyucuya tanıtıldığı için o da açık bir karakter özelliği göstermektedir.

Havva: Savaştan kaçan ailenin otel odasında sürekli resim yapmak isteyen küçük kızıdır Havva. Suriye’ deki güzel günlerini sürekli özlemekte, otel odasından dışarıya çıkamamakta ve duvara resim çizmekle zamanını geçirmektedir. Olayların gelişmesi ile mahalledeki diğer aileler ile tanışmışlar ve yavaş yavaş can sıkıntısı geçmeye başlamıştır. Eskiye göre daha mutludur. Havva memleketi ile barışı ve mutluluğu da özleyen bir çocuktur. Bunu resimlerine yansıtmaktadır. Çocuk okurlar Havva özelinden hareketle savaş ve barış ile ilgili çıkarımlar yapabilirler. Havva ile özdeşim kurup çocuk

dünyasında savaş ve göç konularını sorgulayabilirler. Havva da yapıtta davranış ve eylemleriyle gerçekleştirilmiş, açık, devingen bir karakterdir.

Eserdeki diğer kişiler de devingen özellikler göstermektedir. Kişilerin özellikleri bilgilendirme ile değil, kişiler olayların içinde geliştirilerek anlatılmıştır. Kişiler çocuk gerçekliğinden uzak, hayali kahramanlar değildir. Bu sebeple çocukların daha kolay özdeşim kurabilmeleri sağlanabilmektedir. Kahramanların yaşadıkları değişimler inandırıcı özellikler taşımaktadır. Kahramanlar davranış ve eylemleriyle geliştirilmeye çalışılmıştır. Kahramanların fiziksel özelliklerinden çok az bahsedilmiştir.

4. 1. 6. Çevre

Metinde olaylar İstanbul'da bir mahallede geçmektedir. Çevre ayrıntılarıyla ele alınmamıştır. Kent yaşamının yansıtılmaya çalışıldığı sosyo ekonomik çevre ve bu çevrede yaşayan insanlar ile anlatı biçimlendirilmiştir. Roman kahramanlarından Ali ve arkadaşları sosyo ekonomik seviyesi yüksek bir gruptan değildirler. Hatta Murat'ın babası işten çıkarıldığı için Murat okuldan arta kalan zamanlarında çalışmaya başlamıştır. Suriyeli ailenin zor durumu da buna uygun bir çevre ile ilişkilendirilmiştir. Aile derme çatma bir otel odasında kalmaktadır. Kahramanlar ile çevreleri arasında bir denge görülmektedir. Çevre gerçeklikten uzak değildir. Çocuk okurun hayatında görebileceği ve ilişki kurabileceği bir gerçekliktir. Olayın zamanı ile kesin bir bilgi yoktur fakat kurgu Ali'nin top oynaması ile başlamayıp ve Danny'nin üklesine dönmesi ile biter. Anlatılardan yola çıkılarak, olayın yakın bir geçmişte kurgulandığı anlaşılabilir. Çünkü Suriye'de yaşanan savaş ve onun etkileri son on yıla dayanan bir konudur.

4. 1. 7. İleti

Umut Sokağı Çocukları'nda barışa, yardımlaşmaya, komşuluk ilişkilerine, insana, sevgiye ilişkin duyarlık oluşturabilecek birçok ileti yer almaktadır. Bu iletiler yazınsal bir yapıt olan Umut Sokağı Çocukları'nda hem sezdirerek hem de yargı ve önerme biçiminde sunulmaktadır. İletiler ile çocuk okurun düş kurmasına ve düşünmesine olanak sağlanmıştır. Kitapta yer alan iletilere örnekler aşağıda gösterilmektedir:

Savaşın yaratmış olduğu yıkımdan dolayı göç eden çocukların memleketlerine duydukları özlem iletisi kitapta şu şekilde anlatılmıştır. “ Aklıma kasabamızdaki bayram sabahları geliyor. Arife günü evi köşe bucak temizlemesine rağmen annem bayram sabahı erkenden kalkar, kapının önünü bir kez daha süpürürdü. Bahçedeki sebzelere, çiçekler su verir kapının önünü de ıslatırdı. Uyandığında mis gibi toprak kokardı. ” (s. 21)

Savaş özellikle çocuklar için bir felakettir ve barış daima umuttur, mutluluktur, iletisi kitapta örneklendirilmiştir. “ Hasan evimizi bıraktığımız günkü gibi resmediyor; duvarlar yıkılmış, sokak kapısı yok, pencereler kırık. ‘ Unutmayalım diye! ’ diyor. Ah abim! Nasıl unutabiliriz ki? Ben evimizin eski halini çiziyorum. Savaş başlamadan önceki halini. Hem, kayısı ağacında bir salıncağımız olsun isterdim hep, Fatmalar’inkinden. ” (s.18)

Sokak hayvanları da birer canlıdır ve insanlar onlara ellerinden geldiğince yardım etmelidir, iletisi örneklendirilmiştir. “ Çocuk beni okşamayı bırakıyor. İçeri sesleniyor. “ Tamam usta! ” Yürüyor, bana da küçük elleriyle gel işareti yapıyor. Ağacın altına yatıyorum. Çocuk elini bir aşağı bir yukarı sallıyor. Bu, “ Bekle sana yemek getireceğim. ” demek. Seviniyorum. ” (s. 31)

Savaştan kaçarak ülkemize sığınan insanların dili, dini bizden farklı da olsa insanlık gereği elimizden gelen yardım yapılmalıdır ve komşuluk yardımlaşmaktır iletisi şöyle örneklendirilmiştir. “ Babam ‘ Tabii tabii, ’ diyor, Bu mahallede her milletten adam vardır. Yıllardır hiçbir sorun olmadan komşuluk ederiz. Aramızda Kürtçe bilen de vardır, Arapça da. ” (s. 49)

Bazı olumsuzluklar çocuklarda olumlu duyguların ve hayallerin yeşermesine sebep olabilir ve eğitimin gerekliliği, iletisi şu şekilde anlatılmıştır. “ Anneme çok kızıyorum. Nasıl böyle bir şey söyler? Mutlaka geri döneceğiz. Dönünce Havva okula başlayacak, ben de beşinci sınıftan devam edeceğim. Çok çalışacağım ve büyüyünce doktor olup yaralıları, hastaları iyileştireceğim. ” (s.72)

Savaşta bile olsa her çocuğun eğitim hakkı okula gitme hakkı vardır, iletisi örneklendirilmiştir. “ Buraya geldiğimizden beri okula gidemiyorum ki. Birden okulu,

arkadaşlarımı ne çok özlediğimin ayırdına varıyorum. Öğretmenlerimin ödevlerime sınav kağıtlarıma yazdığı övgüler geliyor gözümün önüne.” (s. 74)

Yolda yürüyen yaşlılara ve bebekli kadınlara yardım edilmelidir, iletisi örneklendirilmiştir. “ Eje teyze oldukça yorulmuş görünüyor. Sırtındaki çıkını alıyorum; pey ağır. Taa Suriye’ den buraya bu yükü nasıl taşımış diye hayret ediyorum. Sonra da çıkını almayı niye daha önce akıl edemedim, bebekli kadına bir de bunu niye taşıttım diye kendime kızıyorum.” (s. 96)

4. 1. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler

Çocuk edebiyatı ürünlerinde genel anlamda bilgi ve estetik harmanlanarak okura sunulmaktadır. Bilginin en aza indirgenmesi ile yazınsal değerler ön plana çıkmaktadır. Yazınsal metinlerin estetik yanı daha çoktur. Verilmek istenen değerler ve ya iletiler direkt değil de dolaylı yollardan sezinletilir. Umut Sokağı Çocukları adlı yapıt da bir yazınsal metin özelliği göstermektedir. Kitap öğretici, öğüt verici bir yaklaşımdan uzak durmaktadır. İletiler sezdirilerek okura sunulmuştur. Okurun yaratıcı, girişimci ve araştırmacı bir kimlik oluşturması desteklenmeye çalışılmıştır. Cinsel roller kurgulanırken toplumdaki yaşamlardan yansımalar sergilenmiştir. Örneğin Suriyeli aile de kadın erkek eşitsizliği görülmektedir. Evin reisi olarak baba görülmekte ve sadece baba iş aramaktadır. Ama yapıtta okuyan ve çalışan modern kadın figürüne de rastlamaktayız. Ali’ nin ablası hem üniversitede okumakta hem de Danny’ e araştırması için yardım etmektedir. Kitabın genelinde şiddet ve kaba güç kullanımı ile ilgili özendirici olaylar yoktur. Ama otelcinin elinde bıçakla çocukların topunu kesmek istediği sahne çocuklardaki şiddet algısı için eleştirilebilecek bir kurgudur. Yapıtta siyasi ve dinsel bir telkin bulunmamaktadır. Yine yazgııcı ve boş inançları özendirici ve telkin edici bir olay örgüsü ile karşılaşılmamıştır. Yapıtın mutlaka kazandırmaya çalıştığı erdemler ve evrensel değerler vardır. Örneğin savaşın getirdiği zorluklar, barışın güzelliği gibi evrensel değerler metin içerisine serpilerek okurun çıkarımında bulunması amaçlanmıştır. Bu kavramlar dışında belli değerler, düşünceler benimsetilmeye çalışılmamaktadır. Fakat kitapta Suriyeli ailenin dilencilik yapması çocuk okur için olumsuz örnek oluşturmaktadır.

4. 2. İstanbul' u Çalışıyorlar

4. 2. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri

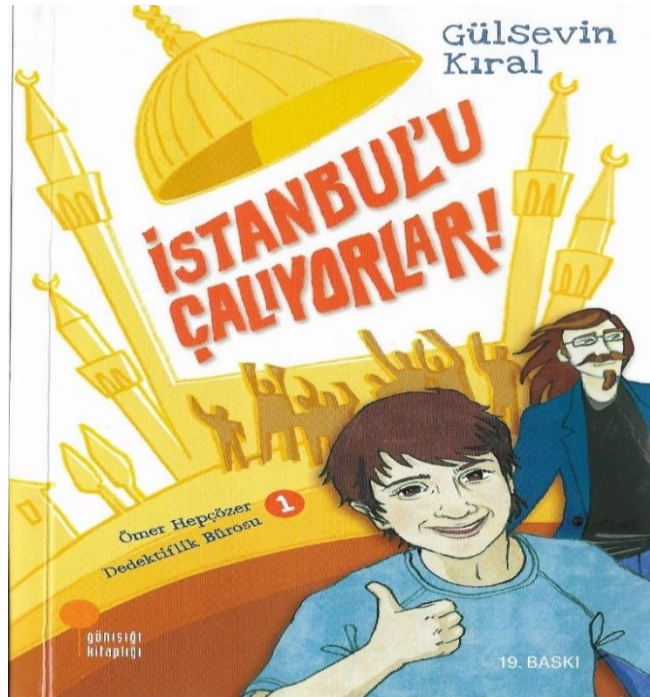
4. 2. 1. 1. Boyut

Kitap 13x18 cm boyutundadır. Çocuklar için kolay taşınabilir, kalınlık ve hacim bakımından çocuklarda kitaba karşı olumlu tutum geliştirebilecek özelliktedir. İlköğretim ikinci kademe(5, 6, 7, ve 8. Sınıflar) 9-14 yaş arası öğrencilerin kendi kitaplıklarını oluşturma anlayışına uygun özellikler taşımaktadır.

4. 2. 1. 2. Kağıt

Kitapta okuyanın gözünü yormayacak mat kağıt kullanılmıştır. Kullanılan kağıt mürekkebi dağıtmayacak ve çabuk yırtılmayacak özelliktedir. Yazılar kolay bir şekilde okunabilmekte, resimler takip edilebilmektedir. Bu özellikleri ile çocuk okur kitapla sağlıklı bir etkileşim içine girebilir.

4. 2. 1. 3. Kapak

Resim 7. (İstanbul' u Çalışıyorlar, Ön Kapak)

Ön kapakta kitabın başkişileri Mustafa ve ve Dedektif Ömer ile birlikte bir cami silüeti resmedilmiştir. Mustafa herşey yolunda anlamına gelen bir işaret yaparken Dedektif Ömer durağan bir şekilde çizilmiştir. Arka tarafta sevinç gösterileri yapan insan topluluğu ve kubbesi yerinden ayrılmış bir cami vardır. Sağ üst köşede yazarın adı, sol alt köşede yayınevinin adı, sağ alt köşede ise baskı sayısı vardır. Kitabın kapak resminde bir çocuğun en önde olması, parmak işareti ile başardığını anlatmaya çalışması çocuklar için ilgi çekici özelliklerdir. Kapak, çocuklarda merak uyandıracak, çocuğu kitaba yönlendirecek özellikler sahiptir. Baskı sayısı da kitabın okunurluğu ile ilgili bilgi vermektedir.

Resim 8. (İstanbul' u Çalıyorlar, Arka Kapak)

Kitabın arka kapağında Galata Kulesi' nin yer aldığı İstanbul silüeti çizilmiştir. Arka kapakta kitabın ismi ve bir seri olduğunu anlatmaya çalışan “ Ömer Hepçözer Dedektiflik Bürosu 1” yazısı vardır. Sol alt köşede büyükçe bir kedi resmi ve yayınevinin adı, sağ üst köşede de bir köprü resmi çizimi yer almaktadır. Yine burdaki kapak tasarımı da çocuk ukurda kitaba karşı ilgi uyandıracak bir özellik göstermemektedir. Köprü ile kitapta anlatılan Galata Köprüsü anlatılmaya çalışılmış köprü Galata Köprüsü' ne benzetilmiştir. Büyük bir şekilde çizilen kedi resmi mahalle

ortamını anlatmaktadır ve çocuk okura sempatik gelebilecek özelliktedir. Arka kapakta mavi ton, ön kapakta ise beyaz ve sarı ton hakimdir. Ön kapak ile arka kapak renk uyumu bakımından uyum göstermemektedir.

Arka kapakta yer alan “ Ödüllü kitaplarıyla çok sevilen Gülsevin Kırıl’ ın muzip dilinden çağdaş bir dedektiflik macerası. İpucu peşinde koşmayı sevenler için birebir. Hem de İstanbul’ un tarihsel anıtları, gizemli kovalamacanın tam orta yerinde! Dizinin ikinci kitabı Çalınan Kent ile macera doludizgin sürüyor” yazısı ile macera seven, dedektiflik olaylarına meraklı okurlar için bir merak uyandırılabilir. Ama yazının sonunda serinin ikinci kitabının isminin verilmesi, okurda kitabın maddi kaygılarla yazıldığı ve reklam yapıldığı izlenimi uyandırabilir. Bu yönüyle çocuk edebiyatı ilkelerine aykırı bir özellik göstermektedir.

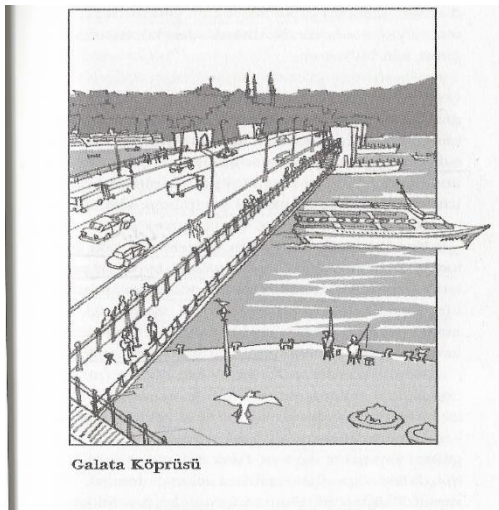
4. 2. 1. 4. Sayfa Düzeni

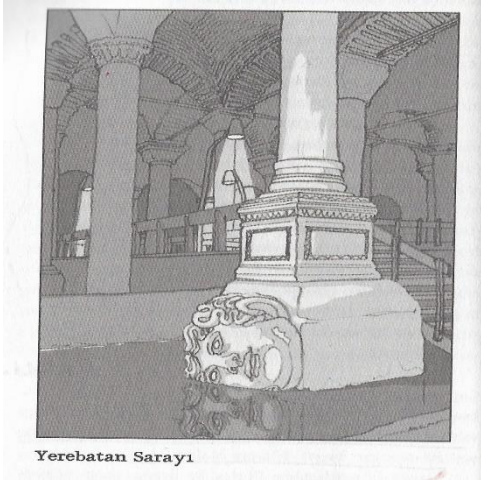
İstanbul’ u Çalıyorlar kitabında resimler tek sayfa ile sınırlandırılmıştır. Tarihi mekanlar tek bir sayfada çizim şeklinde ve altına o mekanın ismi yazılarak verilmiştir. Satır aarsı boşluğu çocuğun yazıları rahat takip edebileceği özelliktedir.

4. 2. 1. 5. Harfler

Kullanılan harfler tek tip karakter ile oluşturulmuştur. Kitapta 10 puntoluk kullanılan harf boyutu ve karakteri okurun kitabı rahat okumasına imkan sağlamaktadır. Satır aralığının uygun boşlukta olması da rahat okunabilirlik özelliğini arttırmaktadır.

4. 2. 1. 6. Resimler

Resim 9. (İstanbul'u Çalışıyorlar)

Resim 10. (İstanbul'u Çalışıyorlar)

Kitapta yer alan resimler genelde kitapta geçen tarihi mekanların resimlemesi yoluyla oluşturulmuştur. Resim 9 ve Resim 10' da görüldüğü gibi Galata Köprüsü, Yerebatan Sarnıcı gibi tarihi yerler renklendirme yapılmadan siyah beyaz olarak çizilmiştir. Resimler çocuk okurların hayal kurmasına olanak sağlayacak özellikte çizilmeye çalışılmıştır.. Resimlerde renk kullanılmaması çocuk okurun estetik beğeni düzeyinin gelişmesine olumlu etki sağlayacak özelliklerdedir.

4. 2. 2. Konu-Kurgu

Yapıtta Mustafa ve Dedektif Ömer' in İstanbul'un tarihi güzelliklerini çalan hırsızları yakalamak istemeleri ile başlarından geçen maceralar anlatılmaktadır. Tarihi eser kaçakçılarının peşine düşen Ömer Hepçözer ve Mustafa'nın yaşadıkları heyecan dolu anlar yapıtın konu ve kurgusunu şekillendirmektedir. Kitabın başkişisi Mustafa yaz aylarını değerlendirmek ve maddi anlamda kendisine biraz destek sağlamak için çalışmak istemektedir. Mustafa'nın babası emniyet teşkilatında görevli komiserdir. Yanında çalışan Ömer isimli bir polis memuru polislikten istifa etmiş ve bir dedektiflik bürosu açmaya karar vermiştir. Mustafa ile babası gazete ilanlarına bakarken dedektiflik bürosu açan Ömer'in ilanını görürler ve Ömer'le konuşmak isterler. Mustafa'nın babası Ömer' le konuşup Mustafa'nın da yaz ayları için orada çalışmasına onu ikna eder.

Ömer'in İngitere' den James Bond takma isimli bir arkadaşı gelir. Ömer ve Mustafa, James' e İstanbul' un tarihi mekanlarını gezdirirken çok ilginç bir durumla

karşılaşırlar. Süleymaniye Cami'sinin kubbesi çalınmıştır. Tüm emniyet teşkilatı ile birlikte Ömer Hepçözer de bu işi araştırmak ister. Hemen Mustafa ile birlikte araştırmalara başlar. Onlar araştırmalarını yaparken Manisa'daki Spil Dağı, İstanbul'daki Galata Köprüsü de çalınmıştır. Arka arkaya çalınan bu tarihi güzelliklerin hepsinin çalınmasında iki hırsızın izine rastlanmıştır: Veli Uzunelli ve Acar Tezkaçar.

Konu içindeki heyecan ve merak unsuru bu bölümden sonra artmaktadır. Hırsızlar ile ilgili araştırmalara başlayan Ömer Hepçözer ve Mustafa onlarla ilgili ilginç ip uçları elde ederler. Hırsızların tanıdıkları kişiler ile konuşan dedektif bazı bilgilere ulaşır. Hırsızlar arkadaşlarına yakında çok uzaklara gideceklerini, gittikleri yerde hiç et yemediğini, orada insanların 'sari' adlı elbise giydiklerini söyler. Bir diğer hırsız da yakında çok zengin olacağını. Yurtdışına gideceğini ve gideceği yerde motorlu taşıtların kullanılmadığını insanların ulaşımı gondollarla sağladığını söyler. Buldukları ipuçlarını birleştiren Ömer, Mustafa ve onlara yardımcı olan Özden ve yeğeni Elif ile tarihi eserlerin Hindistan ve Venedik'e kaçırılacağını düşünürler. Emniyet ile işbirliği içerisinde hırsızları yakalamak için özel bir ekip Hindistan'a gider. Oradaki polislerin yardımı ile çalınan kubbe bulunur ve ükeye getirilir. Ömer de Özden ile birlikte Venedik'e gidip diğer eserleri bulmaya çalışır ve sonunda başarılı olur. Galata Köprüsü de Ömer'in çalışmaları ile Türkiye'ye getirilir. Bu operasyonlar sırasında Mustafa da Türkiye'den telefon ve bilgisayar vasıtası ile Ömer Hepçözer'e yardımcı olur. Bu olaylar gelişirken Ömer ve Özden ile Mustafa ve Elif arasında duygusal bir yakınlaşma olmuştur.

Ömer ve Mustafa'nın tarihi eser kaçakçıları yakalamak için yaşadıkları maceralar çocuk okurların meraklanmasını ve heyecanlanmasını sağlayacak niteliktedir. Özellikle ipuçlarındaki bilgiler ile çocuklarda araştırma ve okuma isteği uyandırabilecek özelliktedir. Tarihi eser kaçakçıları yaptıkları soygunlar ve tarihe verdikleri zararlar ile çocuk okurda çevreye ve tarihi eserlere karşı bir duyarlık oluşturabilir.

Yapıt kurgulanırken çeşitli çatışmalardan faydalanılmıştır. Kurgulanan çatışmalar çocukların anlamlandırabileceği özelliktedir. Kitaptan çatışmalara çeşitli örnekler gösterilebilir:

Kişinin kendi ile çatışması: “ Nefesim kesildi. Acaba hangisine daha fazla heyecanlanmışım? Süleymaniye'nin kubbesini bulabileceğimize mi, yoksa Elif'i yeniden göreceğime mi? ” (s. 100) .

Kişi-kişi çatışması: Mustafa ile babası birçok konuda ve fikirde çatışma yaşamaktadırlar. “ Aylaklık babamın en kızdığı şeydir. Babamın kurallarınca, bir çocuk asla sabahları geç kalkmamalı, televizyon ve bilgisayar karşısında da ancak kısıtlı bir süre oturmalı. Tatilde bile! Babamın gene bana söylenip durduğu bir gün, tatilin anlamını sözlükten bulup göstermişim ona. Bana ters ters bakıp, ‘ Ukala dümbeleşti! ’ demişti. ” (s. 12) .

Tarihi eser hırsızlarının tarihi eserlere ve çevreye verdikleri zararlar da kişi-doğa çatışmasına örnek verilebilir. Çatışmalarda merak ögesi dengeli bir şekilde dağıtılmıştır. Yine çatışmalarda aşırı bir duygusallığa düşülmemiştir. Fakat çatışmalardaki bazı rastlantısallık yapının kurgusuna zarar vermekte ve okurdaki inandırıcılığı azaltabilecek özelliktedir. Yine yapıttaki abartılar çocuğun anlamlandırmasını zorlaştırabilir. Örneğin Süleymaniye Cami'sinin kubbesinin, Galata Köprüsü' nün ve Spil Dağı' nın nasıl çalındığı ve nasıl saklandığı ile ilgili çok açıklayıcı bölümlerin olmaması kurguyu zayıflatmaktadır.

4. 2. 3. İzlek

Çevre ve tarihi eserlere karşı duyarlılık yapının izleğidir. Her kültürün sahip olduğu doğal ve tarihi güzellikler vardır. Toplular bu değerlere sahip çıkmalı ve gelecek kuşaklara aktarılmasında vazifelerini yapmalıdırlar. Tarihi çok eskiye dayanan ülkemizin topraklarında çok farklı medeniyetlerden kalma tarihi eserler vardır. Ülkemiz bir açık hava müzesi gibidir. Yazar, yapıtında bu durum ile ilgili farkındalık yaratmak istemiştir.

Doğaya ait güzelliklerin hırsızlar tarafından yok edilmeye çalışılması ile çocukta yaşama ve doğaya ilişkin duyarlılık oluşturmak amaçlanmıştır. Çocuk kahraman Mustafa ve Elif, tarihi eserlerin kaçırılmasına çok üzülmeleler ve onların bulunup geri getirilmesi için büyüklerine yardım etmektedirler. Olaylar çocuk okurun anlama ve anlamlandırma düzeyine uygundur. Konu ile izlek arasında bir uyum vardır. Konu ve olayların büyük bölümü de tarihi eserler ile ilgilidir.

4. 2. 4. Dil ve Anlatım

Yapıtta anlatıcı birinci kişili öznal bir anlatıcıdır. Romandaki olaylar Mustafa'nın anlatımı ile okura sunulmaktadır. Yapıtta anlatım türlerinden öyküleyici, betimleyici ve açıklayıcı anlatım biçimleri kullanılmıştır. Olaylar öyküleyici anlatım ile, kişi ve çevre betimlemeleri betimleyici anlatım ile, tarihi yerler hakkındaki bilgiler ise açıklayıcı anlatım ile okura sunulmuştur.

“ Ömer Abi'yle otele gittiğimizde, James Bond lobide bizi bekliyordu. İstiklal Caddesi' ne çıktık ve Taksim Meydanı' na doğru yürümeye başladık. James Bond şaşkın şaşkın çevresine bakınıyordu. Ömer Abi'ye bir şey sordu, o da gülerak başını iki yana salladı. ” (s.23). Kitaptan alınan bu bölümde öyküleyici anlatım kullanılmıştır.

“ Büro diye geldiğimiz yer, küçücük bir odaydı. İçinde bir masa, bir iskemle ve bir koltuk vardı. Masa, yazı masasından çok, mutfak masasını andırıyordu. Neyse ki üstünde allı güllü bir muşamba yoktu. Buna karşılık koltuk allı güllüydü, büro koltuğuyla alakası yoktu. ” (s. 15) . Bu bölümde de betimleyici anlatım örneklendirilmiştir.

Kitapta anlatılan tarihi eserler ve mekanların anlatımında açıklayıcı anlatım kullanılmıştır. “ Muson iklimi, tropikal iklim özellikleri taşıyan Güney, Güneydoğu ve Doğu Asya' da etkilidir. Yaz mevsimleri yağışlı, kışlar kurak geçer. Yıllık yağış miktarı 1000- 1500 metreküp dolayındadır. ” (s. 77) .

Yapıtta cümleler çocukların anlama ve anlamlandırma düzeylerine uygun bir şekilde duru, kısa ve içtendir. Türkçenin söz dizimine uygun cümleler kullanılmıştır. Bu yaş okurların anlamlandırabileceği eksilteli ve devrik cümleler de kullanılmıştır. Yazım ve noktalama kurallarına dikkat edilmiştir. Türkçe sözcükler anlatımın genelinde egemendir. Bilinmeyen eskimiş sözcüklere yer verilmemiştir. Kitapta yer alan devrik ve eksilteli cümle örnekleri şunlardır.

“ Neden olduğunu bilmiyorum ama, kaybolup da yol sorsan, yanlış tarif vermiş gibi geliyordu insana. ” (s.64) .

“ Resmini görür görmez hoşlanmamıştım Veli Uzunelli' den. ” (s.70) .

“ Çok güçlü, çok uzun yol gitme kapasitesine sahip bir helikopter ... ” (s.115) .

“ Onunki daha çok soğana benziyor ama ... ” (s. 122) .

İstanbul’u Çalıyorlar adlı yapıt deyim ve atasözleri yönünden oldukça zengindir. Kahramanlar birçok yerde atasözü ve deyimler kullanmışlardır. Metnin söz varlığı çocuğun dilsel düzeyinin geliştirilmesini atasözleri ve deyimler vasıtasıyla destekleyecek şekilde oluşturulmuştur. Kitapta kullanılan deyim ve atasözü şunlardır.

“ Babamı can evinden vuracağımı umarak, ” (s. 12) .

“Babamı zayıf nıkrasından vurmuştum. Yüreğim hop etti. ” (s. 12) .

“ Bizim ufaklığın eti senin kemiği benim. ” (s. 16) .

“ Ömer Abi’ ye daha da kanım kaynadı. ” (s.16) .

“ Neredeyse küçük dilimi yutacaktım. ” (s. 19) .

“ Yüksek yerlerden gözünü kırpmadan atlarken hayal etmek çok zordu. ” (s. 22).

“ Ne adamdı şu Ömer Abi, leb demeden leblebiyi anlıyordu! ” (s. 25) .

“ Ayaklarıma kara sular inmişti. ” (s.28) .

“ Ömer abi bıyık altından gülüyordu. ” (s. 46).

“ Bekçiyle konuştum, ama dişe dokunur bir şey söylemiyor. ” (s. 35) .

“ Adamın ağzı bir karış açık kalmıştı. ” (s. 59) .

“ Düşünmek bile tüyerimi diken diken etti. ” (s. 63) .

“ Yol boyunca hiçbirimizin ağzını bıçak açmadı. ” (s. 70) .

“ İşler iyice arapsaçına dönerdi. ” (s. 81) .

“ Samanlıkta iğne aramaya benzer. ” (s. 89) .

“ Hangi rüzgar attı seni buraya? ” (s. 94) .

“Ama cebinde akrep var herifin. ” (s. 95) .

“ Siz merak etmeyin, ben ona göz kulak olurum. ” (s. 105) .

“ Ömer Abi kulak kesildi, bir kere daha anlattırdı. ” (s.112) .

“ Minareyi çalan kılıfını hazırlar. ” (s. 120) .

Anlatımda kullanılan ikilemeler ile oluşturulan işitsel bir etki, çocukta okuma isteği uyandıracak özelliكتedir. Kullanılan ikilemeler şunlardır:

“ ters ters” (s.12) , “ allı güllü” (s. 15) , “ boş boş” (s. 18) , “ şaşkın şaşkın” (s. 19) , “ uzun uzun” (s. 22) , “ aheste aheste” (s. 24) , “ cıvıl cıvıl” (s. 24) , “ pıtır pıtır” (s. 28) , “ hapur hupur” (s.28) , “ sıra sıra” (s. 30) , “ renk renk” (s. 40) , “ yavaş yavaş” (s. 43) , “ dalgın dalgın” (s. 48) , “ hayran hayran” (s. 51) , “ şapur şupur” (s. 55) , “ gevrek gevrek” (s. 67) , “ iri iri” (s. 71) , “ kıpır kıpır” (s. 78) , “ pırıl pırıl” (s. 85) , “ abuk subuk” (s. 86) , “ muzip muzip” (s. 110) , “ hınzır hınzır” (s. 119) , “ ışııl ışııl” (s. 124) , “tıpır tıpır” (s. 130) , “ nefes nefese” (s.134) .

Çalınan Kent’ te çocuklarda soyut düşünmeyi sağlayacak, çocuk okurda edebi zevk ve estetik oluşturacak benzetme ve kişileştirmelerden de faydalanmıştır.

“ Koyu laciverdin üzerinde ışıklar oynaşyordu ve çok güzeldi. ” (s. 26) .

“ Sütundan bir ormanda yürür gibiydik. ” (s. 33) .

“ İncecik dal gibi bir kız olmuştu. ” (s. 73) .

“ Kıpırmızı bir kurselaya takılmış şişman bir ördek gibi uçuyor. ” (s. 85) .

Romanda yer alan pekiştirme sözcükler ise şunlardır: “ bembeyaz” (s. 58) , “ upuzun” (s. 85) , “ kıpkırmızı” (s. 109) .

4. 2. 5. Kahramanlar

Olayın başkışisi ve anlatıcısı Mustafa’ dır. Yaz tatilini çalışarak geçirmek isteyen Mustafa, Dedektif Ömer’ in yanında çalışmaya başlar. İstanbul’ daki tarihi eserlerin kaçıırılması ve eserlerin bulunması işinde görevli babası ve Dedektif Ömer ile birlikte kendisini olaylar içerisinde bulur. Mecerayı seven, tarihi eserleri korumaya

çalışan ve yardımsever Mustafa eylemleri, konuşmaları ile çok yönlü geliştirilmiştir. Mustafa çevreye duyarlı, çevredeki güzelliklerin farkında bir kahramandır.

“ Dönüşte güneş batmak üzereydi. Annem bana, ilerideki siluet içinde Sultanahmet Camisi’ni, Ayasofya’yı ve Topkapı Sarayı’nı göstermişti. Günbatımının eşliğinde muhteşem bir manzaraydı. ” (s. 29) .

“ Galata Köprüsü’nün yerinde olmaması, büyük bir boşluk yaratmıştı. Altıgen süslemeli korkuluklar, köprü altındaki balıkçı lokantaları, lokantalarda günün telaşından uzak, keyifle yemek yiyenler, köprü üstünde balık tutanlar, martılar, arabalar, yayalar olmayınca, Haliç’ e bir öksüzlük çökmüş gibiydi. ” (s. 111-112) .

Mustafa’ nın diğer karakterlerle etkileşime geçerek yaptığı birçok davranış ve söylemleri onun insancıl, yardımsever tarafını göstermektedir:

“ Geçirdiğim duyulmasın diye, aceleyle dışarı fırladım. Bu kez de telaştan, kaldırımda yürüyen şişman bir kadına çarptım. Kadıncağız sendeledi, neyse ki düşmedi. Ama taşıdığı poşetleri düşürdü, içindekiler sağa sola saçıldı. ‘Çok çok affedersiniz. Pardon, pardon. ’ Yere saçılanları telaşla toplamaya başladım.” (s. 67) .

Mustafa adalet duygusuna inanan, haksızlığa karşı tepki gösteren bir kişiliktir:

“ Çok kötü bir hikaye diye düşündüm. Savaşı böyle kazanmak hem adil değil, hem de elinde sevdiğin bir kızın başı! ” (s. 35) .

“ Hazarfen Ahmet Çelebi için çok üzüldüm. Onca emek vermiş, uğraşmış didinmiş, bir deney yapmıştı. Üstelik, başarmıştı da. Ve bunun için cezalandırılmıştı. ” (s . 107) .

Yapıtta en çok bilinen kişinin Mustafa olması, yazarın vermek istediği iletileri Mustafa üzerinden vermeye çalışması Mustafa’ nın açık bir karakter özelliği göstermesini sağlamıştır. Mustafa gerek eylemleri gerekse düşünceleriyle sabit bir özellikte değildir. Çevre ile ilgili olumlu duygular geliştirmesi, babasına karşı takındığı tavırlardaki değişimler onun devingen bir karakter olduğunu göstermektedir. Bu özellikler ile birlikte baş kişi Mustafa çocukların özdeşim kurmak isteyebileceği, çocukların güzel hayaller kurmasını sağlayacak özellikte bir kahramandır.

Metindeki diğer kahramanlar Mustafa' nın yorumları, karakterin davranışları ve fiziksel özellikleri ile geliştirilmiştir. Mustafa' dan sonra metinde en çok karşılaşılan kişi, polislikten istifa ettikten sonra dedektiflik bürosu açan Ömer Hepçözer' dir. Ömer işine bağlı, çocuklara karşı anlayışlı, zorluklara karşı yılmayan, çalışkan bir kişiliktir. Bu özellikleri ile okurda olumlu duygular oluşturabilecek ve özdeşim kurulabilecek bir karakter özelliği göstermektedir. Mustafa Dedektif Ömer'i fiziksel özellikleri ve yorumları ile şu şekilde tanıtır:

“ Gözüm saçlarına takılmıştı; uzundu, atkuyruğu yapmıştı ve kulağında da küçük bir küpe vardı. Zayıf uzun boylu biriydi. ” (s.14) .

“ Ne adamdı şu Ömer Abi, leb demeden leblebiyi anlıyordu. ” (s. 25) .

“Gülmemi tutamadım, matrak adamdı şu Ömer Abi. ” (s. 37) .

Kitaptaki yan karakterlerden biri Mustafa'nın babası Mahmut'tur. Mahmut da davranışları, konuşmaları ve Mustafa' nın yorumlarıyla geliştirilmiştir. Mahmut yapıtta klasik, otoriter bir baba, mesleğine seven, çevreye duyarlı bir yan karakterdir. Mustafa'yı sürekli olarak uyarması ve mükemmelliyetçi bir kişilik olması Mustafa tarafından hoş karşılanmamaktadır. Mahmut, Mustafa'nın yorumlarıyla şu şekilde tanıtılmaktadır:

“ Aylaklık babamın en kızdığı şeydir. Babamın kurallarınca bir çocuk asla sabahları geç kalkmamalı, televizyon ve bilgisayar karşısında da ancak kısıtlı bir süre oturmalı. Tatilde bile! ” (s. 12) .

“ Ömer Abi' nin yerinde babamın olduğunu düşündüm. Daha doğrusu düşünemedim. Durmadan “ Doğru otur, doğru dur! ” diyen bir adam kendini böyle bir duruma sokar mı hiç? ” (s. 21) .

Eserdeki yan kişilerden diğerleri Mustafa' nın hoşlandığı kız Elif ve onun teyzesi Özden' dir. Elif Mustafa' nın aile dostlarının kızıdır. Eserde Mustafa' nın yorumları ile geliştirilmiştir. Özden, Elif' in teyzesi, araştırmacı, okumayı seven, yardımsever bir kişiliktir. Kaçırılan tarihi eserler ile ilgili Ömer' e yardım etmek istemektedir. Özden de konuşmaları, davranışları ve Mustafa' nın yorumlarıyla geliştirilmiştir. Çocuk okurun özdeşim kurabileceği bir karakterdir.

Metinde kahramanlar zıtlıklardan faydalanılarak geliştirilmiştir. İyiler ve kötüler diye gruplandırılabilir özellikler sergilemektedirler. Mustafa, Ömer, Mahmut, Özden ve Elif iyiyi savunan, evrensel ve ahlaki değerlere saygılı, çevrenin ve kültürel değerlerin korunmasına önem veren kişilerdir. Veli Uzunelli ve Acar Tezkaçar ise kötülerini temsil etmektedirler. Çevreyi ve kültürel değerleri önemsemeyen ve onları çalıp zengin olma arzusundaki kişilerdir. Zıtlıklardan faydalanılarak oluşturulan kahramanlar ile okur doğruyu ve yanlış, iyiyi ve kötüyü daha iyi sezinleyebilmektedir.

4. 2. 6. Çevre

Metinde olaylar İstanbul’ da geçmektedir. İstanbul’ un tarihi ve kültürel mekanları kullanılarak bu yerler ile ilgili okurda farkındalık yaratılmıştır. Kahraman İstanbul’ un doğal ve tarihi yapılarından etkilenmektedir. İstanbul’ un tarihi yapıları ve doğal güzelliği kahraman kişiliği üzerinde olumlu bir etki bıraktığı görülmektedir. Mustafa toplumsal çevre olarak otoriter bir ailede yetişmektedir. Annesi ve babası Mustafa’ ya sürekli telkinde bulunmaktadır. Mustafa babası ile çatışma yaşamaktadır.

“ Annem kaç kere, ‘Sana bir soru sorulduğu zaman güzel güzel cevap ver, karşıdaki senin terbiyeli bir çocuk olduğunu anlasın, ‘ diye uyarıyordu. ” (s. 14) .

“ Çalışmaya başlayalı daha bir gün bile olmadı, şimdiden kaytarmak istiyorsun. Seni tembel teneke seni! ” (s. 29) .

Mustafa, ailesinin bu tutucu özelliklerine rağmen çevresindeki diğer kişilerin davranışları ile farklı bir çevrenin de olabileceğinin ayırıcına varmıştır. Özellikler yanında çalışmaya başladığı Ömer’ in Mustafa’ ya karşı tutumu, onu bir çocuk olarak değil de bir yetişkin olarak görmesi Mustafa’ nın kişilere ve çevreye bakışında olumlu değişiklikler yaratmıştır.

Mustafa hırsızların çaldıkları Süleymaniye Camisi’nin kubbesi, Galata Köprüsü, Yerebatan Sarayı ve Spil Dağı ile ilgili araştırmalar yapmış ve oralar hakkında ilginç bilgilere ulaşmıştır. Çevre, kahraman üzerinde olumlu değişiklikler yaratmıştır.

“ Mimar Sinan, caminin kubbesine tam iki yüz kırk tane küp yerleştirmiş. Aşağıdan bakınca görülmüyormuş. Ama bu küpler sayesinde en ufak bir ses bile

caminin tümünden duyulabilir, imamın sözlerini, dualarını herkes rahatlıkla dinleyebiliyormuş. ‘Vay canına! ’ diye bağırdım. ‘Ne müthiş bir teknik! ’ ” (s. 51) .

Yapıtta ele alınan fiziksel ve sosyal çevreler okurun gerçek hayatta karşılaşılabileceği özelliktedir. Zaman ile ilgili kesin bir çıkarım yapmak zordur. Fakat konuşmalarda Marmaray’ dan bahsedildiği için yakın bir tarih olduğu düşünülebilir.

4. 2. 7. İleti

Metin yazınsal bir kurgu ile oluşturulmuştur. Çocuk okurla paylaşılmak istenilen iletiler yazınsal bir kurgu içerisinde sunulmuştur. Metnin temel iletisi tarihi eserlerin değeri ve önemidir. Özellikle çocuk kahraman üzerinden verilen bu mesaj ile çocuklarda çevreye ve tarihi güzelliklerimize karşı bir duyarlık oluşturulmak istenmiştir. Bu temel iletinin yanında sosyal hayat ve insani değerlerle ilgili birçok ileti de metin içerisinde sunulmuştur.

Boş zamanlarımızı değerlendirmeliyiz iletisi kitapta şöyle yer almaktadır:

“ Annem ‘ Olabilir, ’ dedi. ‘ Neden olmasın? Yazın çalışırsın. Hem harçlığını da çıkarmış olursun. ” (s. 12) .

Yaşanılan, gezilen topraklarda binlerce yıl öncesinin emeği, alınteri vardır. Onun için buraların değerini bilinmelidir iletisi şöyle anlatılmıştır:

“ Binlerce yıl önce buralarda insanların yaşadığını, susadığını, acıktığını, güldüğünü, ağladığını düşünmek, tuhaf bir duyguydu. Belki de tam benim bastığım yere o sırada başka bir çocuk ya da adam basıyordu. ” (s. 34) .

“ Aklım yerinden oynayacaktı. Galata Köprüsü çalınmıştı, onlar günlük dertlerinin peşindeydi! Bu İstanbullular yaşadıkları kentin değerini hiç bilmiyorlardı. ” (s. 112) .

Kölelik hangi şartlarda ve zamanda olursa olsun kabul edilemez bir yaşam biçimidir iletisi kitapta şöyle anlatılmıştır:

“ Ya inşaatta ölen köleler? Çocukları, aileleri onlar için ne kadar üzölmüştü kim bilir? Babaları ölen o çocuklar nasıl yaşamıştı? Belki çocuklar da köle olarak doğuyorlardı. ” (s. 34) .

Örneklendirilen iletilerin hepsi çocuğun düş kurmasına, düşünmesine olanak sağlayacak özelliktedir. Çocuk okurda haksızlığın, hırsızlığın olmadığı bir dünya özlemi sunulmaya çalışılmıştır. Çocuğun anlamlandırabileceği şekilde kurgulanmıştır. Çocuk okurun bilişsel gelişimine uygundur. Yaşam ile ilgili, insan ile ilgili çıkarımlarda bulunulabilecek türden iletiler sezdirilmeye çalışılmıştır.

4. 2. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler

Kitapta yazar eğitsel ve yazınsal ilkelere bağlı kalarak metni kurgulamıştır. Yapıt, öğretici ve öğüt verici tarzda değil, daha çok çocuğun çıkarım yapması şeklinde oluşturulmuştur. Ama yine de kitabın içinde açıklayıcı tarzda verilen bölümler bu özelliğe aykırı bir durum ortaya koymaktadır. Tarihi kişilik ve tarihi mekanlar ile ilgili bilgiler bilgisel şekilde anlatılmıştır.

“ Mimar Sinan, camiye yerleştirdiği minarelerin sayısıyla Kanuni Sultan Süleyman’ın, İstanbul’ un fethinden sonraki 4. , minarelerdeki şerefe sayısıyla da 10. Osmanlı padişahı olduğunu belirtmek istemiştir. ” (s. 83) .

Metindeki karakterden hareketle çocuk okurun girişimci, araştırmacı bir kimlik geliştirmesine destek olunmaya çalışılmıştır. Başkışı Mustafa aracılığıyla çocuklar hayal kurmaya, deney yapmaya yönlendirilmiştir.

“ Mıknatısın ne olduğunu biliyordum. Hatta, fen dersinde öğretmenimiz Formül Hasan sarmal bir telin iki ucuna gerilim vermiş, sonra da bununla toplu iğneleri toplamıştı. Tıpkı annemin dikiş dikerken sağa sola saçılan iğneleri toplaması gibi. ” (s .61) .

Yapıtta cinsel roller, çağdaş yaşamın gereklerine uygun olarak kurgulanmıştır. Eserde daha çok erkek karakter vardır, fakat kadın karakterler de yaşamdan kopuk, geri plana atılmış olarak değil, toplumun içersinde kendine yer edinmiş, öalışma hayatına katılan kişiler şeklinde kurgulanmıştır. Mustafa yapıtta annesinin çalıştığından bahsetmiştir. Yine kadın karakter olan Özden, bir araştırmacıdır. Venedik’ e tarih ile

ilgili konferans vermeye gitmektedir. Çok büyük bir kütüphanesi vardır. Kurgulanan kadın ve erkek karakterler arasında olumsuz bir ayırım gözlenmemiştir.

Tarihi eserlerin bir çete tarafından çalınması sonucunda kahramanların hepsi işbirliği içinde hareket etmektedir. Herkes elinden geldiğince birbirine yardım etmeye çalışmaktadır. Bu yönleri ile yapıt sorunların çözümünde işbirliğinin önemini okura hissettirmektedir. Siyasal ve dinsel herhangi bir telkine kitapta rastlanmamıştır. Tine yazgıcı ve boş inançları telkin eden herhangi bir kurgu ve söylem kitapta yoktur.

4. 3. Çalınan Kent

4. 3. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri

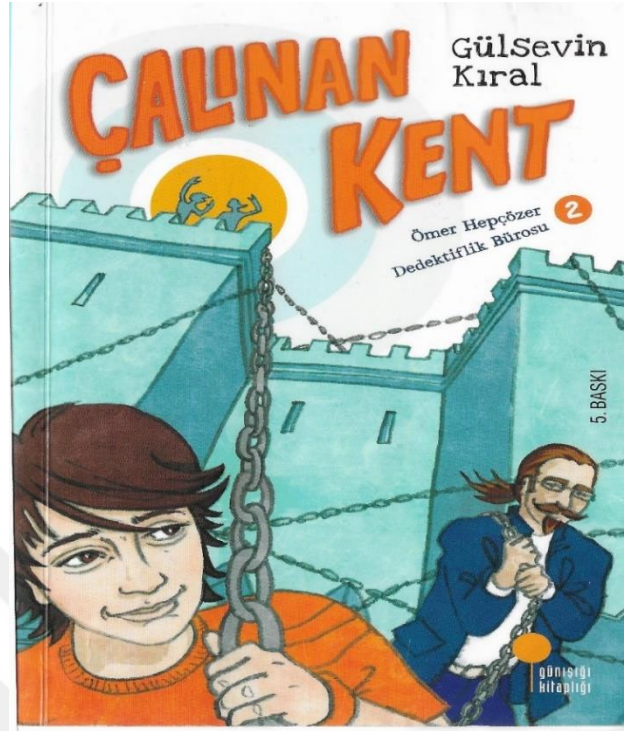
4. 3. 1. 1. Boyut

Kitap 12x 18 cm boyutlarındadır. İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin (9-14 yaş) kitaplık oluşturma anlayışına katkı sağlayabilecek niteliktedir.

4. 3. 1. 2. Kağıt

Kitapta çocuk okurun gözünü yormayacak nitelikte açık sarı renkte 1. Hamur kağıt kullanılmıştır. Kitap kağıdı mat ve dayanıklı bir özelliğindedir.

4. 3. 1. 3. Kapak

Resim 11. (Çalınan Kent, Ön Kapak)

Çalınan Kent' in kapak tasarımı Suzan Aral tarafından oluşturulmuştur. Kapağın en üst tarafında kitabın adı, sağ üst köşede yazarın adı, sağ alt köşede ise yayınevinin adı yazmaktadır. Kapak resmi incelendiğinde kitabın başkişileri Mustafa ve Ömer Hepçözer' in resimleri yer almaktadır. Mustafa ve Ömer' in sırtlarında zincirle birlikte büyükçe bir kaleyi çekmeye çalıştıkları görülmektedir. Kitabın ismi ile kapak resmi ilişkilendirmeye çalışıldığında sanki hırsızların Mustafa ve Ömer olduğu izlenimi uyanmaktadır. Ama Mustafa ve Ömer çalınan tarihi eserleri kurtaran kişilerdir. Bu bakımdan kapak resmi kitabın içeriği ile uyumlu çizilmemiştir. Turkuaz renk ön kapakta yoğun bir şekilde yer almaktadır. Resimlemenin genelinde çocuk okur için ilgi çekici, okurun merak duygusunu devindirici özellikler görülmemektedir.

Resim 12. (Çalınan Kent, Arka Kapak)

Kitabın arka kapağında turkuaz rengin üzerine çizilmiş İstanbul silüet resmi vardır. Boğaz ve Galata Kulesi resmi ile İstanbul anlatılmaya çalışılmıştır. Arka kapağın sol üst tarafında kitabın ismi, sol alt köşede yayınevinin adı, orta bölümde yazar ve kitapla ilgili kısa bilgilendirme yazısı vardır. Arka kapak yazısı macerasever okuyucuların ilgisini çekebilecek niteliktedir. Kitabın içeriği ile ilgili ipuçları verilmiştir. Serinin ilk kitabında arka kapakta yer alan kedi resmi bu kitapta da çocuk okurun ilgisini çekmek için kullanılmıştır. Arka kapakta yer alan helikopter, İstanbul Boğazı, martı ve Galata Kulesi gibi çizimler kitabın içeriği ile uyumludur. Kapak tasarımında karton kağıt kullanılmıştır.

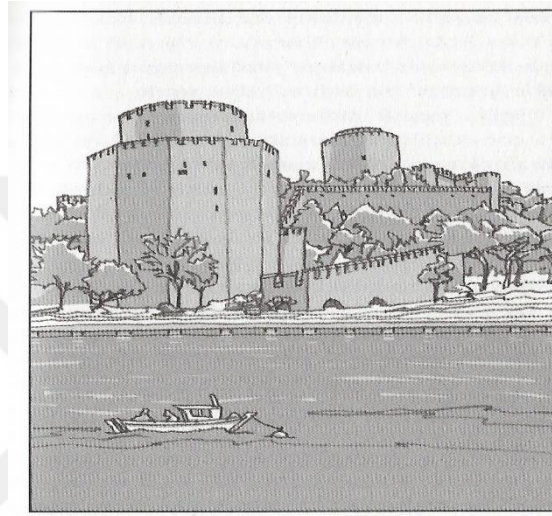
4. 3. 1. 4. Sayfa Düzeni

Kitapta yer alan yazı, resim ve rakam gibi öğeler sayfa düzeninin oluşumunda bir bütünlük göstermektedir. Resimler tek bir sayfada verilmiştir. Resim ile yazının iç içe girmemesi okumayı ve resmi anlamlandırmayı kolaylaştırmaktadır. Satır arası, sağ, sol, üst ve alt boşluklar bir bütünlük oluşturmaktadır.

4. 3. 1. 5. Harfler

Kullanılan harf boyutu ve karakteri, satır aralığının çok sık olmayışı okurun kitabı rahat bir şekilde okumasına imkan sağlamaktadır.

4. 3. 1. 6. Resimler

Rumeli Hisarı

Resim 13. (Çalınan Kent)

Gülsevin Kırıl'ın yapıtları çeşitli çizerler tarafından resmedilmiştir. Çalınan Kente adlı yapıtta çizimlerin kim tarafından yapıldığı ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Sadece kapak tasarımının Suzan Aral tarafından oluşturulduğu kitabın künyesinde yazmaktadır. Kitapta çok fazla resim kullanılmamıştır. Toplamda yedi çizim vardır. Resim 13' teki örnekte olduğu gibi, kitaptaki çizimlerin hepsi renklendirme yapılmadan siyah beyaz oluşturulmuştur. Çizimler kitapta geçen tarihi mekanlar ile ilgilidir. Kitapta anlatılan mekanların betimsel ifadesi şeklinde oluşturulmuştur. Fakat çizimler çocuk okurda estetik bir güzellik oluşturacak nitelikte değildir. Çizimler çocuğa düş kurdurabilecek özelliklere uygundur.

4. 3. 2. Konu-Kurgu

Serinin ikinci kitabında macera kaldığı yerden devam etmektedir. İlk kitapta olduğu gibi bu kitabın konusu da tarihi eserlerin kaçırılması ve Mustafa ile Ömer Hepçözer' in onları İstanbul' a geri getirmesidir. Kitabın başkişisi Mustafa, yazın

yanında çalıştığı Ömer Hepçözer ile buluşacağı için o gün erkenden kalkmıştır. Ömer ile Mustafa, Ömer' in liseden arkadaşı Tuna ile buluşacaklardır. Tuna tarih alanında doktora yapan bir kişidir. Tuna, Mustafa ile Ömer' i liseden arkadaşı tiyatro ekibi kuran Molyer Osman' ın yanına götürür. Molyer Osman tarihi bir oyun yazmış ve oyunun oynanacağı Rumeli Hisarı' nda hazırlıklar yapmaktadır. Mustafa Rumeli Hisarı'na hayran kalır. Tuna ve Molyer Osman' dan İstanbul ile ilgili dinlediği tarihi bilgiler ile İstanbul' a olan hayranlığı daha da artmıştır. Mustafa' nın babası Komiser Mahmut' tan gelen telefon ile macera ve gerilim başlamaktadır. Mahmut, İstanbul Yedikule Hisarı' nın çalındığını söylemiştir. Ömer hemen işe koyulmuş gerekli araştırmaları Mustafa ile yapmaya başlamıştır. Onlar Yedikule Hisarı ile ilgili araştırmalarına devam ederken hapishanenin birinde bir yangın çıkar. Bir önceki tarihi eser kaçakçılığından dolayı hapiste bulunan Carmen Sandiego ve Veli Uzunelli bu yangını planlayıp hapishaneden kaçmışlardır.

O gün Mustafa ile Ömer, Özden ve Elif' le akşam konsere gitmek için sözleşmişlerdi. Fakat Elif ve Özden de hırsızlar tarafından Yedikule Hisarı ile birlikte kaçırılmışlardır. Mustafa ile Ömer bir yandan Hisar' ın, bir yandan da sevdikleri Özden ve Elif' in bulunması için çabalamaktadırlar. Fakat aksilikler arka arkaya gelmektedir. Bu sefer de İstanbul' da kazılar sonucunda bulunan sekiz bin yıllık bir iskeletin, Rumeli Hisarı' nın ve Belgrad Ormanları' nın da çalındığı bilgisi gelmiştir. Tüm emniyet teşkilatı ile birlikte Mustafa' nın okul arkadaşları da sosyal medyadan birlik olmuş ve eserlerin bulunması için seferber olmuşlardır. Hatta diğer tarihi eserlerin ve yapıtların da kaçırılmaması için nöbet kampanyası başlatmışlardır.

Carmen Sandiego' nun hapishanedeki koğu arkadaşlarının verdiği bilgiler ve Carmen ile Acar arasındaki mektuplardan hareketle Ömer ve Mustafa çeşitli ipuçlarına ulaşırlar. Çünkü mektuplarda şifreli yazışmalar vardır. Şifreleri bir araya getiren Ömer ve Mustafa; Rumeli Hisarı' nın Çin' e, Yedikule Hisarı' nın ve Belgrad Ormanları' nın da Macaristan' a kaçırıldığını çözerler. Bir ekip Çin' e gidip Rumeli Hisarı' nı kurtarır ve hırsızları yakalar. Mahmut ve Mustafa' da Macaristan' a gidip diğer eserleri bulmak için hareket ederler ve onlara Mustafa da katılır. Macar polisi ile işbirliği sayesinde Yedikule Hisarı ve Hisar' la birlikte kaçırılan Özden ve Elif de bulunur. Tarihi eserler bulunmuş fakat kaçırılan Belgrad Ormanları' nın geri getirilmesi mümkün olmamıştır. Bu yüzden

sosyal medyada bir kampanya başlatılmış ve yeni bir ormanlık oluşturma çalışmaları ile kitap sonlanmıştır.

Yapıtta konu olarak tarihi eserler ve çevre seçilmiştir. Mustafa ve Ömer' in kaçırılan tarihi eserleri bulmaya çalışırken yaşadığı maceralar çocuk okurların ilgisini çekebilecek ve onda tarihe ve tarihi eserlere karşı bir duyarlık oluşturacak özelliktedir. Seçilen konu çocuğun yaşına, gelişim özelliklerine ve gereksinimlerine uygundur. Konunun yazar tarafından ele alınış biçimi ve yorumlanışı özgündür. Yazarın ipuçlarını kullanması, kitapta mektup örneklerini kullanması ve kitapta açıklayıcı bilgilerin yer alması bir yazarın sağlamaya çalıştığı özgünlükler arasında sayılır. Kurguda bazı tutarsızlıklara rastlanmıştır. Mustafa ile Ömer' in buluşmalarındaki gün, güzel bir bahar günü olarak tasvir edilmiş, ama ileriki bölümlerde bir anda yaz mevsimine geçilmiştir.

Yapıtın oluşumunda çatışmalardan yararlanılmıştır. Mustafa babasının fikirlerini beğenmemekte ve onunla bir çatışma örneği göstermektedir.

“ Nasıl? Babam mı arıyordu? Erken gelin, geç kalmayın diyecekti herhalde. ‘ İnsaf baba! ’ dedim içimden, ‘ Ömer Abi’ yle birlikteyken de mi eve geliş saatime karışıyorsun? ’ ” (s.33) .

“ ‘ Ne diyorsun oğlum? İki günlük tatilde tarih çalışacağın mı tuttu? ’ diye kükredi babam. ‘ Tövbe, tövbe! ’ diye başını salladı. ‘ Her zaman çalış, çalış diye yalvarırız. Bizimki, çalışıp kafa ütölemek için bula bugünü buldu! ’ Çok bozuldum! Bu kadarı da fazlaydı ama! ” (s. 106-107) .

Yapıtta kişinin kendi ile olan çatışması Mustafa’ nın düşünceleri ile oluşturulmuştur. Mustafa’ nın yaşadığı tereddüt kitapta şöyle örneklendirilmiştir:

“ Elif geldi aklıma. Ben de hep onu etkilemek istiyordum. İstiyordum ki, beni yakışıklı, akıllı bulsun, dediklerime çok önem versin, şakalarımı kimseninkine gülmediği kadar gülsün... Acaba o da benim için aynı şeyleri düşünüyor muydu? Ama o zaten çok güzel ve akıllıydı. Bunları dert etmesine hiç gerek yoktu ki. ” (s. 14-15) .

Hırsızların İstanbul’un tarihi güzelliklerini ve doğal güzelliği olan Belgrad Ormanları’ nı kaçırmak istemeleri ve bunlara karşı tutumları kişi- doğa çatışmasına örnek olarak gösterilebilir. Bunun zıddı olarak Mustafa, Ömer, Özden ve diğre

kahramanların doğa sevgileri de kişi-doğa çatışmasına örnektir. Çatışmalar çocuğun anlama ve anlamlandırma düzeyine uygundur. Çatışmalarda merak ögesi dengeli bir şekilde yapılandırılmaya çalışılmıştır. Özellikler Mustafa ile Ömer' in tarihi eserleri bulmaya çalışırken elde ettikleri ipuçları ve sürdürdükleri izler merak unsurunu arttırmaktadır. Merak ögesi çok uzun tutulmadan okurun sıkılması engellenmiştir. Yine çatışmalar ile çocukta sevgi ve özgürlük gereksinimi karşılanmıştır. Özellikle Mustafa ile babasının çatışmasında Mustafa' nın düşünceleri ve tutumları çocuklarda özgürlük fikrine katkıda bulunur özelliğindedir. Yine hırsızlar ile doğa arasındaki çatışma örnekleri ile de çocuk okurda doğa sevgisi oluşturulmaktadır. Olay dizisinin yapılandırılmasında inandırıcılığa dikkat edilmiştir. Fakat özellikle tarihi eserlerin nasıl kaçırıldığı, Belgrad Ormanı'nın yarısının nasıl söküldüğü ve taşındığı ile ilgili açıklayıcı bilgilerin olmaması okurda bazı kuşkuların oluşmasına yol açabilmektedir. Bu durum da inandırıcılığı etkilemektedir. Kitabın ismi, konu ile tutarlı ve ilgi çekici özellik göstermektedir.

4. 3. 3. Tema-İzlek

Yapıtın teması tarihi eserlerin önemi ve doğa sevgisidir. Kaçırılan ve yok olmaya yüz tutmuş tarihi ve doğal güzelliklerimiz ile okurda farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Konu ile izlek arasında bir uyum olduğu görülmektedir. Tema okura insan, doğa ve yaşamla ilgili duyarlık kazandırabilecek niteliktedir. Belgrad Ormanları' nın yok olması ile özellikle çocuk okurda ormana ve doğaya karşı bir olumlu duygu ve düşünce oluşturulmak istenmiştir.

4. 3. 4. Dil ve Anlatım

Yapıtta birinci kişili bir anlatım tercih edilmiştir. Olaylar başkisi Mustafa'nın anlatımı ile okura sunulmuştur. Dil ve anlatımın oluşumunda Türkçenin gücünden ve olanaklarından faydalanılmıştır. Anlatım türlerinden öyküleyici, betimleyici ve açıklayıcı anlatım kullanılmıştır. Olayların anlatımında öyküleyici anlatım, kişi ve çevre tasvirlerinde betimleyici anlatım, tarihi mekan ve tarihle ilgili konularda da açıklayıcı anlatım türleri kullanılmıştır.

“ Janos zaten dönmüş, arabayı da son hızla sürmeye başlamıştı. Haydutlar, sağdaki sokağa girdiler, gözden kayboldular. Herkes haydutları izliyordu, benimse

gözüm şilepteydi. Derken Elif'i gördüm. Gemideydi! Perişan bir haldeydi. Saçı başı darmadağın, telaşla merdivenlere doğru koşuyordu. ” (s. 151) . Kitaptan alıntılanan bu bölümde öyküleyici anlatım türü örneklendirilmiştir.

“ İleride canlı renklerle bezenmiş bir tişört giymiş ve sarı kıvrıkcık saçlarını arkadan toplamış bir kız, güzel havanın, manzaranın tadını çıkarmak isteyenlerin aksine denize sırtını dönmüş, elindeki kitaba dalmıştı. ” (s. 15-16) . Kitaptan alıntılanan bu bölümde betimleyici anlatım örneklendirilmiştir.

“ Çin, 1, 35 milyar nüfusuyla dünyanın en kalabalık ülkesidir. Dünya nüfusunun yaklaşık beşte biri Çin’ de yaşamaktadır... ” (s. 109) . Kitapta Çin’ le ilgili bilgilerin yer aldığı bu bölümde açıklayıcı anlatım kullanılmıştır.

Anlatımda kısa, duru ve içten cümleler kullanılmıştır. Cümlelerin çok uzun olmaması, duru olması çocukların metni anlamlandırmasını kolaylaştırmaktadır. Türkçenin söz dizimine dikkat edilmiştir. 9- 14 yaş çocuklarının anlamlandırabileceği devrik ve eksilteli cümleler ile Türkçenin anlatım gücünden faydalanılmıştır. Bazı eksilteli ve devrik cümle örnekleri şunlardır:

“ Hava karardı, gece gece bir şey bulamayız ama, neyse... ” (s. 55) .

“ Hele de birbirlerine şiir okuyacaklarını, duygularını böyle incelikle ifade edeceklerini ... ” (s. 104) .

“ ‘Yedikule’ yi niye Karadeniz’ e atsınlar? ’ diye düşündüm hemen. ” (s. 95) .

“ Ne gözü dönmüş haydutlardı bunlar! ” (s. 147) .

Yapıt Türkçenin anlatım gücünü gösteren deyim ve atasözleri bakımından zengindir. Yazar çok sayıda deyim ve atasözü kullanarak hem çocukların dolaylı düşünmelerini sağlamak istemiş, hem de bunları hatırlatmak istemiş olabilir. Kitapta kullanılan atasözü ve deyimler şunlardır:

“ Hangi dağda kurt öldü böyle? ” (s. 10) .

“ Sonra herkes olaya alışmış, her şey eski tas eski hamam devam etmişti. ” (s. 13)

“ Size gelene kadar canım çıktı. ” (s. 15) .

“ Çünkü anlattıkları Hababam Sınıfı’ na bile taş çıkarırdı. ” (s. 17) .

“ Şu kaçırılan anıtların yakalanmasındaki katkını duyunca da koltuklarım kabardı. ” (s. 20) .

“ Yüreğim hop etti. ” (s. 29) .

“ Birden sustu, derin derin iç geçirdi. ” (s. 39) .

“ Yüreğim ezildi. ” (s. 58) .

“ Yani iskeletin yerinde yeller estiğini görmüşler. ” (s. 72) .

“ Kazandığı paraları har vurup harman savuruyor, ” (s. 82) .

“ Aynı anda aklıma gelen başka bir düşünceyle elim ayağım buz kesti. ” (s. 96) .

“ Canı burnundaydı, haline aldırmadım. ” (s. 106) .

“ Yedikule Hisarı kadar büyük bir taş çökmüştü yüreğimin üstüne. ” (s. 107) .

“ Sesindeki kaygı, umutsuzluk ve özlem insanın yüreğini burkuyordu. ” (s. 108)

“ Bu kadar kalabalık bir ülkede Carmen’ i aramak, samanlıkta iğne aramaktan beterd. ” (s. 109) .

“ Uykusuzluktan gözleri kan çanağına dönmüştü. ” (s. 119) .

“ Başka zaman olsa bin dereden su getirirdi; ” (s. 131) .

“ Bir daha bu şehrin kılına dokunamayacaklar, kılına! ” (s. 139) .

“ Ne gözü dönmüş haydutlardı bunlar. ” (s. 147) .

“ Haydutları gafil avlamalıydık. ” (s. 155) .

“ Onu bu halde görmek içimizi yaktı. ” (s. 157) .

“ Biz türbe kapısının önünde volta atarken; ” (s. 160) .

“ Elif’ le beni de tepeden tırnağa süzmüştü. ” (s. 163) .

Yazar anlatımın gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek ve zenginleştirmek amacıyla kitapta birçok ikileme kullanmıştır. Kullanılan ikilemeler şunlardır:

“ kıpır kıpır” (s. 11) , “ ayrı ayrı” (s. 13) , “ muzip muzip” (s. 14) , “ şıkır şıkır” (s. 16) , “ sık sık” (s. 17) , “ kıkır kıkır” (s. 18) , “ ışııl ışııl” (s. 23) , “ çabuk çabuk” (s. 25) , “ dizi dizi” (s. 26) , “ kıs kıs” (s. 26) , “ cıvıl cıvıl” (s. 31) , “ nazlı nazlı” (s. 34) , “ allak bullak” (s. 35) , “ salkım saçak” (s. 36) , “ ters ters” (s. 38) , “ derin derin” (s. 39) , “ geri geri” (s. 42) , “ yırtık pırtık” (s. 48) , “ abuk sabuk” (s. 49) , “ kırık dökük” (s. 54) , “ kesik kesik” (s. 60) , “ parça parça” (s. 67) , “ çanak çömlek” (s. 73) , “ kap kacak” (s. 74) , “ tuğla tuğla” (s. 92) , “ pis pis” (s. 94) , “ yana yakıla” (s. 105) , “ aksi aksi” (s. 106) , “ yersiz yönsüz” (s. 129) , “ apar topar” (s.142) , “ yüzü gözü” (s. 155).

Anlatımı kuvvetlendirmek için pekiştirmeler kullanılmıştır:

“ sımsıkı” (s. 20) , “ kıpkırmızı” (s. 36) , “ bembeyaz” (s. 35) , “ upuzun” (s. 76) , “ kapkara” (s. 98) , “ kaskatı” (s. 142) .

Anlatıma sanatsal bir değer katmak ve anlatımı zenginleştirmek için söz sanatlarından benzetme ve kişileştirme sanatları metinde kullanılmıştır.

“ Dışarı çıkınca sıcak bir rüzgar yüzümüzü yaladı. ” (s. 15) .

“ Fatih Sultan Mehmet Köprüsü’ nün altındaki aşı boyalı yalılar sanki oyuncak gibi duruyordu. ” (s.26) .

“ Babamın dediklerini robot gibi yerine getiriyordum. ” (s. 62) .

Yapıtta anlatım çocukların beş duyusunu devindirecek özellikte oluşturulmuştur. Görme, duyma, hissetme ve koklama gibi duyuşal özellikler güzel bir üslup ve kurguyla sunulmuştur.

“ İlkbahar burada da tüm coşkusuyla kendini gösteriyor, menekşeler, erguvanlar bir renk cümbüşü yaratıyordu. ” (s. 19-20) .

“ Boğaz tüm güzelliğiyle önümüzde seriliyor, mavisini yeşiliyle hareleniyor, doyumsuz bir manzara oluşturuyordu. ” (s. 27) .

4. 3. 5. Kahramanlar

Yapıtın başkişisi Mustafa’ dır. Mustafa, serinin ilk kitabındaki karakter özelliklerini burada da göstermektedir. Mustafa, tarihe ve tarihi eserlere önem veren, doğayı korumaya çalışan, yardımlaşmayı seven ve sevdiğine değer veren bir karakterdir. Mustafa, yapıtta davranışları, düşünceleri ve konuşmalarıyla geliştirilmiş; devingen, açık bir karakter özelliği göstermektedir. Mustafa araştırma yapmayı seven bir karakterdir ve bu özelliği ile okurun özdeşim kurabileceği bir kişiliktir:

“ Carmen Sandiego helikopterle kaçtığına göre, helikopteri icat eden ülkeye gitmiş olmalıydı. İlk fırsatta internete girip helikopterin hangi ülkede icat edildiğini araştırmaya karar verdim. ” (s. 50) .

Mustafa’ nın diğer karakterlerle etkileşime geçerek gerçekleştirdiği davranışları onun çevreye, tarihe ve şehre karşı sevgisini göstermektedir:

“ Boğaz tüm güzelliğiyle önümüzde seriliyor, mavisini yeşiliyle hareleniyor, doyumsuz bir manzara oluşturuyordu. ” (s. 27) .

“ Geçen yıl sınıfça Belgrad Ormanı’ na pikniğe gitmiş, birlikte top oynamış, ip atlamıştık. Ece, Levent ve Mehmet, o güne ait fotoğraflar paylaşmışlardı. O fotoğrafları görünce serinliği yüzümde hisseder, yaprakların hışırtısını duyar gibi oldum. ” (s. 89) .

“ Çorak alanda önceden hazırlanmış yerlere getirdiğimiz fidanları diktik özenle. Bu körpe fidanların büyüdüğünü, kocaman ağaçlar olduğunu, gene gölgesinde oturduğumuzu ve oyun oynadığımızı hayal ettim. ” (s. 168) .

Yapıtta Mustafa’ dan sonra olayların içerisinde olan ve davranışları, konuşmaları ve Mustafa’ nın yorumlarıyla geliştirilen karakter Ömer’ dir. Ömer açık ve devingen özellikler gösteren yan kişilerden biridir. Serinin ilk kitabında Ömer özellikle fiziksel özellikleri ile tanıtılırken, bu yapıtta fiziksel özelliklerine değinilmemiştir. Ömer, İstanbul’u ve doğayı seven, tarihe ve tarihsel değerlerimize düşkün, yardımsever, cesur bir karakterdir. Bu özellikleri ile çocukların özdeşim kurmak isteyebileceği özelliktedir.

Ömer, kitaptaki diğer kahramanların konuşmalarıyla okumaya, araştırmaya çevreye duyarlı bir kişilik olarak geliştirilmiştir:

“ Molyer Osman da Ömer Abi’ ye sımsıkı sarıldı. ‘ Hatırlamaz mıyım’ dedi. ‘ Sınıfın dedektifi! Agatha Christie’ leri düşürmezdin elinden. Bak hala kendini James Bond gibi tanıtıyorsun. Geçen yaz seni televizyonda gördüm. Şu kaçırılan anıtların yakalanmasındaki katkını duyunca da koltuklarım kabardı.’ ” (s. 20) .

Diğer bir yan kişi Mustafa’ nın babası Mahmut’ tur. Mahmut hırsızları yakalamak için Ömer ve Mustafa’ nın da yardımına ihtiyaç duymaktadır. Tarihsel anıtların kaçırılmasından dolayı endişeli ve üzgündür. Kitabın başlarındaki karamsar durumu, hırsızların yakalanmaya başlaması ve eserlerin İstanbul’ a getirilmesiyle birlikte yok olmuştur. Mustafa ile ilgili olumsuz düşünceleri, onun göstermiş olduğu başarılar ile değişmektedir. Bu özelliği ile devingen bir karakter özelliği sergilemektedir. Aşağıda kitapta alıntılanan bölümde Mahmut, Mustafa’ nın düşüncesi ile geliştirilmiş ve Mahmut’ un yaşadığı değişim anlatılmıştır:

“ Nasıl yani? Babam benim için böyle mi düşünüyordu? Bu sözleri rüyamda duysam inanmazdım. Babam aksi, huysuz bir adamdı. Sık sık olur olmaz şeyler için bana kızardı. Zaman zaman şüpheye düşsem de, beni sevdiğini biliyordum elbette. Ama bana güvendiği, hele beni akıllı bulduğu aklımın ucundan bile geçmezdi. ” (s. 143) .

Kitapta davranışları, konuşmaları ve Mustafa’ nın düşünceleri ile geliştirilen yan kişilerden Tuna ve Molyer Osman da olumlu ve çocuk okur tarafından özdeşim kurulabilecek karakterler arasındadır. Tuna tarih alanında doktora yapmaktadır. Molyer Osman da devlet tiyatrolarında çalışan bir tiyatrocudur.

Kitapta kişiler iyiler ve kötüler olarak gruplandırılabilir özelliktedir. Mustafa, Ömer, Tuna ve Molyer Osman iyiler; Carmen Sandiego, Veli Uzunelli ve Acar Tezkaçar da kötülüğü temsil eden kişilerdir. Bu şekilde zıt karakterlerin oluşturulması ile çocuk okur iyi ve kötü arasında çıkarım yapabilir.

4. 3. 6. Çevre

Yapıtta çevre olarak kent yaşamı seçilmiştir. Olayların büyük bir bölümü İstanbul’ da geçmektedir. Fakat kitabın sonuna doğru olaylar eserlerin kaçırıldığı Çin ve

Macaristan’ da geçmektedir. Başkişi Mustafa, tarihe ve tarihi eserlere meraklı, duyarlı bir çevrede yaşamaktadır. Ömer, Tuna ve Molyer Osman, Mustafa’ nın kültürel özelliklerinin oluşmasına katkı sağlamaktadırlar. Mustafa toplumsal çevresinde babası ile çatışmakta, fakat yaptıkları ve başarıları ile bu çatışmanın doğal bir şekilde çözülmesini sağlamaktadır.

4. 3. 7. İleti

Nitelikli çocuk kitapları .ocuk okurların anlam evrenlerine uygun iletilerle donatılmalı ve estetik açıdan çocuklarda olumlu duygu ve düşüncelerin gelişmesine destek olabilmelidir. Çalınan Kent adlı yapıt içerisinde birçok iletiyi barındırmaktadır. Metin yazısal bir yapıttır. Paylaşılacak istenilen iletiler yazısal bir kurgu ile okura sunulmuştur. Çocuk okurun duymasına, dış kurmasına ve düşünmesine olanak sağlayacak özelliğindedir.

Yapıtın temel ileti İstanbul’ un sahip olduğu tarihi ve doğal güzelliklerdir. Ama şehirde yaşayanların da buna kayıtsız kalması eleştirilmektedir. İstanbul ve çevre ile ilgili iletiler şu şekilde örneklendirilmiştir:

“ Buradan kaç uygarlık gelmiş geçmiş, biliyor musun? Sekiz bin beş yüz yıl öncesine ait buluntular da var, Doğu Roma İmparatorluğu’ na da, Osmanlı dönemine de. ” (s . 73) .

“ Yarımburgaz Mağarası’ nda yürütülen arkeolojik kazılarda, dört yüz bin yıl önce kullanıldığı saptanan taş aletler bulundu. ” (s. 83) .

“ Gençlerin cesareti ve İstanbul’ u koruma azimleri, hepimizi umutlandırıyor. ” (s. 164) .

Yapıtta çocuk okurda insana, birlik ve beraberlik içinde hareket edilmesine, sevgi ve hoşgörüyeye yönelik iletiler de yer almaktadır:

“ ‘ Bu kampanyanın dışında kalacağımızı nasıl düşünürsün? Bak, küreğimiz, fidanlarımız hepsi hazır. Kaç gündür Orman Fakültesi’ nden genölerin yaptığı siteyi

inceliyoruz. Çocuklar çok güzel çalışmış. Toprağa, iklime uygun ağaçların dökümünü yapmışlar, ekilecek alanı parsellemişler. ’ ’ (s. 165) .

“ Çorak alanda önceden hazırlanmış yerlere getirdiğimiz fidanları diktik özenle. İçime ağaçlar kadar ulu bir sevinç doldu. ” (s. 168) .

Yapıtta kültürler arası alışverişin ve hoşgörünün önemi iletisi tarihsel bir kişilik olan Gül Baba üzerinden anlatılmıştır:

“ Gül Baba’ nın on beşinci yüzyıl sonu, on altıncı yüzyıl başında yaşamış bir Bektaşî babası olduğundan ve külahında hep bir gül taşıdığından söz ediliyordu. Kanuni Sultan Süleyman’ ın emriyle buraya gönderilmiş ve hoşgörüsüyle öök sevilmişti. ” (s. 159) .

Verilen iletilerin hepsi çocuk okura sezdirilerek verilmeye çalışılmıştır. Önerme veya yargı biçiminde iletiler yoktur. Örtük iletiler ile çocuk okurun çıkarımda bulunması istenmiştir. Yapıtta yazar kendi düşüncesini veya ideolojisini çocuğa kabul ettirici bir dil veya kurguya rastlanmamıştır.

4. 3. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler

Yapıt yazınsal bir kurgu ile oluşturulmuştur. Kitapta bazı bilgiler direkt verilerek bir öğretici yaklaşım örneği sergilenmiştir. Özellikler ülkeler ve tarihi eserlerle ilgili bilgiler kurgunun içine bilgisel şekilde serpilmiştir. Mustafa ve Ömer kaçırılan yapıları ararken onların yabancı ülkelere kaçırıldığı bilgisine ulaşırlar. O yerler ile ilgili bilgiler öğretici bir yaklaşımla sunulmuştur.

“ İtalya’ nın Roma kentinde 1. Konstantin adına yaptırılmış bir zafer takı varmış. 1. Konstanti, Doğu Roma İmparatorluğu’ nun başkentini İstanbul’ a taşıyan İmparator. İstanbul’ a eskiden Konstantin’ in şehri anlamına gelen Konstantiniye denirmiş. ” (s. 132) .

Çocuk okurda araştırmacı kişiliği destekleyecek ve onda araştırmacı kimlik oluşturabilecek olaylar, kitabın başkişisi Mustafa üzerinden verilmiştir. Mustafa, Ömer ve Tuna kaçırılan eserleri araştırırken bir arkeologdan bazı bilgiler öğrenirler.

“ ‘ Biliyorsun havuzdaki suda kolaylıkla bakteri, mantar, kurtçuk ürüyor. Bunlar da bizim bin bir emekle çıkardığımız ahşap buluntuları yiyorlar. Bunu önlemek için ya çok güçlü kimyasallar kullanman ya da bunları yiyecek başka bir canlı bulman gerek. Bir yıldır Japon balıkları kullanıyoruz, çok iyi verim aldık. ’ ” (s.77) .

Yapıtta cinsel roller çağdaş yaşamın gereklerine göre oluşturulmuştur. Yapıtın başkışileri erkek olmasına rağmen yan kişiler içindeki kadın kahramanlar da çağdaş bir görünüm sergilemektedir. Onlar toplum içinde yer edinmiş, eğitilmiş, kültürlü kişiler olarak sunulmuştur. Örneğin Tuna adlı karakter şöyle tanıtılmıştır.

“ Ömer Abi, ‘ Liseden bir arkadaşım, ’ dedi. ‘ Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü’ nde doktora yapıyor. Uzun zamandır görüşmemiştik. Bir tarih kitabı alacağım da ondan. ’ ” (s. 14) .

Yapıtta sorunların çözümü için iletişim kurulmasının gerekliliği kurgu içinde sezdirilmeye çalışılmıştır. Kaçırılan tarihi eserlerin kurtarılması ile ilgili olarak Mustafa, arkadaşlarından sosyal medyada büyük bir destek ve yardım almıştır. İstanbul konusunda insanlarda bir duyarlık oluşmuş ve kalan eserleri de hırsızlara kaptırmak istemeyen kişiler sosyal medyada birlik olmuş, her tarihi eserin başında nöbet beklemeye başlamışlardır. Bu durum çocuk okurda zorluklar karşısında birlik olmanın ve iletişimin önemini sezinletici bir kurgudur.

Yapıtta siyasal ve dinsel telkinde bulunulacak ifade, yorum ve kurguya rastlanmamıştır. Yazgıcı ve boş inançlar benimsetilmeye çalışılmamıştır. Aksine her konuda bilimin gerekliliği vurgulanmaya çalışılmıştır.

4. 4. Belalı Dörtlü’ ye Karşı

4. 4. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri

4. 4. 1. 1. Boyut

Belalı Dörtlü’ ye Karşı adlı yapıt 12x18 cm. boyutlarındadır. Yapıt ilköğretim ikinci kademe öğrencileri için kolay taşınabilecek ve çocuk okur için kitaplık oluşturulabilecek özelliklerdedir.

4. 4. 1. 2. Kağıt

Kitapta çocuk okurun gözünü yormayacak, resimleri kolayca yansıtabilecek ve yazılanların kolayca okunabilmesini sağlayacak nitelikte mat, dayanıklı saman kağıt kullanılmıştır.

4. 4. 1. 3. Kapak

Resim 14. (Belalı Dörtlü' ye Karşı, Ön Kapak)

Ön kapakta kitabın başkışileri Ceylan, Ege ve yankışilerden Belalı Dörtlü çetesi lideri Sarp'ın bir sınıf içerisinde, teleskopu paylaşmaya çalıştıkları bir an resmedilmiştir. Yapıtın sol üst köşesinde yapıtın adı, altında ise yazarın adı vardır. Ön kapağın ortasında resimleyen, sol alt köşede yayınevinin adı vardır. Sağ alt köşede ise baskı numarası yer almaktadır. Bir sınıf ortamında öğrenciler, teleskop ve gökyüzünün resmedilmesi çocuk okurun ilgisini çekebilecek özelliklerdir. Çocuklar zamanlarının

büyük bir bölümünü sınıfta arkadaşlarıyla geçirmektedir. Uzay ve teleskop son zaman çocuklarının sürekli ilgisini çekmekte, çocukların uzayla ilgili yayınlara yönelmesini sağlamaktadır. Yayınevi de bu ilgiden hareketle kapakta bu resmi kullanmış ve çocuk okurun dikkatini çekmek istemiştir.

Resim 15. (Belalı Dörtlü' ye Karşı, Arka Kapak)

Arka kapakta yine yapıtın adı yer almakta, kitap ve yazar hakkında tanıtıcı yazılara yer verilmiştir. Bir sınıfta bulunan iki arkadaş grubunun varlığı, Belalı Dörtlü diye adlandırılan grubun diğer öğrencilere yaptığı kötülüklerden bahsedilmektedir. ‘ Neyse ki, Ege’ nin aklına müthiş bir fikir gelir! Kurulan dayanışma zinciri, Belalı Dörtlü’ yü hizaya getirebilecek midir? ’ sorusu ile okurda merak uyandırılmak istenmiştir. Ön kapak ile arka kapak arasında uyumlu renkler kullanılmış ve görsel bir estetik yaratılmıştır. Ön ve arka kapak çizimleri kitabın konusu ile de uyum göstermektedir.

4. 4. 1. 4. Sayfa Düzeni

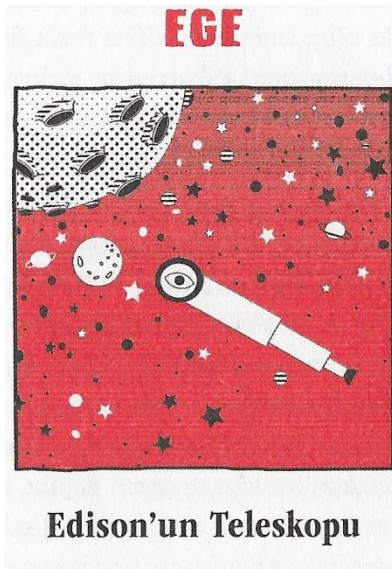
Yapıtın sayfa düzeninde herhangi bir uyumsuzluk görülmemektedir. Sağ, sol, üst ve alt boşluklar yapıtın her sayfasında aynı ölçülerdedir. Satır aralığı ile harflerin

puntosu birbiriyle orantılıdır. Resimler ile yazıların içiçe olmaması sayfa düzenini arttırmaktadır.

4. 4. 1. 5. Harfler

Yapıtlarda kullanılan yazı karakterleri ve harflerin büyüklükleri okumayı etkileyen faktörler arasında kabul edilmektedir. Yapıtta yazı karakteri bir bütünlük göstermektedir. Satır arası ve harfler arası boşluklar bir düzen içinde oluşturulmuş ve yapıtın okuması ile ilgili bir olumsuzluk tespit edilmemiştir.

4. 4. 1. 6. Resimler

Resim 16. (Belalı Dörtlü' ye Karşı)

Resim 17. (Belalı Dörtlü' ye Karşı)

Yapıtta resimlemeler Ebru Tatlısu tarafından oluşturulmuştur. Yapıt on altı bölümden oluşmaktadır ve her bölüm Ceylan veya Ege üzerinden anlatılmıştır. Resim16 ve Resim17' de görüldüğü gibi her bölüm kimin ağzından anlatılıyorsa o bölümün başında kahramanın adı, bir resim ve konu ile ilgili bir başlık yer almaktadır.

Resimlemeler kitap sayfasının tamamına değil yarısına yerleştirilmiştir. Resimler daha çok karikatür özelliği göstermektedir. Resimlerin anlatım gücü yüksektir. Çocuk gerçekliği göz önünde bulundurularak çizimler yapılmıştır. Resimlere bakarak çizerin kitabı okuyup okumadığı ile ilgili bir sonuca ulaşmak mümkün değildir.

4. 4. 2. Konu-Kurgu

Yapıt on altı bölüm olarak kurgulanmış ve her bölüm Ege ve Ceylan üzerinden okuyucuya aktarılmıştır. Yapıtta bir sınıf içerisinde yer alan iki farklı grubun birbirleriyle yaşadıkları geçimsizlik anlatılmıştır. Sarp, Poyraz, Savaş ve Çetin'den oluşan Belalı Dörtlü adlı grup sınıfta sürekli huzursuzluk çıkarmakta, yaptıkları ile diğer arkadaşlarını rahatsız etmektedirler. Ege, Ceylan ve Defne önderliğindeki diğer öğrenciler bu durumdan oldukça rahatsızdırlar ama korkularından dolayı ellerinden bir şey gelmemektedir. Yapıtın temel konusu arkadaşlıktır.

Fen bilgisi dersi öğretmeni Formül Hasan sınıfa Teleskop yapımı ile ilgili ödev vermiştir. O gün gökyüzünde gerçekleşecek Süper Ay'ı yaptıkları teleskop ile gözlemelerini ister. Defne ile Ege evde hemen bir teleskop yapımına başlarlar. Ve sonunda ortaya güzel bir ödev çıkar.

Ceylan'ın ailesi Artvin'den İstanbul'a taşınmıştır. O gün okulundaki ilk günüdür. İlk tanıştığı arkadaşları Ege ve Defne'dir. Öğretmen teleskopları incelemeye başlamış ve en çok hoşuna giden ise Ege ve Defne'nin yaptığı teleskop olmuştur. Sınıftakilere yarın malzeme getirmelerini ve Ege'nin sınıfa teleskop yapımını gösterceğini söylemiştir. Bu durum Belalı Dörtlü'nün lideri Sarp'ın moralini çok bozmuştur. Sınıfta bir kaza süsü vererek Ege'nin teleskopunu kırar. Bu olaydan sonra sınıftaki çekişme zirveye ulaşır. Belalı Dörtlü sınıfa yeni gelen Ceylan'la dışlerinden dolayı dalga geçmekte ve ona tavşan lakabını takmışlardır. Sırasının üzerine havuç koyarak Ceylan'ı küçük düşürmeye çalışmaktadırlar. Bu durum da Ceylan'ı doğal olarak Ege'nin grubuna itmektedir.

Belalı Dörtlü sınıfta verilen hiçbir ödevi yapmamakta ve sürekli sınıftaki diğer öğrencilerin ödevlerini kopya ederek iyi notlar almaktadır. Bu durum sınıftakilerin hoşuna gitmez. Ama kimse de buna karşı gelemmez. Ege'nin aklına bir fikir gelir. Sınıftaki diğer kişileri organize edip Belalı Dörtlü'ye yanlış ödev verdirmek ister. Telefon zinciri ile kişiler birbirlerine ulaşır herkesin iki ödev yapması sağlanır. Ödevlerden biri doğru diğeri yanlış yapılacaktır. Ve Belalı Dörtlü kimden ödevi isterse onlara yanlış olan verilecektir. Fakat öğretmen ödevlere baktığında Belalı Dörtlü'nün ödevini de çok beğenir. Bu duruma şaşırın Ege ve arkadaşları planın bozulmasından

dolayı sinirli ve üzgündürler. Sınıfta Belalı Dörtlü'den korkan bazı öğrenciler plana uymamış ve plan bozulmuştur. Ama yine de aynı planı diğer derslerin ödevlerinde de yapmayı kararlaştırıyorlar. En sonunda fen bilgisi dersi ödevini Belalı Dörtlü'ye yanlış vermeyi başarıyorlar. Sarp' ın ödev kapıgıdının öğretmen tarafından kırmızı kalemle çizilmesi ve öğretmen tarafından uyarılması ile neşeleri yerine geliyor. Durumu anlayan Sarp Ege'yi bir köşede sıkıştırıyor. Türkçe öğretmeni yetişip duruma müdahil oluyor.

Ege ile Sarp sürekli sürtüşmektedirler. Sarp yanlış verilen ödevin intikamını almak için Ege' ye pazar günü bir basket maçı yapmayı teklif etmiş ve Ege de bu teklifi kabul etmiştir. Ege takımı oluşturmakta zorlanmaktadır. Çünkü kimse çeteye karşı oynamak istememektedir. Sadece Ceylan oynamak istemektedir. Bu sıkıntı ile maç yerine giden Ege gördükleri karşısında şaşkına dönmüştür. Belalı Dörtlü'ye karşı olanların hepsi maç saatinde toplanmışlardır. Çekişmeli ve sert geçen maç sonunda Ege ve arkadaşları maçı kazanmışlardır.

Diğer gün Ege ve arkadaşları gururla sınıfa girerken bu durum Sarp ve çetesini hoşuna gitmez. Sarp Ege'yi sınıfta dövmek için ayağa kalktığında sınıfın hepsi Ege'nin ardında birleşmişlerdir. Sarp'ın en yakın arkadaşları da ortadan kaybolmuşlardır. Sarp bu duruma çok sinirlenmiş ve yerine geçip oturmuştur. Sınavlardan ve ödevlerden kötü not alan Sarp ve arkadaşlarına okulda yardım etme görevi verilir. Ege, Ceylan ve iki arkadaşı daha Belalı Dörtlü' ye ders çalıştıracaklardır. Bu durum ilk başlarda iki grubun da hoşuna gitmese de zamanla birbirlerine alışırlar. Kurulan bu arkadaşlık ile Belalı Dörtlü'de de olumlu değişiklikler olur. Sarp eski çalıştığı dükkandan ayrılır. Kendine iyi bir adamın yanında iş bulur. Artık sınıftaki her arkadaşı ile iyi geçinmeye başlamış dersleri de düzelmiştir.

Yapıtta çeşitli çatışmalar üzerine kurgulanmıştır. En belirgin çatışma; kişi-kişi çatışması ile oluşturulmuştur. Ege ve Sarp'ın arkadaş çevreleri arasında kişi-kişi çatışması görülür. Ege ve arkadaşları, ödevlerini düzenli bir şekilde yapan, arkadaşları ve öğretmenleri ile iyi geçinen bir kişilerdir. Sarp ve çetesini ise sürekli huzursuzluk çıkaran, ödevlerini yapmayıp arkadaşlarından kopya çeken bir kişilerdir. İki grup arasındaki çatışma yapıtta Ceylan'ın anlatımıyla örneklendirilmiştir:

“ Ne pis çocuklar bunlar böyle? Nasıl da güçlüler! Sarp Ege’yi nasıl da fırlatıverdi! Ya herkesin birden sınıfı boşaltmasına ne demeli? Kimse bu zorbalara bulaşmak istemiyor demek ki. ” (s. 29) .

Genel olarak kişi-kişi çatışması üzerine kurgulanan yapıtta kişilerin kendi ile olan çatışmaları da görülmektedir. Ceylan dışlarından dolayı çok utanmakta ve sınıftakilerin kendi ile dalga geçeceklerin çok korkmaktadır.

“ Dün okula giderken, benimle dişlek diye dalga geçeceklerinden ve sınıfın bilgi düzeyini yakalayamayacağımdan korkuyordum. ” (s. 29) .

Eserde genel olarak konunun yapılandırılışını zayıflatan öğelere rastlanmamıştır. Çatışmalar çocukların anlama ve anlamlandırma düzeyine uygundur. Olayda yer alan kahramanlar ilköğretim ikinci kademe öğrencileridir. Bu bakımdan seçilen konunun da çocukların yaşlarına uygun olduğu görülmektedir. Aşırı merak, aşırı duygusallık ve rastlantısallık gibi öğeler uygun bir ölçüde ayarlanmıştır. Konu ve çatışmalar çocuk okurda okuma isteği uyandırabilecek niteliktedir. Kitabın ismi konu ile tutarlı ve çocuk okurun ilgisini çekebilecek niteliktedir.

4. 4. 3. İzlek

Yapıtın izleği arkadaşlar arasındaki dayanışma ve haksızlığa karşı gelmenin önemidir. Ege ve arkadaşları, sınıfta sürekli haksızlık yaparak başkalarının ödevlerini zorla alan ve onları korkutan Belalı Dörtlü’ye karşı birlik olmuştur. Bu birlik ve beraberlik sayesinde Belalı Dörtlü’de çözümler başlamış, hatta çetenin lideri konumunda olan Sarp’ ta olumlu değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır.

Yapıt aracılığı ile okurda uyandırılmak istenen ana düşünce yardımlaşma fikridir. Bu düşünce çocuk okurun anlama düzeyine uygundur. Özellikle okul çağındaki çocukların arkadaşlık ilişkilerini destekleyebilecek bir izlektir. İzlek, çocukta yaşama, insana ve doğaya karşı duyarlık oluşturulabilecek özelliktedir. Kahramanların başından geçen olaylar ile çocuk okurun yaşama ve arkadaşlarına karşı düşüncelerinde olumlu bir tavır gelişebilir.

4. 4. 4. Dil ve Anlatım

Yapıt kahraman bakış açısı ile oluşturulmuştur. Olaylar, başkişiler Ege ve Ceylan üzerinden anlatılmıştır. Oluşturulan on altı bölümün yedisi Ege'nin duygu,düşünce ve konuşmalarıyla; dokuzu ise Ceylan'ın duygu, düşünce ve konuşmalarıyla oluşturulmuştur. Yapıtta öyküleyici ve betimleyici anlatım kullanılmıştır. Olaylar aktarılırken öyküleyici anlatım, kişi ve mekan tasvirinde, veya ruh tahlillerinde ise betimleyici anlatım kullanılmıştır.

“ Oyun yeniden başladığında, Poyraz’ dan topu kapıyorum. Rakip sahaya kadar elimde tutamayacağım galiba. Az ilerimde Ceylan var, ona pas veriyorum. Ceylan topu üç sayı bölgesine kadar sürüyor. Turnike adımına başlar başlamaz, Savaş onun sayı yapmasına engel olmak istiyor, hızla çarparak yere düşürüyor. ” (s. 96) . Kitaptan alıntılanan bu bölümde öyküleyici anlatım kullanımı örneklendirilmiştir.

“ Açelya bu! O da nil yeşili güzel bir bluz giymiş. Bileğinde de giysinin rengiyle uyumlu mavili yeşilli boncuklardan yapılmış güzel bir bilezik var. ” (s. 78) . Kitaptan alıntılanan bu bölümde de betimleyici anlatım örneklendirilmiştir.

Belalı Dörtlü’ ye Karşı adlı yapıtta kısa ve yalın cümleler kullanılmıştır. Çok uzun cümlelerden kaçınılarak anlam, çocuk okur için daha kolay bir hale getirilmiştir. Türkçe’ nin yazım ve noktalama kurallarına aykırılık görülmemiştir. Türkçe’ nin anlatım gücü ve olanakları, çocuğun doğasına uygun bir şekilde sezdirilmeye çalışılmıştır. Türkçenin anlatım gücünü en iyi şekilde ifade eden deyim ve atasözünden faydalanılmıştır. Kullanılan atasözü ve deyimler şunlardır:

“ Herkes benimle aynı şeyi düşünmüş olmalı ki, sınıfın çıtı çıkmıyordu.” (s. 9) .

“ Eski okulum, arkadaşlarım geliyor aklıma, burnumun direği sızlıyor. ” (s. 20) .

“ Tedirgin olmuş besbelli, konuyu değiştirmek, gönlümü almak istiyor. ” (s. 22)

“ Ne yazık ki, uzun sürmüyor; annem soru bombardımanı ile keyfime limon sıkıyor. ” (s. 39) .

“ Yanında olmasam, kim bilir ne diller dökmüştür derdim. ” (s. 51) .

“ Düşündüklerimizi anlatıp, yüreğim ağzımda bekliyorum. ” (s. 51) .

“ Kesin gider söylerler diyemem, ama bu riski göze alamayız. ” (s. 53) .

“ Betin benzin atmış. ” (s. 56) .

“ ‘Canım çıktı ama’ diye devam ediyor. ” (s. 56) .

“ Ya arkadaşlar şimdi üstüme yürür, başlarına ne belalar açtığımı söyleyip kafamın etini yerlerse? ” (s. 57) .

“ Sarplar’ a renk vermemeliyiz. Bir çakarlırsa, bütün plan güme gider. ” (s. 58) .

“ Yüreğim hopluyor. ” (s. 59) .

“ Bize bu kadar kök söktürenler, eğer varsa, kız kardeşlerini nasıl eziyorlardır kim bilir? ” (s.82) .

“ İçimin yağları eriyor. ” (s. 88) .

“ Armut dibine düşer. ” (s. 102) .

“ Zembereğimiz boşalmışçasına gülmeye başlıyoruz. ” (s. 108) .

“ Sarplar’ ı sınıftan püskürttüğümüzden beri içim içime sığmıyor. ” (s. 110) .

“ Bir tek Belalı Dörtlü’ nün yüzünden düşen bin parça. ” (s. 111) .

“ Suratları sirke satarak dersin başlamasını bekliyorlar. ” (s. 111) .

“ Kendimi tutmasam ağzım kulaklarıma varacak. ” (s. 112) .

“ Artvin burnumda tütüyor. ” (s. 114) .

“ Herhalde öyle bozuldular ki, dilleri tutuldu. ” (s. 117) .

“ Gerçekten ödüm koptu. ” (s. 123) .

“ Neredeyse şaşkınlıktan küçükdilimi yutacaktım. ” (s. 129) .

“ Sonunda dili çözülüyor. ” (s. 136) .

Anlatımın gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek ve anlatımı zenginleştirmek için ikilemelerden faydalanılmıştır. Kullanılan ikilemeler şunlardır:

“ yavaş yavaş” (s. 10) , “ buram buram” (s. 12) , “ hapur hupur” (s. 12) , “ döndüre döndüre” (s. 14) , “ pırıl pırıl” (s. 17) , “ titreye titreye” (s. 17) , “ süklüm püklüm” (s. 18) , “ göz göze” (s. 23) , “ pat pat” (s. 26) , “ cak cak” (s. 27) , “ uzun uzun” (s. 28) , “ allak bullak” (s. 41) , “ apar topar” (s. 41) , “ pata küte” (s. 41) , “ zıp zıp” (s. 44) , “ dalgın dalgın” (s. 45) , “ tane tane” (s. 48) , “ hafif hafif” (s. 48) , “ paldır küldür” (s. 48) , “ şıkır şıkır” (s. 58) , “ açık seçik” (s. 58) , “ harıl harıl” (s. 59) , “ abuk subuk” (s. 61) , “ sakın sakın” (s. 76) , “ kıkır kıkır” (s. 82) , “ kem küm” (s. 88) , “ avaz avaz” (s. 106) , “ teker teker” (s. 119) , “ yırtık pırtık” (s. 119) , “ zar zor” (s. 124) , “ gümbür gümbür” (s. 128) , “ yalan yanlış” (s. 129) .

Yapıtta soyut düşünmeyi geliştirecek, okurda estetik oluşturacak benzetme ve kişileştirmelerden faydalanılmıştır:

“ Defne ipleri kesilmiş kukla gibi kalakalıyor. ” (s. 49) .

“ Başımı çevirince Sarp’ ın şaşaladığını, yüzünün solduğunu görüyorum. ” (s. 87)

“ İyi iyi yakında tavşan gibi zıplarım. ” (s. 103) .

Türkçenin olanaklarından faydalanılarak bu yaştaki çocukların anlamlandırabileceği şekilde devrik ve eksilteli cümleler kullanılmıştır:

“ Onun cümleleri, onun mimikleriyle... ” (s. 52) .

“ Yetiştirebildiler mi? Ben bile zor yetiştirmişken... ” (s. 56) .

“ ‘ Akıllı kız bu Defne’ diyorum kendi kendime. ” (s. 65) .

4. 4. 5. Kahramanlar

Yapıtın başkişileri Ege ve Ceylan ve Belalı Dörtlü grubudur. Kitabın bölümleri Ege ve Ceylan üzerinden oluşturulmuştur. Yan kişiler ise Defne, Sarp, Baran, Formül Hasan, Açelya ve sınıftaki diğer öğrencilerdir. Baş kişiler davranış ve eylemleri, konuşmaları ve fiziksel özellikleriyle geliştirilmiş; açık ve devingen karakterlerdir. Yan

kişiler ise Ege ve Ceylan'ın yorumları başta olmak üzere, davranışları, konuşmaları ve fiziksel özellikleriyle geliştirilmiş kapalı ve devingen karakterlerdir.

Ege haksızlığa karşı direnen, çalışkan ve dürüst bir kişiliktir. Ege arkadaş canlısı, yardımseverdir. Arkadaşları ile birlikte zaman geçirmekten ve onlara derslerinde yardım etmekten hoşlanmaktadır. Kitaptan alıntılanan aşağıdaki bölümde Ege' nin bu özellikleri vurgulanmıştır. Ege ideal bir çocuk tipini sergilemektedir.

“ Tam sen seyretmeyecek misin diye soracağım ki, onların zemin katta oturdukları ve evlerinden gökyüzünü göremedikleri geliyor aklıma. ‘ Bak ne diyeceğim, ’ diyorum, ‘ Bize gelsene. Ay’ı birlikte seyredelim. Teleskopuyla! ’ ” (s. 11) .

“ Defnelere gidiyorum, matematikte anlamadığı yerler varmış. ” (s. 43) .

Ceylan, Artvin'den İstanbul'a yeni taşınan bir ailenin kızıdır. Dışlarındaki büyüklükten utanmakta ve bunu arkadaşlarından saklamaya çalışmaktadır. Fiziksel özelliklerinden dolayı Belalı Dörtlü tarafından alay edilmektedir. İlk başta bu durumu dert edinirken zamanla onların bu alaylarına aldırılmamaktadır. O da sınıftaki diğer öğrenciler gibi Belalı Dörtlü' den hoşlanmamaktadır. Ceylan, davranış ve eylemleri, konuşmaları, diğer kahramanların yorumları ve fiziksel özellikleriyle geliştirilmiş açık, devingen bir karakterdir. Ceylan'ın diğer kahramanlar aracılığıyla geliştirildiği bölüm aşağıdaki cümlelerde örneklendirilmiştir.

“ Şuraya otur Ceylan. Uzun boylusun, böylece arkadaşlarının görüşünü engellemezsin. ” (s. 23) .

“ Deniz' in gözleri dişlerime takılıyor. Derhal elimle ağzımı örtüyorum. ” (s. 22)

“ ‘Ceylan Sarplar'dan amma da çok korkuyor. ’ diyorum. ” (s. 45).

Ceylan' ın ilk başlarda Belalı Dörtlü'yü hiç sevmemesi ama zamanla onlardaki olumlu değişimi görüp onlara iyilikle yaklaşması onun devingen bir karakter olduğunu göstermektedir.

“ Bugünse korkularıma bir yenisi eklendi: Belalı Dörtlü! Ne pis çocuklar bunlar böyle? Nasıl da güçlüler! Sarp Ege'yi nasıl yere fırlatıverdi! ” (s. 29) .

“ Biz böyle neşeyle koşarken potanın altında tek başına dikilip bizi seyreden Sarp’ ı fark ediyorum. Çok yalnız gözüküyor. Sol elimi öne arkaya sallayıp gel işareti yapıyorum. Sarp’ ın yüzü aydınlanıyor, yanımıza yaklaşıyor ve geriden de olsa bizimle koşmaya başlıyor. ” (s. 143) .

Yapıttaki yan kişiler, diğer karakterlerin yorumlarıyla, davranışlarıyla ve konuşmalarıyla geliştirilmiştir. Defne, sınıfa yeni gelen Ceylan’la arkadaşlarını tanıtırken onları şu şekilde tanıtmıştır:

“ Sonra tek tek tanıtıyor: ‘ Bu, Ege – Sınıfın akıllı çocuğu. Bu Hikmet-Sporcumuz. Çok iyi basket oynar. ’ Hikmet hayali bir topu potaya atar gibi yapıyor, sonra da sanki alkışlarla selam vermişçesine eğiliyor. ‘ Bu, Neşe- Sınıfın assolisti... Bu da Deniz- Meraklı Turşucu, internet canavarı. ” (s. 21) .

Belalı Dörtlü’ deki bütün baş kişiler ve yan kişiler iyilik ve yardımseverlik, insana ve yaşama ilişkin duyarlık oluşturma, sevgi, dostluk ve arkadaşlık ilişkileri bakımından çocuk okurun olumlu olarak özdeşim kurabileceği kişiliklerdir. Kahramanların yaşadığı değişimler kişilerde görülebilen değişimler olduğu için inandırıcı bir özelliğindedir.

4. 4. 6. Çevre

Olaylar İstanbul’ da geçmektedir. Olayların geçtiği toplumsal çevrede insanlar birbirleriyle yardımlaşmakta, zorluğa karşı dayanışma içindedirler. Sınıfa yeni gelen Ceylan da başka bir yerden gelmesine rağmen bu toplumsal çevrenin olumlu özelliklerinden etkilenmiş ve onlarla beraber olmuştur. Yapıtta sadece iyilik ve yardımlaşma örneği gösteren bir çevre yoktur. Aynı sınıfta zorba, çıkarıcı ve zor kullanmayı seven bir grup da vardır. Ege, Ceylan ve arkadaşları Belalı Dörtlü ile çatışma yaşamaktadırlar. Fakat bu çatışmaları çözmeye çalışırken çocuk okurda olumsuz bir fikir oluşturabilecek yöntem kullanmışlardır. Onları kandırıp hata yaptırarak sınıfta gülünç duruma düşürmek istemektedirler. Hatta başkahraman Ege şiddete başvurarak onlarla kavga bile etmiştir. Bu durum çocuk okurlarda yanlış örnek teşkil edebilecek bir durumdur oluşturmaktadır.

4. 4. 7. İleti

İncelenen metin yazınsal bir yapıttır. Yapıtta, sevgiye, dostluğa, arkadaşlık ilişkilerine, haksızlığa ve dayanışmaya karşı pek çok ileti yer almaktadır. Bu iletiler yazınsal bir kurguyla sezdirilerek verilmektedir. İletiler yaşama ve insana karşı duyarlık oluşturabilecek, çocuk okurun insanı ve yaşamı anlama düzeyine uygun, onun düşünmesine sağlayacak özelliktedir. Yapıtın temel iletisi haksızlığa karşı dayanışmanın önemidir. Temel iletinin dışında kitapta başka iletiler de verilmeye çalışılmıştır. Verilmeye çalışılan iletiler kitaptan alıntılanarak aşağıda örneklendirilmiştir.

Hayvan sevgisi iletisi kitapta şu kurguyla örneklendirilmiştir: “ Defne yanımdan geçiyor, camı açıyor ve cebini tersyüz ederek, kırıntıları pencerenin dışına, denizliğe silkeliyor. Elindeki son parça poğaçayı da koyuyor, biraz su dökerek ıslatıyor. ” (s. 33)

Haksızlık ve zorbalık yapanlara karşı birlikteliğin önemi iletisi kitapta şu şekilde örneklendirilmiştir:

“ Eyvah! Belalı Dörtlü Baran’ın canına okuyacak. Birden, Defne koşarak geliyor ve Baran’ ın arkasına geçiyor. Ege anında atılıyor ve Defne’ nin yanında yer alıyor. Dilara, Engin ve Tuğba’nın da koşarak geldiğini, onların yanında durduğunu görüyorum.” (s. 107) .

Arkadaşlık, dostluk ve yardımlaşmanın önemi iletisi şöyle örneklendirilmiştir:

“ ‘ Evet, ’ diyorum, ‘ Bugün şunu anladım ki, ancak yüreği zengin insanların arkadaşlıkları zorluklara dayanıyor. Dostluğun için, zor zamanlarımda yanımda olduğun için çok teşekkür ederim. ’ (s. 120) .

“ Neler neler yaşamışsın. Yalnız yaptığın plana bayıldım.! Hele de bütün sınıfın maça çıkmaya gönüllü olması... Müthiş! İşte, dayanışma diye ben buna derim. ” (s. 119)

Yapılan tüm kötülöklere karşı iyilikle cevap verilmelidir iletisi Ceylan’ın düşünceleri ile aktarılmıştır:

“ Onun bana çektirdikleri hala aklımda, ama ben şimdi onun güçsüzlüğünden, bana muhtaç olmasından yararlanıp intikam alıyor muyum? Az önce çok beğendiğim planım şimdi bana utanç veriyor. ” (s. 130) .

Yaptıklarından pişmanlık duyup iyiliğe ve güzelliğe yönelmeliyiz ve hatalarımızdan dolayı özür dilemeyi bilmeliyiz iletisi Sarp ile verilmiştir:

“ Sarp, ‘ Bu benden ’ diyor. ‘ Ali Amca’ya söylerim maaşımdan keser. Sana bir dürbün borcum var zaten. ’ Başını eğiyor, pişmanlık dolu bir sesle, ‘ Senin yapmış olduğun çok güzeldi.’ diyor. ‘ Kırdığım için özür dilerim. ’ ” (s. 133) .

Yazınsal ileteler kitabın seslendiği yaş grubunun anlam evrenine uygundur. Yazar kitapta kendi ideolojisini benimsetici bir yaklaşımdan uzak durmuştur.

4. 4. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler

Yapıt öğretici ve öğüt verici bir anlayışla değil, vir yazınsal kurgu içinde iletelerin sezdirilerek verilmesi anlayışına uygun olarak oluşturulmuştur. Okulda derslerde geçen olaylar örneklendirilerek çocuk okurun yaratıcı, girişimci ve araştırmacı bir kimlik oluşturması desteklenmiştir. Ege ve Defne’nin fen dersi için yapmış olduğu ödevler bu anlayışı yansıtmaktadır.

“ Geçen gün internette seyrettim; bir çocuk kağıt havlu rulolarından ve büyüteçlerden teleskop yapıyordu. Pek zor bir şeye benzemiyor. ” (s. 11) .

“ ‘ Dün Defne’yle bu teleskopu yaptık ve Süper Ay’ı bununla seyrettik. ’ diye başlıyor, sonra da ballandıra ballandıra anlatıyor gördüklerini. ” (24) .

Kitabın iki başkişisinden birinin erkek diğerrinin kız olması,cinsel rollerin çağdaş yaşamın gereklerine uygun olarak kurgulandığını, kadına ve erkeğe yüklenen anlam arasında herhangi bir ayrımın yapılmadığını göstermektedir. Yapıttaki yan karakterlerin sayısı da kız erkek eşitliği bakımından dengeli bir şekilde oluşturulmuştur.

Yapıtın baş kişisi Ege’nin teleskopunu kıran Belalı Dörtlü ile kavga etmesi bir şiddet örneğidir. Fakat kavganın sonrasında da Belalı Dörtlü’nün yaptıklarından vazgeçmemesi şiddetin bir çözüm yolu olmadığını göstermektedir. Türkçe öğretmeni Bahar’ ın Ege ve arkadaşları ile Belalı Dörtlü’ nün beraber ödev yapmalarını söylemesi

sonrasında aralarında gelişen diyaloglar sayesinde sorunlar çözülmeye başlamıştır. Bu durum, çocuk okura sorunların çözümünde kullanılabilecek yöntemi göstermesi bakımından önemlidir. Yapıtta denetimci ve baskıcı anlayış Sarp'ın ailesi ve çalıştığı yerin sahibi üzerinden eleştirilmektedir. Yazgıcı ve boş inançları telkin eden herhangi bir kurguya rastlanmamıştır.

4. 5. Gizli Formül Hangi Zarfta

4. 5. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri

4. 5. 1. 1. Boyut

Gizli Formül Hangi Zarfta adlı yapıt 12x18 cm. boyutundadır. Yapıt 9-14 yaş öğrencileri için kolay taşınabilecek kitaplık oluşturmak için uygun özelliktedir.

4. 5. 1. 2. Kağıt

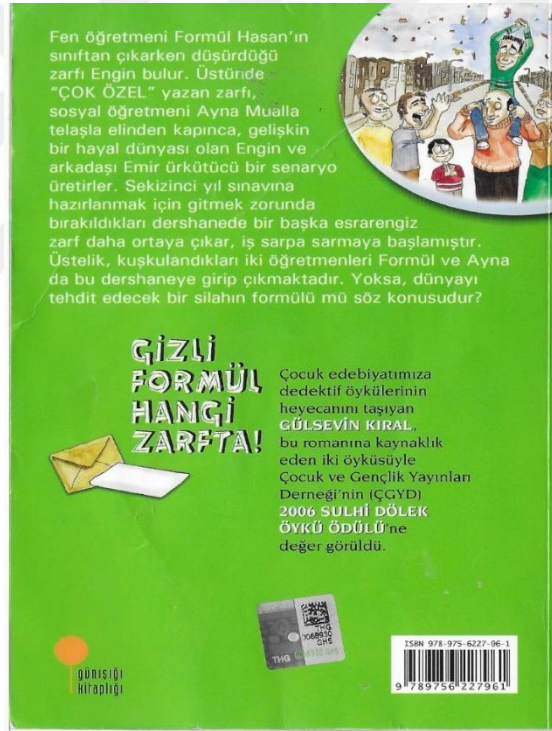
Kullanılan kağıt, çocuk okurun yazıları rahatça okuyabilmesine ve resimleri kolayca takip edebilmesine olanak sağlayacak mat ve dayanıklı özelliktedir.

4. 5. 1. 3. Kapak

Resim 18. (Gizli Formül Hangi Zarfta, Ön Kapak)

Yapıtın ön kapağında kitaptaki kahramanlar, konu ile ilgili resimler yer almaktadır. Sol alt köşenin biraz üstünde yapıtın ve yazarının adı yer almaktadır. Sol alt köşede yayınevinin adı bulunmaktadır. Kitap kapağının çocuk okurda kitaba karşı bir ilgi ve istek uyandırabilecek özelliklerde olması gerekir. Ön kapak resminde sınıf sırasında oturan bir öğrencinin hayal kurması çizilmiştir. Öğrencinin başında sinirli ve somurtkan bir öğretmen vardır. Çocuğun hayalinde yer alan resimlemelerde siyah giyinmiş iki kişi, bir zarf, siyah bir araba, bombaya benzer bir nesne ve masada oturan bir patron vardır. Resimlemede bir bütünlük görülmektedir. Kapak tasarımı ve resimlemeler çocuk okurda estetik oluşturabilecek özelliklere yakındır. Kapak tasarımı çocuk okuru kitaba ilgi duyurabilecek niteliklere uygundur.

Resim 19. (Gizli Formül Hangi Zarfta, Arka Kapak)

Arka kapakta da kitabın adı, resimlemeler ve yazar ile kitap hakkında açıklamalar yer almaktadır. Çocuk okurda merak uyandırabilmek için bir tanıtım yazısı vardır. Yazar Gülsevin Kırıl'ın çocuk edebiyatında aldığı ödülde de bahsedilerek okurda merak ve ilgi uyandırılmak istenmiştir.

4. 5. 1. 4. Sayfa Düzeni

Yapıtta yer alan yazı, rakam, resim gibi öğelerle sayfa düzeni oluşturulmaktadır. Sütunların genişliği ve sütunlar arası boşluklar tüm sayfalarda standart ölçülerdir. Çok çeşitli yazı karakterleri kullanılmamıştır. Sadece bölümlerin başlıklarında farklı yazı karakterleri kullanılmıştır. Bu özellikleri ile yapıtın okunabilirliği arttırılmıştır.

4. 5. 1. 5. Harfler

Yapıtta kullanılan harfler tek tip karakter ile oluşturulmuş, 9-14 yaş arası çocuk okurların okuyabileceği büyüklüktedir. Satırların uzunluğu ve harfler arasındaki boşluklar yapıtın tamamında benzerlik göstermektedir.

4. 5. 1. 6. Resimler

Resim 20. (Gizli Formül Hangi Zarfta)

Kitapta resimlemeler her bölümün başında bir başlık altında, siyah beyaz bir şekilde çizilmiştir. Şekil 20’de görüldüğü gibi resimlemeler ile o bölümle ilgili bir önbilgilendirme yapılmıştır. Fakat resimlerin çiziminde kolaycılığa kaçılmış izlenimi vardır. Karikatür tarzı bir çizimin olması çocuk okurun ilgisin çekebilecek niteliklerden uzaktır. Ön kapak resminin ve kitap içindeki resimlemelerin kim tarafından yapıldığı da yazılmamıştır.

4. 5. 2. Konu-Kurgu

Olaylar Engin isimli bir yedinci sınıf öğrencisinin etrafında gelişir. Yapıtta, Engin ve arkadaşı Emir'in, Fen öğretmeni Formül Hasan'ın düşürdüğü zarftan hareketle kurguladıkları olaylar konu edinilmiştir. Şüphe ve kurgu ile başlayan olayların sonunda bir hırsızlığın ortaya çıkması ile sonlanır.

Engin, Emir ile tenefüste tebeşirden gol atmaca oynamak ister. Fen dersi öğretmeni Formül Hasan sınıftan çıkarken dosyasından bir zarf düşürür ve bunun farkına varmaz. Zarfın üzerinde ' ÇOK ÖZEL ' yazması Engin ve Emir'in dikkatini çeker. Açıp okumak isterler ama korktuklarından bunu yapamazlar ve zarfı öğretmene geri götürmeyi kararlaşırlar. Fakat sınıftaki durumu gören Ayna Mualla adlı öğretmen Engin' in elinden zarfı alır ve kendisinin zarfı vereceğini söyler. Bu durumdan ve zarfın üstünde yazan yazıdan şüphelenen iki arkadaş kafalarında bir senaryo yazarlar: Zarfın içinde çok özel bir formül olduğunu, o formülün gizli bir örgüte Formül Hasan ve Ayna Mualla tarafından ulaştırılacağını ve formül ile yapılan silahın dünyanın sonu olacağını düşünürler. Hemen dünyayı kurtarmak için harekete geçmeye karar verip öğretmenlerini takibe başlarlar.

Engin evde annesi ve babasının aldığı bir kararla dershaneye gönderilecektir. Çünkü Engin, yıl sonunda sınava girecektir ve okul dersleri iyi değildir. Bu durum Engin' in hiç hoşuna gitmez. Bu daha az oyun ve daha çok ders anlamına gelmektedir. Engin' in ailesi bu duruma Emir' in ailesi ile birlikte karar vermişlerdir. Dershaneye başladıkları ilk gün birçok sürprizle karşılaşır. Okuldan arkadaşları Elif, Formül Hasan ve Ayna Mualla' yı da orada görürler. Formül Hasan' ın dershane müdürüyle konuşurken ona sarı bir zarf vermesi şüphelenmelerini daha da arttırır. Artık dershane müdürünün de örgüt üyesi olduğunu düşünürler ve artık onu da takip etmeye karar verirler. İlk hedef müdür odasında duran zarftır.

Artık kendilerini dünyayı kurtarmaya adanmış iki kahraman olarak görmekte ve çeşit çeşit kahramanlık hayalleri kurmaktadır. Ayna Mualla ve Formül Hasan' ın okulda bahçede buluşup konuşmaları Engin ve Emir' in dikkatinden kaçmaz. Onları gizli gizli dinlemeye çalışırlar. Ama bunda pek başarılı olamazlar. Takip eden günlerden bir gün, dershaneye meymenetsiz iki adam gelir ve direkt müdür odasına giderler. Daha

önce dershanede hiç görmediği bu adamlardan şüphelenen Engin onları takip eder. Dershane müdürüne bir zarf verdiklerini görür. Adamları dışarıda da takip eden Engin onların bir bankaya girdiklerini görür. Onlarla beraber içeri girer. Adamların yüklü bir miktardaki çeki bozduurmaya çalıştıklarını duyar. Adamlar daha sonra para için birbirleriyle kavgaya tutuşunca onlardan iyice şüphelenir. Olanları arkadaşı Emir' e de anlatınca dünyayı yok edecek silah işine ve gizli örgüte iyice inanmaya başlarlar.

Bir yolunu bulup dershane müdürünün odasındaki zarfı ele geçiren Engin ve Emir zarfı açtıklarında zarfın içinde 2008 yılında yapılacak OKS sınavının sorularını bulurlar. Soruların çalındığını anlayan arkadaşlar korkuyla ne yapacaklarını düşünürlerken soruları bugünlük eve götürmeyi kararlaştırırlar. Akşam annesi ile babası Engin' in neden dershaneden kaçtığını öğrenmeye çalışırken Engin olayları bir bir anlatır ve buldukları soruları babasına gösterir. Ailesi durumu hemen polise haber verir. Polisin yaptığı araştırmalar sonucu soruları dershane müdürüne Engin'in görüp takip ettiği o iki meymenetsiz kişinin getirdiği anlaşılır. Dershane müdürü ve iki hırsız yakalanır. Engin ve Ege, Formül Hasan ve Ayna Mualla'nın bu işin neresinde olduğunu bir türlü çözemezler. Fakat gerçek, Formül Hasan'ın sınıfta tekrar bir zarf düşürmesi sonucu ortaya çıkar. Meğer Formül Hasan'ın zarfı, Ayna Mualla için yazdığı aşk mektubuymuş

Ele alınan konu çocuk gereksinimlerini ve ilgisini karşılayabilecek niteliktedir. Özellikle maceraya ve heyecana dayalı bir nesil olan şimdiki çocukların ilgiyle takip edebilecekleri bir kurgudur. Konu çocuğun düş kurmasına, düşünmesine, heyecanlanmasına ve hoşça vakit geçirmesine imkan sağlayabilecek özelliktedir. Kurguda anlamsal ve mantıksal herhangi yanlışlıklar görülmemektedir.

Konunun yapılandırılmasında çeşitli çatışmalardan faydalanılmıştır. Çatışmalar ile okurun ilgisi diri tutulmaya çalışılmıştır. Engin' in kendi ile çatışması kitapta şu şekilde örneklendirilmiştir:

“ Çok gücüme gitti. Ben başkasının eşyasını karıştıracak çocuk muyum? Öğretmenim nasıl böyle düşünebilirdi? Gerçi birkaç gün önce, kalem ararken ablamın çekmecesinde bir mektup bulmuş ve açıp okumuştum. Ama o sayılmaz. ” (s. 12) .

Kişi- kişi çatışması Engin'in öğretmenleri ile ilgili düşünceleri üzerinden örneklendirilmiştir.

“ Öğretmenlerimiz neden yabancı ülkeler için çalışıyorlardı? Merakım giderek öfkeye dönüşüyordu, yumruklarımı sıktım. Nerede kalmıştı Ayna Mualla'nın yurtseverliği? Kurtuluş Savaşı'nı anlatırken gözleri dolan, bize bu vatanın büyük fedakarlıklar sonucu kazanıldığını, her karışına sahip çıkmamız gerektiğini söyleyen o değil miydi? ” (s. 24-25) .

Çatışmalar ilköğretim ikinci kademe çocuklarının anlama ve anlamlandırma düzeylerine uygun şekilde oluşturulmuştur. Çocukta okuma isteği uyandırabilecek özelliktedir. Çatışmalarda merak ögesi dengeli bir şekilde kurgulanmıştır. Heyecanın kimi yerde artması kimi yerde azalması kitabın okunabilirliğini artırıcı bir özelliktir. Kitapta aşırı duygusallığa düşülmemiştir. Rastlantısallık olaylarda göze çarpmaktadır ama bunlar kurguyu bozacak bir öneme sahip değildir.

4. 5. 3. İzlek

Yapıtın teması açgözlülüğün ve haksızlığın insanlara zararlıdır. Dershane müdürü daha fazla para ve şöhret kazanmak için sınav sorularını çaldırması, ama bu ona pahalıya patlamış ve hapisaneyeye düşmüştür. Haksız yere elde edilecek kazanç ve günlük başarının insanlara faydasının olmayacağı Engin vasıtası ile anlatılmaya çalışılmıştır.

Yapıtta konu ile izlek arasında bir uyum görülmüştür. Konu ile izlek birbirlerinde bağımsız öğeler olarak değil, birbirlerini tamamlayan kavramlar şeklinde oluşturulmuştur. Okurda uyandırılmak istenen etkiler çocuk okurun anlama düzeyine uygundur. Uyandırılmak istenen etkiler çocuğu yaşama, insana ve doğaya ilişki duyarlık kazandırabilecek niteliktedir.

4. 5. 4. Dil ve Anlatım

Yazar yapıtta çocukların kolayca açıklayabileceği açık, anlaşılır sade bir dil kullanmıştır. Anlatım birinci kişi ağzından yapılmıştır. Anlatım kısa, duru ve içten

cümlelerle oluşturulmuştur. Olayların sunumunda öyküleyici anlatım, kişi ve mekan tasvirlerinde betimleyici anlatım kullanılmıştır.

“ Sonunda bankaya girmekten başka çarem olmadığına karar verdim. Sağda, bankanın değişik hizmetlerini anlatan kitapçıkların durduğu raflara yöneldim. İlk hesabım kitapçıklarından bir tane aldım, incelemiş gibi yaptım. ” (s. 67) . Kitaptan alıntı yapılan bu bölümde öyküleyici anlatım örneklendirilmiştir.

“ Müdür, yuvarlak cam binanın tepesindeki sarışın, yakışıklı genç adama hiç benzemiyordu. Tam tersine; şişman, kısa boylu ve esmerdi. Kalın kaşları gözlerinin üstüne konuvermiş iki tencere kulpuna, saçları da fırçaya benziyordu. ” (s. 37) . Kitaptan alıntılanan bu bölümde de betimleyici anlatım örneklendirilmiştir.

Yapıtta Türkçenin yazım ve noktalama kurallarına özenle uyulmuştur. Anlatımda Türkçe sözcükler egemendir. Eskimiş sözcükler kullanılmamıştır. İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin anlamdırabileceği deyimlerle mecazlı söyleyiş sağlanmış, çocukların değişik anlamlara gelebilecek sözcüklerden haberdar olması amaçlanmıştır. Yapıtta kullanılan deyimler şunlardır:

“ Hem derste bu kadar kafa ütölesin. ” (s. 11) .

“ Çok gücüme gitti. ” (s. 11) .

“ Emir’ in atacağı tebeşiri yakalamaya hazırlanıyorum ki, gerçek kafama dank etti. ” (s. 12) .

“ Emir omuz silkti. ‘ Boş ver ya, bize ne? ’ ” (s. 12) .

“ İş arapsaçına dönmüştü. Kabak benim başıma patlayacaktı mutlaka. ” (s. 13) .

“ Başımдан aşağı kaynar sular döküldü. ” (s. 29) .

“ Yüreğim ağzıma geldi. ” (s. 34) .

“ ‘ Neyse’ dedim, ‘ bir daha ağzından çıkanı kulağın duysun.’ ” (s. 40) .

“ Bundan böyle gözümüzü dört açmalıydık. ” (s. 43) .

“ Aklıma gelenlerse ödümü patlatıyordu. ” (s. 44) .

“ Neredeyse küçük dilimizi yutacaktık. ” (s.46) .

“ Baran’ ı sanki ilk defa görüyormuş gibi tepeden tırnağa süzdü. ” (s. 49) .

“ Düşündümi pek gözüm kesmedi. ” (s.57) .

“ Selami Abi’nin yüreği soğumamıştı mutlaka. ” (s. 58) .

“ O gün Emir’le birlikte dershanenin kapısından girerken burnumuzdan soluyorduk. ” (s. 61) .

“ Onu bu meymenetsiz adamların karşısında düşündüm, içim titredi. ” (s. 73) .

“ Sözümün sonuna geldiğimde, kan ter içinde kalmıştım. ” (s. 87) .

Farklı cümle yapıları içinde kullanılan ikilemelerle anlatım güçlendirilmiştir. Yapıtta kullanılan ikilemeler şunlardır:

“ boy boy” (s. 9) , “ allak bullak” (s. 10) , “ abuk sabuk” (s. 14) , “ özene bezene” (s. 16) , “ ters ters” (s. 17) , “ sinirli sinirli” (s. 18) , “ açık açık” (s. 18) , “ uzun uzun” (s. 20) , “ iri iri” (s. 23) , “ içli içli” (s. 25) , “ zar zor” (s. 27) , “ kayıtsız şartsız” (s. 27) , “ dalgın dalgın” (s. 28) , “ homurdana homurdana” (s. 34) , “ küt küt” (s. 38) , “ kırık dökük” (s. 39) , “ kıkır kıkır” (s. 40) , “ tepine tepine” (s. 42) , “ şapşal şapşal” (s. 49) , “ süklüm püklüm” (s. 49) , “ hınzır hınzır” (s. 54) , “ ağır ağır” (s. 57) , “ derin derin” (s. 62) , “ boncuk boncuk” (s. 65) , “ nefes nefese” (s. 71) , “ şaşkın şaşkın” (s. 76) , “ küçük küçük” (s. 98) , “ bol bol” (s. 106) , “ kolay kolay” (107) , “ sıkı sıkı” (s. 108) , “ muzip muzip” (s. 111) , “ ışıl ışıl” (s. 111) , “ poz poz” (s. 112) .

Çocuk okurun hayal gücünü geliştirecek benzetmelerden faydalanılmıştır:

“ Dosyayı almış çıkıyordum ki, Formül Hasan yıldırım gibi daldı içeri. ” (s. 11)

“ Kalın kaşları gözlerinin üstüne konuvermiş iki tencere kulpuna, saçları da fırçaya benziyordu. ” (s. 37) .

Tekdüzeliğe düşmemek ve anlatımı daha etkileyici kılabilmek için eksilteli ve devrik cümleler kullanılmıştır:

“ İyi de dosyayı karıştırdığıma kesin kesince inanacaktı o zaman. ” (s. 12) .

“ Kabak benim başıma patlayacaktı mutlaka. ” (s. 13) .

“ Sene başında dershaneye gitmen gerekmez diye düşünmüştük ama... ” (s. 29) .

“ Gidecektim gidecektim de...” (s. 72) .

Anlatımı kuvvetlendirmek için pekiştirmeler kullanılmıştır:

“ simsiyah” (s. 21) , “ upuzun” (s. 21) , “ sımsıkı” (s. 21) , “ kıpkırmızı” (s. 40) , “ dapdaracak” (s. 78) .

Yapıtta Türkçenin egemen kılınması; kısa, açık ve duru cümleler kullanılması; benzetmelerden, ikilemelerden ve deyimlerden faydalanılması çocuk okurun dil gelişimine olumlu katkılar yapacak özelliklerdir ve çocuğun kavramsal gelişimini desteklemektedir.

4. 5. 5. Kahramanlar

Gizli Formül Hangi Zarfta adlı yapıtın başkişisi Engin'dir. Başkişi Engin, konuşmaları, davranışları ve fiziksel özellikleriyle ve diğer karakterlerin yorumlarıyla geliştirilmiş, devingen bir karakterdir. Engin, şüpheli ve cesur bir karakterdir. Arkadaşı Emir ile birlikte kurdukları düşler ile kendilerini yeni yeni maceraların içinde bulurlar. Bir zarftan yola çıkarak dünyayı kurtarmak gibi bir hayal dünyasına kapılırlar.

Engin haksızlıkla kazanılan başarıyı kabul etmeyen ve buna tenezzül etmeyen bir karakterdir. Ablasının kendisi ile ilgili yaptığı bir yorumda kendini şu şekilde tanıtmıştır:

“ Ben soruları çalacak, çalınmış sorularla sınava girecek çocuk muyum? O ablak suratlı oğlanla beni nasıl bir tutar? ” (s. 86) .

Olayların başında ailesinin ve büyüklerinin kendini önemsememesi düşüncelerine değer vermemeleri yüzünden onlarla sürekli tartışmaktadır. Fakat soruların bulunmasındaki büyük katkısı sayesinde insanların kendine yaklaşımı değişmiş, bu durum Engin' de değişimler oluşturmuştur. Bu durum Engin' in devingen bir karakter olmasını örneklendirmektedir.

Yapıtta yan kişiler Emir, Elif, Ayna Mualla, Formül Hasan, Dershane Müdürü, Engin' in babası ve sınıf arkadaşları daha çok Engin' in yorumlarıyla, fiziksel özellikleriyle ve davranışlarıyla geliştirilmiştir. Emir, Engin' in yorumları ile şu şekilde anlatılmaktadır.

“ Emir'in de devreleri karışmış olmalıydı, çünkü durmadan kaşınıyordu. Ortada neler döndüğünü anladığını sanmam, ama ne yapmamız gerektiğini kavramıştı. Hep derim zaten, zeki çocuktur şu Emir. ” (s.37) .

Başkişi Engin, haksızlık yapanlara karşı giriştiği mücadele ve maceracı kişiliği ile çocuk okurda olumlu izlenim uyandırabilecek ve çocuk okurun özdeşim kurmak isteyebileceği özelliklerdedir.

4. 5. 6. Çevre

Olaylar İstanbul'da geçmektedir. Engin'in yaşadığı çevrede büyükler küçüklerin fikirlerini çok önemsememektedirler. Her şeye genelde aileler karar vermekte, çocukların fikirleri alınmamaktadır. Engin' in ailesi onu dönem ortasında dershaneye göndemek istemektedir fakat bu konu ile ilgili Engin'in fikri alınmamıştır. Engin büyüklerin kendilerini dinlememelerini dert edinmekte bu durumu değiştirmek için çeşitli maceralara atılmaktadır. Engin' in çevresi ile ilgili düşünceleri şöyledir:

“ Çıkarken yalnızca babamla tokalaştı. İçim sıkıldı. Galiba, o da bana inanmamıştı. Formülün büyük bir silaha dönüşmesini önleyememişim ama, sanırım artık, büyüklerin bana inanmasını, dünyayı tehdit eden silahtan daha fazla önemsiyordum. ” (s. 94) .

Engin çevresiyle yaşadığı değer verilmeme ve önemsenmeme ile ilgili çatışmaları çözümlerken kendini ispat etme anlayışı içerisinde. Çalınan soruları bulması ve hırsızları yakalatması ile bu sorunun çözümünde başarılı olmuş, artık ailesi Engin ile gurur duymaya ve ona güvenmeye başlamıştır.

4. 5. 7. İleti

İncelenen metin yazınsal bir yapıt özelliği taşımaktadır. Yapıtta dostluğa, arkadaşlık ilişkilerine, haksızlığa karşı durma gibi birçok ileti yer almaktadır.

Paylaşılacak istenilen iletiler yazınsal bir kurgu içinde sunulmuş, çocuğun duymasına, düşünmesine ve düş kurmasına imkan sağlayabilecek niteliktedir. Çocuk okurun anlama düzeyine, insanları ve hayatı anlamlandırma duyarlılığında olan iletiler, okura sezdirilerek sunulmuştur. Yapıtın temel iletisi emek harcamadan haksızlıkla kazanılan başarının yanlışlığıdır. Dershane müdürü sınav sorularını çaldırarak haksız bir kazanç ve başarı elde etmek istemektedir. Engin ise bu durumu tesadüf eseri öğrenir ve bulduğu sorulara tenezzül etmeden soruları polislere teslim eder. Yapıtta yer alan iletiler şunlardır:

Başkalarının eşyaları izinsiz bir şekilde kullanılmamalıdır, iletisi kitapta şöyle yer almaktadır:

“ Acaba içini karıştırdığımı mı düşünmüştü? Çok gücüme gitti. Ben başkasının eşyasını karıştıracak çocuk muyum? Öğretmenim nasıl böyle düşünebilirdi? ” (s. 11) .

Para uğruna vatanımıza kötülük yapmamalıyız, iletisi yer almaktadır:

“ Ne kadar çok para verilerse versinler, insan vatanını satar mıydı? ”

Ne kadar çocuk olunursa olunsun, aileler mutlaka çocuklar ile ilgili konularda onların da fikrini almalı, iletisi şöyle örneklendirilmiştir:

“ Nerede kalmıştı vatandaşlık dersinde öğrendiğimiz çocuk hakları? Bu konuda benim de fikrimi sormaları gerekmez miydi? ” (s.29) .

Açgözlülük ve hırs insana daima zarar verir, iletisi şöyle yer almaktadır:

“ Birden müdüre acıdım. Birkaç dakika öncesine kadar saygın bir işi olan, rahat bir adamdı. Oysa artık hapis hanede yatacak, bir daha kolay kolay iş bulamayacak birine dönüşmüştü. Hırs insana neler yaptırıyordu. Öylesine açgözlü olmasaydı, çalışarak kazandığı paraya razı olsaydı... ” (s.107) .

4. 5. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler

Yapıtta öğretici ve öğüt verici bir yaklaşımdan uzak durulmuştur. Aktarılmak istenen iletiler olaylar ve kahramanlar aracılığıyla sezinletilmeye çalışılmıştır. Çocuk okurun çıkarım yapması amaçlanmaktadır. Yapıtın kahramanı Engin ile çocuk okurun

yaratıcı, girişimci ve araştırmacı bir kişilik oluşturması desteklenmektedir. Yapıtta verilen örnekler ile çocuk okurda bilime, uzaya karşı bir merak oluşturulmak istenmiştir:

“ Sanki okuldan kaçmamışlar da, gizlice NASA’ya girip, uzaya gidecek roketle saklanmışlar, sonra da Ay’a ayak basmışlar, ya da Mars’tan örnek toplamışlar. ” (s. 50).

Cinsel roller kurgulanırken çağdaş yaşamın gereklerine uygun olarak kurgulanmaya çalışılmıştır. Fakat yazarın diğer kitaplarına göre bu kitabında kadın kahramanlar biraz daha geri plandadırlar. Engin’ in hoşlandığı kız Elif, Engin’in annesi, ablası olaylarda çok az yer almaktadır. Oluşturulan kadın kahramanlar içerisinde toplumda kendine yer edinmiş kişiler vardır. Kitapta bahsedilen öğretmenlerden iki tanesi kadındır.

Engin ailesinin ve büyüklerinin kendisini dinlememelerinden ötürü üzgün ve sinirlidir. Çalınan soruları kendi başına hareket ederek değil de ailesi ile konuşarak polise vermeyi kararlaştırmıştır. Bu konuşmalardan sonra ailesi artık onu dinlemeye başlamıştır. Bu durum çocuk okura, sorunların çözümü için iletişimin gerekliliğini göstermektedir. Yapıtta şiddet ögesi olarak Engin ve Emir’in kurdukları hayallerde dünyayı yok edecek silahtan bahsedilmektedir. Ama bu durum silahı özendirici bir şekilde verilmemiştir.

Yapıtta siyasal ve dinsel telkinden uzak durulmuştur. Yazgıcı ve boş inançları telkin edecek olay ve konuşmalar yoktur. Denetimci ve baskıcı anlayışı onaylayan yaklaşımdan uzak durulması gerekliliği özellikle Engin’in ailesi üzerinden çocuk okura aktarılmaya çalışılmıştır.

4. 6. Berber Pire Tellal Deve

4. 6. 1. Tasarım ve Resim Özellikleri

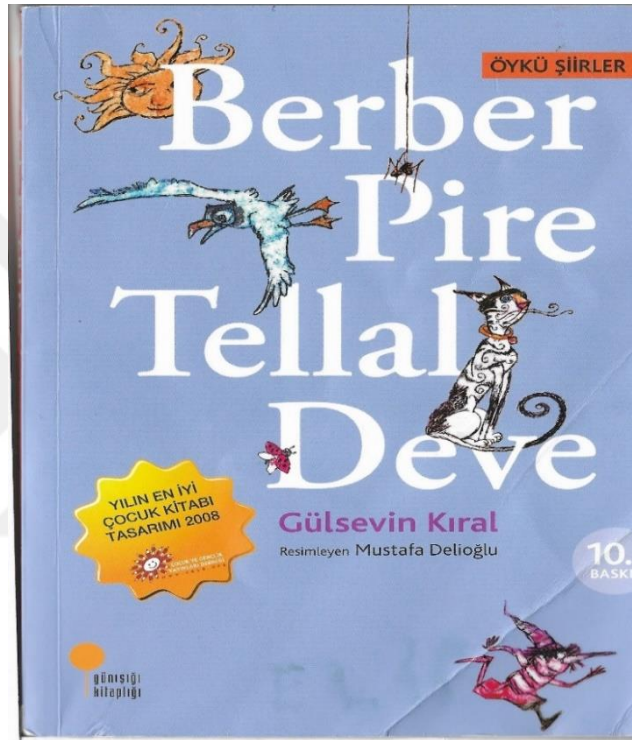
4. 6. 1. 1. Boyut

Berber Pire Tellal Deve adlı yapıt 13x20 cm. boyutlarındadır. Çocuk okurların rahat taşıyabileceği ve kitaplık oluşturabileceği özelliklerdedir.

4. 6. 1. 2. Kağıt

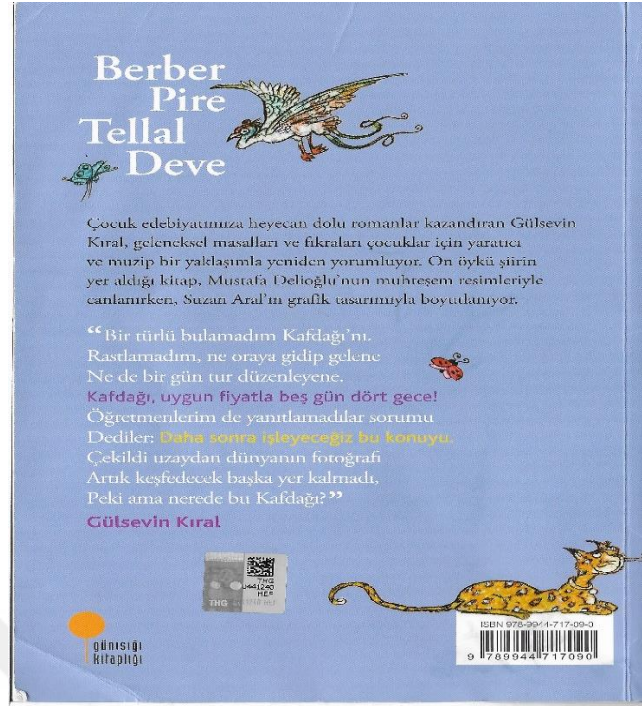
Bu kitap kağıdında, diğer kitapların aksine beyaz kuşe kağıt tercih edilmiştir. Resimlerin çok kullanılması yayınevini bu duruma sevk etmiş olabilir. Sayfalar dayanıklıdır fakat beyaz kuşe kağıt göz alıcı olduğu için çocuk okurun gözünü yorabilecek bir özelliğindedir.

4. 6. 1. 3. Kapak

Resim 21. (Berber Pire Tellal Deve, Ön Kapak)

Yapıtın ön kapağında mavi fon üzerinde çizimler ve yazılar vardır. Kitabın adı büyük beyaz puntolarla kapağın büyük bir kısmını kaplamıştır. Hemen altında yazarın ve resimleyeninin adı bulunmaktadır. Kitabın ortasında yıldız içerisinde kitap tasarımının aldığı ödül konulmuş ve dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Ayrıca çocuk okurların ilgisini çekebilecek güneş, kuş, kelebek ve kedi gibi hayvanların resimleri kullanılmıştır. Kapak karton kağıttandır ama incedir. Bu sebeple çabuk aşınabilecek bir kalitededir.

Resim 22. (Berber Pire Tellal Deve, Arka Kapak)

Arka kapakta da mavi ton kullanılması yapıtta estetik bir uyum oluşturmuştur. Arka kapakta kitapla ilgili tanıtıcı yazı ve kitaptan alıntılanan bir bölüm vardır. Tanıtıcı yazının sonunda Kafka'da' nın nerde olduğu sorularak çocuk okurda bir meral oluşturmak istenmiştir. Kitabın ismi bu ön kapaktakine göre daha küçük puntolarla yazılmıştır. Ön taraftaki gibi çocuk okura hitap eden hayvan resimleri vardır. Resimlerin kullanılması ile de çocuk okurda kitaba karşı bir ilgi yaratılmak istenmektedir.

4. 6. 1. 4. Sayfa Düzeni

Yapıt öykü şiir tarzında yazılmış ve yazarın diğer kitaplarından farklı olarak her sayfada resimlemeler yapılmıştır. Yazılar belirli vir düzen içerisinde değildir. Bir sayfada beş satırlık yazı, başka bir sayfada on beş satırlık yazılar vardır. Ve bu yazılar bazı sayfalarda kitabın ortasında, bazı sayfalarda üst tarafta, bazı sayfalarda da alt tarafta bulunmaktadır. Kitabın sayfa numaraları birçok sayfada yazmamaktadır. Bu özellikleri ile çocuk okurda bir karışıklık oluşturabilecek sayfa düzeni vardır. Satırlar arası boşluklar tüm sayfalarda standarttır. Fakat yazıların bazı bölümleri renkli bazı bölümleri renksizdir.

4. 6. 1. 5. Harfler

Yapıtta harfler tek yazı tipi kullanılarak oluşturulmuştur. 9-14 yaş arası çocukların harfleri okuyabileceği büyüklükte puntolarla yazılmıştır. Yapıt öykü şiir tarzında yazıldığı için satır uzunlukları farklılık göstermektedir.

4. 6. 1. 6. Resimler

Resim 23. (Berber Pire Tellal Deve)

Resim 24. (Berber Pire Tellal Deve)

Yapıtta resimlemeler Mustafa Delioğlu tarafından oluşturulmuştur. Yazarın bu kitabında diğer kitaplarından farklı bir resimleme özellikleri ile karşılaşılmaktadır. Diğer kitaplarda çok az, renksiz resimler kullanılırken bu kitabında daha çok, renkli ve estetik olarak daha iyi resimler kullanılmıştır. Resim 23'de görüldüğü gibi, bazı resimlemeler iki sayfayı da kapasayacak şekilde ve yazısız

oluşturulmuştur. Bazı resimler ise (Resim 24) , yazı ile birlikte tek sayfada kullanılmıştır.

4. 6. 2. Konu-Kurgu

Yapıt, yazarın diğer yapıtlarına göre farklı bir şekilde kurgulanmıştır. Türk halk edebiyatı içerisinde yer alan masallar yazarın kendine has üslubu ile yeniden oluşturulmuş. Masalların başlarında yer alan tekerlemelerden hareketle bir öykü şiir oluşturulmuştur. Onun için her bölüm konu ve kurgusu ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

“ Evvel Zaman İçinde” adlı bölümün konusu, bir çocuğun sabah vakti yapmak zorunda olduğu işlerdir. Sabahleyin kalkan bir çocuk annesinin yönlendirmesi ile önce elini yüzünü yıkamaya gider. Sonra da kahvaltıya oturur. Ama annesinin yönlendirmesinden hoşlanmayan çocuğun tek isteği oyun oynamaktır.

“ Kalbur Saman İçinde” adlı bölümde Narettin Hoca’ nın karısının kalburu yanlış anlamlandırması konu edinilmiştir. Herkesin bildiği ye kürküm ye hikayesi farklı bir tarzla sunulmuştur. Köyün ağası Nasrettin Hoca’yı ve köyün ileri gelenlerini yemeğe çağırır. Tellalın kalburüstü insanlar yemeğe davetlidir ilanını duyan Hoca’ nın karısı telaşlanır. Nasrettin Hoca’nın davette bir kalburun üstünde duracağını zanneder ve evdeki kalburu saklar. Hoca buğday elemek için kalburu arar ama bulamaz ve davete gitmek için hazırlanır. Davete giden Nasrettin Hoca içeriye alınmaz. Evine dönüp kürkünü almaya karar verince hanımının kalbur ile buğdayelediğini görür. Duruma anlayan Hoca işin gerçeğini hanımına anlatır ve ikisi beraber gülmeye başlarlar.

“ Bizim Deve Tellal Deve” bir devenin padişahın tellalı seçilmesi konu edinilmiştir. Padişah ilk önce tellal olarak bir saksaganı seçer. Fakat saksagan kibirlenir ve işini doğru dürüst yapmaz. Halk tarafından kovalanarak köyden uzaklaşmak zorunda kalır. İkinci olarak seçilen kahraman tilkidir. Tilki padişah adına halktan vergi gibi tavuk toplamaya başlamış. Yedikçe her gün biraz daha şişmiş. Olanları duyan padişah derhal onu görevden almış. Tellal olma sırası deveye gelmiş. Padişah deveye bir soru sormuş ve aldığı cevaptan etkilenerek deveyi kendine tellal yapmış.

“ Bizim Pire Berber Pire” adlı bölümde bir pirenin köyde berber olması konu olarak seçilmiştir. Tellal devenin ahaliye, şehzadenin uzaklara gideceğini ve giderken

de bu köyde konaklayacağını ilan etmesi ile ahaliyi bir telaş sarar. Herkes köyünü, evini, bağını tımar etmeye başlar. Saçını sakalını kestirmek isteyen çoğu kişi berber pireye gider. Pire tüm köylüyü çok kısa zamanda tıraş etmiş. Çünkü oyun oynamak için acelesi vardır. Şehzade için türlü türlü yemekler yapılmıştır. Köye gelip insanların tıraşlarındaki düzensizliği gören şehzade o köyde kalmaktan ve yiyip içmekten vazgeçer.

“ Anam Düştü Eşikten Babam Düştü Beşikten” bölümünde küçük bir kızın beşik merakı konu olarak seçilmiştir. Küçük kız sokakta gezen satıcıdan bir beşik alır. Beşiği evde gören annesi çok heyecanlanır. Beşiğe doğru koşarken eteği takılıp düşer. Annesinin arkasından koşan babası da kapının eşiğine takılıp düşmüştür. Annesinin heyecanlanmasının sebebi o beşiğin kendisinin olmasından ve çocukluğuna duyulan özlemdir.

“ Az Gittim Uz Gittim Bölümünde” masalarda mekan olarak seçilen Kaf Dağı’ nda bulunan bir ilacı babasına getirmeye çalışan şehzadenin başından geçenler anlatılmıştır. Padişah hastalanmıştır ve hastalığının tek çaresi Kaf Dağı’ nda bulunan bir başaktır. Şehzade başağı almak için yola koyulmuştur. Dağlar denizleri aştıktan sonra bir arpa boyu yol gittiğini fark etmiş. Yolda karşısına yaralı bir keklük çıkmış ve şehzade keklüğe yardım etmiş. Kekliği yuvası olan Kaf Dağı’na kadar götürmüştür. Orada babasını iyileştirecek başağı da alıp keklüğün de yardımıyla ülkesine geri dönmüş. Padişaha iyileşmiş ve herkes bu duruma çok sevinmiş.

“ Kafdağı” adlı bölümde sınıftaki Aslı’ ya aşık olan bir çocuğun hikayesi anlatılır. Çocuk Kafadağı’na gidip Zümrüdüanka kuşunu bulmak ve onu Aslı’ya hediye etmek istemektedir. Aslı buna gerek olmadığını, o kadar uzağı gitmeyip kendilerine kurabiye yemeye beklediğini söyler.

“ Masal Masal Maliki” yıldızlara bakarken uyuya kaldıktan sonra gördüğü rüya anlatılmıştır. Küçük kızın bir türlü uykusu gelmez. Gökteki yıldızlara bakıp hayaller kurarken odada bir ses işitir. Bir de bakar ki odada günden güzel, güneşten parlak bir peri kızı görür. Peri kızı başından geçenleri küçük kıza anlatır. Bir yakışıklıya aşık olduğunu, fakat üç başlı korkunç bir dev sevdiğini elinden almak istemiş. Kız da kendini feda ederek savgilisini kurtarmış. Devle evlenecekmiş ki bir yolunu bulup

kaçmış ve küçük kızın odasına gelmiş. Küçük kız periyi devden saklamaya karar vermiş. O sırada dev gelmiş. Baba diye uyanan küçük kız gördüğünün bir rüya olduğunu anlamış.

“ Onlar Ermiş Muradına Biz Çıkalım Kerevetine” bölümünde Keloğlan’ın Bey kızını almak için yaşadığı maceralar anlatılır. Keloğlan bey kızına aşık olmuştur. Annesinden kızı istemesini ister fakat annesi kendi gibi fakirlere beyin kız vermeyeceğini söyleyerek onu bu aşktan vazgeçirmeye çalışır. Keloğlan ısrar edinde annesi ona bir yüzük verir ve bu yüzükle git bey kızını iste der. Yola koyulan Keloğlan yüzüğün yanında olmadığını fark eder. Yüzüğü ararken Kırk Haramiler’i altın dolu mağaraya girerken görür. Yüzüğü bulamadan beyin yanına giden Keloğlan, beyi simit yerken görür. Kızını sevdiğini ve onunla evlenmek istediğini söyler. Bey bu duruma çok kızmış. O günlerde beyin tüm servetini Kırk Haramiler çalmış. Keloğlan onların nerde olduğunu bildiğini söylemiş ve beyin tüm servetini geri almışlar. Bey bu olay üzerine kızı ile Keloğlan’ın evlenmesine müsaade etmiş.

“ Gökten Düşmüş Üç Elma” bölümünde her masalın sonunda tekrar eden gökten üç elma düşer sözüne artıl çocukların bile inanmadığı, ama elmadan daha önemli olanın masal dinlemek olduğu vurgulanmıştır.

Masallar çocukların zevkle dinledikleri anlatılardır. Özellikle masalların başında yer alan tekerlemeler çocukların çok dikkatini çeker. Masallardaki hayali öğeler çocukların hayal dünyasında kolayca yer edindiği için çocuk okur masala karşı her zaman ilgi duymaktadır. Yapıtta her bölümde ele alınan konular çocukların yaşına, gelişim özelliklerine ve gereksinimlerine uygundur. Yapıtın en dikkat çekici özelliği yazarın konuyu anlatışındaki özgünlüktür.

Masallar iyiler ile kötülerin çatışması üzerine kurgulanır. Olayların sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler ise cezalandırılır. Konu yapılandırılırken kişi-kişi ve kişi toplum çatışmasından faydalanılmıştır. Nasrettin Hoca’nın davete çağırılması ve elbisesinden dolayı içeriye alınmaması kişi toplum çatışmasını örneklendirmektedir. Yapıtın başında “ Evvel Zaman İçinde” masalında yer alan anne ve çocuk arasındaki çatışma da kişi-kişi çatışmasını örneklendirmektedir. Anne çocuğunu elini yüzünü

yıkaması ve kahvaltı yapması için yönlendirmekte, ama çocuk bu durumdan hoşlanmayıp kendi isteklerini yapmak ister.

Çatışmalar çocuk okurun anlama ve anlamlandırma düzeyine uygun bir biçimde oluşturulmuştur. Merak duygusu dengeli bir biçimde eserde yer almaktadır. Aşırı duygusallık masalarda görülmemektedir. Masalarda rastlantısallık doğal olduğu için bu durum kurguyu zayıflatıcı bir durum olarak değerlendirilemez. Yapıt çocuğun düş kurmasına, heyecanlanmasına ve hoşça vakit geçirmesine imkan sağlayacak niteliktedir.

4. 6. 3. İzlek

Masalarda iyilik ve kötülük beraber verilir ve çocuklar daima iyiye yönlendirilir. İyinin kazanması ile çocuk okurda yaşama, insana ve doğaya karşı duyarlık kazandırmak amaçlanır. Yapıtta birçok masal yer aldığı için tek bir izlekten bahsetmek imkansızdır. Yapıtta yer alan masalarda çeşitli izlekler verilmiştir.

“ Evvel Zaman İçinde” bölümünde oyun sevgisi, “ Kalbur Saman İçinde” bölümünde insanların kıyafetleri ile değerlendirilmesinin yanlışlığı, “ Bizim Deve Tellal Deve” bölümünde kişilerin kendi yanlışlarını bilmesinin sağladığı faydalar, “ Bizim Pire Berber Pire” bölümünde bir iş yapılırken o işe odaklanmamanın doğuracağı sonuçlar, “ Anam Düştü Beşikten” bölümünde çocukluk özlemi, Az Gittim Uz Gittim” bölümünde iyiliğin, “ Kafdağı” bölümünde aşk, “ Masal Masal Maliki bölümünde fedakarlık, “ Onlar Ermiş Muradına Biz Çıkalım Kerevetine” bölümünde azim, “ Gökten Düşmüş Üç Elma” bölümünde ise masal sevgisi izlek olarak seçilmiştir.

4. 6. 4. Dil ve Anlatım

Masallar dil ve anlatım özellikleri ile diğer türlerden ayrılır. Masallarda çok sade, yalın ve akıcı bir dil kullanımı vardır. Cümleler çok uzun değil, kısa ve anlaşılırdır. Özellikler masalarda yer alan tekerlemeler ile bir estetik ve şiirsel güzellik oluşturulur. Masal çocuk okur tarafından sadece konusu ve kahramanları ile değil, dil ve anlatımındaki sadelik bakımından da çok sevilir.

Yapıtın bazı masalarında birinci kişili, bazılarında ise üçüncü kişili anlatım vardır. Olayların anlatımında öyküleyici anlatım, tasvirlerde betimleyici anlatım, olağanüstü olayların anlatımında da fantastik anlatım türü kullanılmıştır.

Yapıtta Türkçenin anlatım gücü ve olanakları çocukların doğasına uygun kurgularla sezdirilmiştir. Masallarda kullanılan dilin sade olması gerekliliğinden hareketle yapıtta eskimiş sözcükler kullanılmamıştır. Yapıtta Türkçe sözcükler egemendir. Zümrüdüanka gibi eskimiş sözcükler masal kahramanı olduğu için mecburen kullanılmıştır. Türkçenin söz varlığı, çocuğun dilsel düzeyine uygun olarak kavramsal gelişimi destekleyecek biçimde yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla yapıtta tekerlemeler, deyimler ve atasözü, ikilemeler, pekiştirmeler, devrik ve eksilteli cümleler kullanılmıştır. Yapıtta kullanılan deyimler şunlardır:

“ İnce eleyip sık dokumak” (s. 44)

“ Hani derler ya, eli işte gözü oynasta” (s. 52)

“ Kırk katır mı kırk satır mı” (s. 55)

“ Eline su dökemez olmuş hiç kimse” (s. 55)

“ Dört açmış gözlerini” (s. 72)

“ Onunsa gönlü düşmüş bir yiğide” (s. 94)

Masalların vazgeçilmezi olan tekerlemeler yapıtta bolca kullanılmıştır. Tekerlemeler kolay akılda tutulabilmesi ve hayali unsurları barındırması sebebiyle çocuk okurların ilgisini çekmektedir. Kullanılan tekerlemeler şunlardır:

“ Evvel zaman içinde

Kalbur saman içinde

Deve Tellal iken

Pire berber iken

Ben anamın beşiğini

Tıngır mıngır sallarken

Anam düştü beşikten

Babam düştü eşikten” (s. 60)

“ Masal masal maliki

Yıldız saydım on iki

On ikinin yarısı

Bu masalda yazılı” (s. 90)

Yapıtta anlatımı güçlendirmek, çocuk okurda anlamı pekiştirmek için ikilemeler kullanılmıştır. Kullanılan ikilemeler şunlardır:

“ önce m önce” (s. 18) , “ çok çok” (s. 28) , “ kelli felli” (s. 28) , “ didik didik” (s. 30) , “ harıl harıl” (s. 39) , “ saç sakal” (s. 51) , “ teker teker” (s. 52) , “ sıra sıra” (s. 53) , “ tıngır mıngır” (s. 63) , “ kara kara” (s. 74) , “ nazlı nazlı” (s. 75) , “ ışııl ışııl” (s. 84) , “ inci mercan” (s. 96) .

Yapıt dil ve anlatımı ile çocuğun kavramsal gelişimini destekleyecek ve onda okuma yazma isteğini uyandıracak özelliklere sahiptir.

4. 6. 5. Kahramanlar

Masallardaki kahramanlar olağanüstü özellikler gösterdikleri için çocuk okurları dikkatini çekmekte ve onlarla özdeşim kurmak istemektedirler. Yapıtta tek bir baş kişi yoktur. Her masalda ayrı ayrı baş kişi ve yan kişiler vardır.

“ Evvel Zaman İçinde” bölümündeki baş kişi küçük bir çocuk, “ Kalbur Saman İçinde” bölümündeki baş kişi Nasrettin Hoca, “ Bizim Deve Tellal Deve” bölümündeki baş kişi deve, “ Bizim Pire Berber Pire” bölümündeki baş kişi pire, “ Anam Düştü Beşikten” bölümündeki baş kişi çocuk, “ Az Gittim Uz Gittim bölümündeki baş kişi şehzade, “ Kafdağı” bölümündeki baş kişi erkek çocuğu, “ Masal Masal Maliki” bölümündeki baş kişi bir kız çocuğu, “ Onlar Ermiş Muradına Biz Çıkalım Kerevetine” bölümündeki kişi Keloğlan’ dır. Kahramanlar davranışları, konuşmaları ve fiziksel özellikleri ile geliştirilmiş, açık, devingen karakterlerdir. Kahramanların göstermiş olduğu olumlu özellikler ile çocuk okurun özdeşim kurabilmesi sağlanmıştır.

Baş kişilerin çeşitli özellikleri vardır. “ Evvel Zaman İçinde ” bölümündeki baş kişi olan çocuk özgürlüğüne düşkün, bakıyı ve ailesi tarafından sürekli yönlendirilmeyi

sevmeyen bir kişiliktir. “ Kalbur Saman İçinde” masalındaki baş kişi Nasrettin Hoca’ dır. Hoca mizahi yönü gelişmiş, kıvrak zekası ve hazır cevap bir karakterdir. Güldürürken aynı zamanda düşündürmeyi istemektedir. “ Bizim Pire Berber Pire” masalında baş kişi köyün berberi piredir. Pire, umursamaz bir tavırla yaptığı tıraştan sonra hatasını anlayan ve bundan pişmanlık duyup kendini değiştiren bir kahramandır. Bu özelliği ile devingen bir özellik göstermektedir. “ Anam Düştü Eşikten” bölümünün baş kişisi küçük bir kız çocuğudur. Küçük kız eskiyi anlamaya çalışan ve geçmişe değer verip eski oyuncakları muhafaza etmeye çalışan bir kahramandır. “ Az Gittim Uz Gittim” bölümündeki baş kişi olan şehzade sevdikleri için zorlukları göze alan ve hayvan sevgisi olan bir kahramandır. “ Masal Masal Maliki” bölümündeki kahraman kız çocuğu, zorda kalanlara yardım etmeyi seven bir kahramandır. Devden kaçan periyi evinde saklayıp onu kurtarmak istemektedir. “ Onlar Ermiş Muradına Biz Çıkalım Kerevetine” masalındaki baş kişi Keloğlan, sevdiği içib bütün engelleri göze alan, korkusuz ve akıllı bir kahramandır. Masallardaki kahramanlar çocuk okurların benimseyebileceği, onlarda sevgi ve güzellik duygularının gelişmesini sağlayabilecek kahramanlardır.

4. 6. 6. Çevre

Yapıtta çeşitli masalların bulunması birçok ilkenin de farklılık göstermesine yol açmıştır. Farklılık gösteren kahramanlarla birlikte çevreler de değişmektedir. Masallarda yer ve zaman belirli değildir. Onun için olayların nerede ve ne zaman geçtiği bilinmemektedir. “ Kalbur Saman İçinde” masalında Nasrettin Hoca, insanları görüşleri ile değerlendiren bir çevrede yaşamaktadır. İnsanlar davetlere alınırken bile giyim kuşamlarına bakılarak davet edilmektedir. Nasrettin Hoca bir davete çağrılmış fakat elbisesinin eskiliğinden dolayı içeri alınmamıştır. Toplumsal çevresi ile çatışan Nasrettin Hoca, çatışmaların çözümünde aklını kullanarak hareket etmektedir.

“ Bizim Deve Tellal Deve” masalında kahramanımız olan deve, çıkarları için hareket eden bir toplumsal çevrede yaşamaktadır. Padişahın verdiği görevleri onlar adına kullanan saksığan ve tilki görevlerinden alınmış, yerine kendisini olduğu gibi kabul eden ve padişaha bile sözünü sakınmayan deve getirilmiştir. Deve ve diğer elçiler arasında görülen çatışmaların çözümünde deve iletişimi tercih etmiştir.

“ Bizim Pire Berber Pire” masalında pire, şehzade için kendilerini ve yaşadıkları yeri düzene sokmaya çalışan, gösterişi seven bir çevrede yaşamaktadır. Şehzade gelecek diye saç sakal tıraşı olmak isteyen köylüleri umursamaz bir şekilde tıraş eden pire köylü ile çatışma yaşamaktadır. Toplumsal çevre ile yaşadığı bu çatışmanın çözümü için onlardan ve köyden uzaklaşmayı tercih etmektedir.

“ Onlar Ermiş Muradına Biz Çıkalım Kerevetine” masalında Keloğlan, fakir ve zengin ayrımının şiddetli bir şekilde görüldüğü toplumsal ve kültürel bir çevrede yaşamaktadır. Keloğlan beyin kızına aşık olur ve annesinden onu istemesini diler. Fakat annesi fakir olduklarını ve beyin kızını kendilerine vermeyeceğini söyleyerek onun bu isteğini reddeder. Keloğlan annesinin özelinde kendine güvenmeyen bir çevre ile çatışmaktadır. Keloğlan bu çatışmaların çözümünde onlarla konuşmayı tercih etmiştir. Herkes beyden korkarken o, kendine güvenmiş ve bey ile konuşup kızı ile evlenmiştir.

4. 6. 7. İleti

Metin yazınsal bir metindir. Yazınsal metinlerde iletiler bir kurgu ile okura sezdirilmektedir. Bu yapıtta da iletiler yazınsal kurgu içerisinde okura sunulmuştur. Masallarda oyun sevgisi, paraya göre insana verilen değerın yanlışlığı, yapılan işin önemsenmesinin gerekliliği, kişinin kendi yanlışlarını görebilmesi, çocukluğa duyulan özlem, çocuk sevgisi, aşk ve kararlılık gibi birçok iletiye rastlanmaktadır. İletiler çocukların duymasına, düşünmesine ve düş kurmasına olanak sağlayacak özelliktedir.

İnsanlara paralarına ve elbiselerine göre değer vermenin yanlışlığı iletisi Nasrettin Hoca’ nın şahsında şöyle örneklendirilmiştir:

“ Yahu hanım, kalburüstü seçkin demek

Olur mu hiç kalburla insan belirlemek?

Hadi ver şurdan kürkümü

Gördüm ki az önce

Kalburla değilse de,

Değer biçiyorlar insana giydiğiyle” (s. 32) .

Makamları kendi çıkarları için kullanan insanlar en sonunda cezalandırılırlar iletisi kurnaz tilki üzerinden şöyle anlatılmaktadır:

“ Ama bu padişah emridir diye beslemişler tilkiyi

Tilki yedikçe şişmiş, adamakıllı semirmiş.

Padişah duyunca olanları

Tilkinin peşine salmış adamlarını

İnanın hiç zor olmamış

Şişman tilkiyi yakalamaları. ” (s. 42) .

Çevremizdekileri hor görmeyip, onları ve kendimizi olduğu gibi kabul etmeliyiz iletisi şu şekilde aktarılmıştır:

“ Meraklanıp sormuş deveye

Senin boynun neden eğri, diye.

Cevap niyetinde gelmiş başka bir soru:

Sırf boynum mu, nerem doğru?

İşe alınmak isteyen nice hayvan

Allayıp pullarken kendini

Şimdi bu devenin dediği

Acep ne ola ki? ” (s. 44) .

Çevremizde bizden başka yaşayan birçok canlı vardır ve onlarından yaşamına saygı gösterip onlara yardım etmeliyiz, iletisi şu şekilde örneklendirilmiştir:

“ Keklik de saymış derdini:

Uzak kaldım yerimden yurdumdan

Ama gidemem, yaralıyım kanadımdan.

Şehzade kekliğin kanadını sarmış

Keklik acısıyla uyuyakalmış

Almış kekliği şehzade, düşmüş yola. ” (s. 74) .

Ne kadar büyüğü de insan, içinde hep bir tarafı çocuktur ve çocukluğuna sürekli özlem duyar. Çocukluğa özlem iletisi kitapta ‘ Anam düştü beşikten’ bölümünde örneklendirilmiştir.

“ Ben şaşkırdım olanlara

Eski bir beşik için

Annemin heyecanına

Anlattı,anladım sonra,

Beşik meğer anneminmiş,

Anneannem onu eskiciye vermiş.

Annemi düşüren beşik değil,

Çocukluğuna özlemmiş.

Metinlerde kullanılan ileteler kitabın seslendiği yaş grubunun anlam evrenine uygun özellikler göstermektedir. Çocuğun yaşamı ve insanı anlama ve anlamlandırma yetisine uygun olarak sezdirilmektedir.

4. 6. 8. Eğitsel ve Yazınsal İlkeler

Yapıtta öğretici ve öğüt veren bir yaklaşımdan uzak durulmuştur. Çocuğun yaratıcı, girişimci ve araştırmacı bir kimlik oluşturması “ Kafdağı” masalında şöyle örneklendirilmiştir:

“ En sevdiğim ders coğrafya

Bayılırim atlas karıştırmaya

Ama bir türlü bulamadım Kafdağı’ nı.

Rastlamadım, ne oraya gidip gelene

Ne de bir gün tur düzenleyene.” (s. 83) .

Cinsel roller yaşamın gereklerine uygun olarak kurgulanmıştır. Kadın ve erkeğe yüklenen anlamlar arasında herhangi bir fark görülmemiştir. Herhangi bir yerde kadın ya da erkek karakterler cinsiyetçi bir ayırım ile anlatılmamıştır. Sorunların çözümünde iletişimin gerekliliği Nasrettin Hoca ve Keloğlan üzerinden okura sezdirilmeye çalışılmıştır. Nasrettin Hoca’ nın elbisesinden dolayı davete girememesi onda şiddet düşüncesini kesinlikle oluşturmaz. Hemen kıvrak zekası ile pratik bir çözüm bulur. Keloğlan da beyin kızını kendisinin fakir olduğundan dolayı vermeyeceğini söyleyen çevresine rağmen bey ile konuşmaya, derdini anlatmaya gider. Bu örnekler çocuk okurda iletişimi destekleyici kurgulardır. Yazar yapıtta siyasal ve dinsel telkinde bulunacak herhangi bir konuşmaya veya davranışa yer vermemiştir. Denetimci ve baskıcı anlayışı onaylayan yaklaşımdan uzak durulmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Bu araştırmada Gülsevin Kıral' ın ilköğretim ikinci kademe(5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) 9- 14 yaş arası, çocuklara yönelik yapıtları çocuk yazınının temel ilkelerine göre incelenmiştir. Gülsevin Kıral' ın yapıtlarındaki tasarım ve resim özellikleri, konu ve kurgu, izlek, dil ve anlatım, karakter, çevre, ileti, eğitsel ve yazınsal ilkeler öğeleri çocuk yazınının temel ilkelerine incelenilerek şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Tasarım ve resim özellikleri bakımından incelenen kitapların tümünün aynı yayınevinden çıkmış olması bir düzen oluşmasını sağlamıştır. Kitaplarda kullanılan tasarım özellikleri birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Kitapların ortalama 13x 18 cm. ile 14x20 cm aradında değişmektedir. Bu özellikleri ile kitaplık oluşturmak isteyen çocuk okur için kolaylık sağlanmıştır. İncelenen kitaplarda sadece Berber Pire Tellal Deve' de beyaz kuşe kağıt kullanılmış, diğer kitaplarda mat , 1. hamur kağıt kullanılmıştır. Bu tip kağıt kullanımı çocuk okurun gözünü yormaması bakımından önemlidir. İncelenen kitapların kapak tasarımında karton kuşe kağıt tercih edilmiştir. Yıpranmaya ve yırtılmaya müsait olan kapaklar, kitapların uzun süre kullanımını zorlaştırmaktadır. Kitap kapaklarının tasarımı kitapla ilgili sezinletici ipuçları sunmaktadır. Arka kapakların hepsinde kitapla ilgili çocuk okurda merak uyandıracak yazılara yer verilmiştir. İncelenen kitapların herbirinde sayfa kenar boşluklarına dikkat edildiği görülmektedir. Yazı karakteri olarak genelde “ Times New Roman” kullanılmıştır. Harflerin büyüklükleri 9-14 yaş arası çocuklar için uygun olan 10 puntodur. Berber Pire Tellal Deve dışındaki kitaplarda resimlemeler klişe bir özellik göstermektedir. Berber Pire Tellal Deve adlı yapıtın resimlemesinde canlı renkler kullanılarak çocuk okurun sanatsal duyarlılığının geliştirilmesine yardımcı olunmuştur. Fakat diğer kitaplar çocukta sanatsal duyarlık oluşturmaktan uzaktır.

Kıral, ele aldığı konu ve kurgu özellikleri bakımından çocuk gerçekliğine yakın konular seçmiştir. Yapıtlarında benzer konular dikkat çekmektedir. Özellikle macera, dedektiflik romanları ile çocuk okurda bazı konulara karşı ilgi oluşturulmak istenmiştir. Yapıtlarda çevre, tarihi eserler, birliktelik, arkadaşlık, yardımseverlik, mücadele, komşuluk, savaş, çocuk, yoksulluk ve özlem gibi konular ön plana çıkmaktadır. Ele

alınan bu konular çocukların sevgi ve özgürlük gereksinimlerini karşılayan, çocuklarda yaşama, insana, çevreye, tarihe, topluma, hayvanlara karşı duyarlık oluşturan konulardır. Yapıtlarda konuyla ilintili olarak kişi- kişi çatışması, kişinin kendisiyle olan çatışması, kişi toplum çatışması ve kişi-doğa çatışması kurgulanmıştır. Kurgulanan çatışmalarda mantıksal ve anlamsal bir tutarsızlığa rastlanmamıştır. Çatışmalar çocuk okurun anlamlandırma düzeyine uygundur. Konunun yapılandırılmasını azaltan unsurlardan aşırı duygusallığa ve rastlantısallığa yer verilmeyen eserlerin inandırıcılığı artırılmıştır. Kurgulanan olaylar ile çocuk okurun meraklanması ve heyecanlanması sağlanarak çocuk okurda okuma isteği uyandırılmıştır. Macera dolu olaylar, özellikle İstanbul’ da gezilip görülen yerler merak unsurunun canlı tutulup çocuk okurun düşürmesine, heyecanlanmasına ve düşünmesine olanak sağlamaktadır.

Nitelikli çocuk yapıtlarında izlek konunun tamamlayıcısı niteliğindedir. İzlek ile tema arasında yakın bir ilişkinin olması, çocuk okurun kitabı anlamlandırmasını kolaylaştırmaktadır. Gülsevin Kırıl’ ın yapıtlarında çevrenin önemi, tarihi eserlere verilen önem, doğa sevgisi, haksızlık, dotluğun değeri gibi izlekler yer almaktadır. İzlek ve iletiler ile çocuk okurda bir etki oluşturulmak istenir. Kitaplarda yer alan izlekler çocuk okurun anlama düzeyine uygundur. Uyandırılmak istenen etkiler çocukta yaşama, insana ve doğaya karşı duyarlık oluşturacak niteliklerdedir.

Gülsevin Kırıl’ ın yapıtları dil ve anlatım özellikleri bakımından zengin özellikler göstermektedir. Yazarın Türkçe’ye olan ilgi ve sevgisi yapıtlarında kullandığı dil özelliklerinde görülmektedir. Yazar eskimiş sözcüklere yapıtlarında yer vermemiştir. Türkçe karşılığı bulunan Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmamayı tercih etmektedir. Bu şekilde kurgulanan kitaplar çocuk okurun kitabı anlamasını kolaylaştırmaktadır. Yapıtlarda birinci ve üçüncü kişili anlatım tercih edilmiştir. Birçok yapıtta öyküleyici, betimleyici ve açıklayıcı anlatım iç içe kullanılmıştır. Yazım ve noktalama kurallarına uyulmuştur. Özellikle büyük harflerin yazımı, özel isimlerin kullanımında hiçbir yanlışlık görülmemektedir. Bu şekilde kullanım ile yazım ve noktalamayı doğru kullanmanın gerekliliği çocuk okura sezinletilmeye çalışılmıştır. Cümleler Türkçenin söz dizimine uygun olarak kullanılmıştır. Anlatımda tekdüzeliğe düşmemek için yer yer devrik ve eksilteli cümleler kullanılmıştır. Yapıtlarda çok fazla sayıda deyim, atasözü, ikileme ve pekiştirmeler kullanılmıştır. Bu kullanımlar çocuk okurun dil düzeyinin

gelişmesi için olumlu katkı sağlayabilmektedir. Anlatımı daha etkili hale getirebilmek için benzetme ve kişileştirme gibi söz sanatlarından faydalanılmıştır. Özellikle Bizim Pire Tellal Deve adlı yapıtta bolca tekerlemelerin kullanılması çocukların dil zevklerini geliştirici örneklerdir. Yapıtlarda kullanılan dil Türkçenin anlatım gücünü ve zenginliğini gösterip duyumsatabilecek özelliklerdedir. Gülsevin Kırıl'ın incelenen eserlerindeki çocuk yazını ilkelerine göre en başarılı olduğu alanın dil ve anlatım özellikleri olduğu görülmektedir.

Yapıtlarda oluşturulan karakter ögesi hem başkişiler hem de yan kişiler bakımından zenginlik göstermektedir. Karakterler, davranışlarıyla, konuşmalarıyla, fiziksel özellikleriyle ve diğer karakterlerin yorumlarıyla geliştirilmiş (açık) , devingen karakterlerdir. Karakterler arkadaş canlısı, zeki, çevreye ve tarihe duyarlı, haksızlığa karşı gelen, özgürlüklerine düşkün, hayvan sevgisi olan,birlik ve beraberlik içerisinde sorunlara çözüm bulmaya çalışan, araştırmacı, çalışkan özelliktedirler. Bu özellikleri ile çocuk okurların özdeşim kurmak isteyebileceği kahramanlardır.

Gülsevin Kırıl'ın yapıtlarında çevre, açık ve kapalı olarak kurgulanmakla birlikte, kahramanların sosyo kültürel yaşam alanlarını da oluşturan bir öğedir. Mekan olarak beş eserinde olaylar İstanbul' da geçmektedir. Berber Pire Tellal Deve yapıtı masal türünde olduğu için mekan belirli değildir. Yazar Çalınan Kent yapıtının ilk sayfalarında İstanbul' a olan sevgisini şu şekilde ifade eder: “ Keşfi bitmeyen, güzelliği eskimeyen kentime, İstanbul' a. ” . Kahramanların yaşadıkları çevreler ise onların kişilik özelliklerini yansıtan sosyo kültürel çevrelerdir. Kahramanlar genelde birbirleriyle yakın çevreden seçilmiştir. Ya sınıf arkadaşlarıdır, ya da mahalle. Aralarında kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan büyük farklılıklar yoktur. Yapıtlarda kurgulanan çevreler çocuk okurda tarihi eserlere, doğaya, insanlara, hayvanlara, farklı kültürlere, komşuluk ilişkilerine karşı duyarlık oluşturacak özelliktedirler.

Çocuk kitaplarında, çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak kurgulanan uygun iletilerin aktarımı önemlidir. İncelenen yapıtlarda, insana, yaşama, doğaya sevgiye, dotluğa, komşuluğa, barışa, çevreyi korumaya, yardımlaşmaya dair pek çok açık ve örtük iletiler yer almaktadır. İletiler genelde örtük olarak, yazınsal kurgunun içine sindirilerek verilmiştir. İletiler çocuk okurun düşünmesine imkan sağlayacak bir şekilde oluşturulmuştur.

İncelenen yapıtlar, eğitsel ve yazınsal ilkeler açısından çocuk okur için olumlu örnekler sunmaktadır. Yapıtta öğüt verici ve öğretici bir yaklaşımdan uzak durulmuş, çocuk okurun yaratıcı, girişimci ve araştırmacı bir kimlik oluşturması kahramanlar vasıtasıyla desteklenmiştir. Yapıttaki kahramanlar araştırmaya meraklı kişiler olarak kurgulanmıştır. Bu özellikleri ile çocuk okur tarafından özdeşim kurulmak istenebilecek kişilerdir. Cinsel roller yaşamın gereklerine uygun olarak, kadın ve erkek arasında herhangi bir ayırım yapılmadan kurgulanmıştır. Sorunların çözümünde şiddetin herhangi bir işe yaramayacağı, iletişimin gerekliliği çeşitli kurgular ile verilmiştir. Kıral' ın yapıtlarında herhangi siyasal veya dinsel, yazgıcı ve boş inançlar gibi telkinlere rastlanmamıştır. Denetimci ve baskıcı anlayışı onaylayan davranış, konuşma veya olay yapıtlarda yer almamaktadır.

Sonuç olarak Gülsevin Kıral'ın incelenen yapıtları, çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygunluk yönünden nitelikli yapıtlar olduğu sonucuna varılmıştır. Bütün yapıtlar çocuk okurda okuma edinimi sağlayacak, çocuk okurun düş kurmasını destekleyecek, dil dünyasına katkı verecek yapıtlardır.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

Tasarım özellikleri bakımından yayınevi, çocuk gerçekliğini de gözönünde bulundurarak kapak tasarımı ve resimlemede çocuğun düş gücüne ve estetik yönüne katkı sağlayacak düzenlemeleri daha da geliştirebilir. Çizimlerde sanatçı duyarlılığıyla oluşturulan görsellerin kullanılması, çocuk okurun ilgisini kitaba daha çok çekecektir.

Çocuk okurların kitapla buluşmasını ilk olarak ailede sağlanmaktadır. Aileler çocukları onların yaşına, ilgi ve isteklerine uygun kitaplarla tanıştırmalıdır. Kitapların çocukların birer arkadaşı ve ondan çok şey öğrenebileceğini düşünerek, konusu, iletisi, dil ve anlatımı, çevreleri, kahramanları ile nitelikli eserler seçmelidirler. Bu anlamda Gülsevin Kıral' ın yapıtları ailelere tavsiye edilebilir.

Okuma kültürü edinme sürecinde çocukların aileden sonra en çok zaman geçirdikleri yer okuldur. Eğitimciler öğrencilerin okuma kültürü edinmesine olumlu etki sağlayabilecek kişilerdir. Okul kütüphanelerinde ve sınıf kitaplıklarında nitelikli

kitapların bulunması çocukların bu kitaplarla tanışmalarına imkan sağlayabilir. Öğretmenler çocuk yazını takip etmeli, çocuk yazınının temel ilkelerine uygunluğu araştırmalar ile ortaya konmuş yapıtları okul kütüphanesine kazandırmalı, öğrencilere okutturmalıdır. Gülsevin Kıral'ın incelenen yapıtları öğretmenlere de tavsiye edilebilir.

Okuma kültürü edinme sürecinde önemli bir yeri olan ders kitaplarında, çocuk edebiyatının temel ilkeleri bakımından nitelikli yapıtlar olan Gülsevin Kıral'ın incelenen yapıtlarına değinilebilir ve metinlerine okuma parçaları içerisinde yer verilebilir.

Çocuk edebiyatı alanında eserler veren yazarlar, çocuk edebiyatının temel ilkelerini göz önünde bulundurarak, onların yaşlarına, gelişim düzeylerine, ilgi ve gereksinimlerine uygun, siyasi ve dini telkinlerden uzak, nitelikli yapıtlar ortaya koymaya özen göstermelidirler.

KAYNAKÇA

- Ataseven, F. ve İnandı, Y. (2000). *Çocuk Kitaplarının Çeşitli Yönleriyle İncelenmesi*. I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu. Ankara.
- Aytaş, G. ve Yalçın A. (2008). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bolat, S. (2003). *Öykü Yazma Teknikleri*. İstanbul: Papirüs Yayınları.
- Bölükbaş, F. (2003). “ *Beyaz Lale* ” Öyküsünün Şiddet Çocuk Psikolojisi Bağlamında Değerlendirilmesi. Çocuk Edebiyatına ve Çocuk Hekimliğine Yansıyan Şiddet Sempozyumu. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Basımevi.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2000). “ *Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik* ” I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu. Sever, S. (Haz.) . Ankara: Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dilbilim Merkezi. Yay. No: 1.
- Dilidüzgün, S. , S. Sever, A. Öztürk, Ö. Adıgüzel (2009) . *Okulöncesinde Çocuk Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Göğüş, B. (1998). *Anlatım Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Gönen, M. (2013). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Ertem Matbaası
- Güleryüz, H. (2013). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Edge Akademi.
- Gültekin, A. (2011). *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazını*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Kantemir, E. (1991). *Yazılı ve Sözlü Anlatım I. Yazılı Anlatım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- Kaya, İ. (2014). *Çocuk Kitabında Görsel Katmanlar ve Çizerlerimiz*. Türk Dili Dergisi, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı, Cilt: CVII (756), s. 152-154.
- Kıbrıs, İ. (2006). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Tek Ağaç Yayınları.
- Kıran, Zeynel- Kıran, Ayşe (2007). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yay.

- Oğuzkan, A. F. (2006). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdemir, E. ve Binyazar, A. (1998). *Yazma Öğretimi Yazma Sanatı*. İstanbul: Papirüs Yayınları.
- Özdemir, E. (1994). *Edebi Türler*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Sever, S. (2000). *Çocuk Kitaplarında Dilsel ve Görsel Duyarlık*. S. Sever (Yay. Haz.). I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (s. 631-646). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- Sever, S. (2002). *Açıköğretim Fakültesi Okulöncesi Öğretimi Lisans Programı Çocuk Edebiyatı*. Eskişehir: TC. Anadolu Üniversitesi Yayını. No: 1420.
- Sever, S. (2007a). *Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?*. S. Sever (Yay. Haz.). II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Ekim, 2006). (s. 41-57). Ankara: Ankara Üniversitesi EBF Yayınları.
- Sever, S. (2007b). *Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Temel Özellikler. İlköğretimde Çocuk Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2015). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sınar, A. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Sönmez, S. (2003). *Kitap Tipografisinde Okunabilirlik ve Görsel Kaliteyi Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, T. (2016). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2006). *Çocuk Edebiyatı Kültürü. Okuma Alışkanlığı ve Medya Sarmalı*. Ankara: Kök Yayıncılık.

- Temizkan, M. (2011). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikleri Algılama Durumları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 31, Sayı 2. Ss.339-357.
- Tıgılı, H. (2014). *Miyase Sertbarut' un Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Ögelerine Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Ankara Türk Dil Kurumu.
- Ülper, H. (2010). *Okuma ve Anlamlandırma Becerilerinin Kazandırılması*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, A. (2006). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.